

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นไทยมุสลิมพื้นที่4จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย
และเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในรัฐเปรักและปีนังประเทศมาเลเซีย

ในชุดโครงการ
ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท :
คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น

โดย
ศนิ ลิ้มทองสกุล
อารยา ศานติสร
ประวุฒิ แยมขलगาม
จิตติวุฒิ ชัยสวัสดิ์อารี
ม.ล.วุฒิพงษ์ ทวีวงศ์

ธันวาคม 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นดินไทยมุสลิมพื้นที่4จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย
และเรือนพื้นดินมุสลิมในรัฐเปรักและปีนังประเทศมาเลเซีย

ในชุดโครงการ

ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นดินไทย-ไท :
คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน

ผู้วิจัย

ศนิ ลิ้มทองสกุล

อารยา สานติสร

ประวุฒิ แต้บลังาม

จิตติวุฒิ ชัยสวัสดิ์อารี

ม.ล.วุฒิพงษ์ ทวีวงศ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

โครงการวิจัย “คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นไทยมุสลิมพื้นที่4จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยและเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในรัฐเปรักและปีนังประเทศมาเลเซีย” เป็นโครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการวิจัย “ภูมิปัญญา พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท:คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น” ทุนอุดหนุนเมธีวิจัยอาวุโส สกว. 2545-2548 เป็นโครงการวิจัยต่อเนื่อง 3 ปี โดยในปีแรกเป็นการเก็บข้อมูลในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประเทศไทย และในปีที่สองเป็นการเก็บข้อมูลในรัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบและสรุปผลการศึกษาในปีสุดท้าย

โครงการวิจัยย่อยชุดนี้มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นการศึกษา คุณสมบัติสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม (Sustainable architecture) ของเรือนพื้นถิ่นและบริบทโดยรอบ และทำการเปรียบเทียบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวไทยมุสลิม(ชาวไทยเชื้อสายมลายู)ที่อาศัยอยู่ใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้และที่อาศัยอยู่ในรัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย โดยการตั้งข้อสังเกตว่าชาวมลายูมุสลิมที่อาศัยอยู่ในทั้งสองพื้นที่ที่ศึกษาซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกันแต่อยู่คนละประเทศกันนั้นมีการผสมผสานกลืนกลายทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่บ้างหรือไม่และส่งผลให้แต่ละพื้นที่มีความเหมือนหรือความต่างของสถาปัตยกรรมบ้านเรือนแบบพื้นถิ่นอย่างไร อะไรคือเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมลายูมุสลิม โดยการศึกษาเนื้อหาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมลายูมุสลิมนี้ นอกจากจะพิจารณาลักษณะสำคัญของการรวมกลุ่มในระดับการตั้งถิ่นฐาน ระดับผังหมู่บ้าน ลักษณะผังบริเวณของแต่ละบ้าน ผังพื้นเรือน รูปทรงหลังคา และรูปทรงมวลของเรือนแล้ว ยังได้ทำการศึกษาเพื่อหาที่มาของลักษณะสำคัญเหล่านี้โดยมุ่งเน้นที่คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมอันเคารพต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม แสดงให้เห็นความเข้าใจในระบบนิเวศวิทยาธรรมชาติของผู้อยู่อาศัย ความสามารถในการใช้ภูมิปัญญาเพื่อแก้ปัญหาปรับเปลี่ยนตลอดจนสร้างสรรค์ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมโดยรอบให้เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนแนวคิดของการเคารพธรรมชาติ ไม่รุกราน หรือทำลายความสมดุลของระบบนิเวศโดยรวม เนื่องจากตระหนักว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศมิใช่อยู่เหนือระบบนิเวศแต่อย่างใด

ดังนั้นประเด็นเชื่อมโยงที่สำคัญในการศึกษาภูมิปัญญาพื้นถิ่นนี้คือการศึกษ “เครื่องมือ” ทางวัฒนธรรมที่ช่วยหล่อหลอมให้เกิดแนวคิดของการเคารพธรรมชาติอันได้แก่ คติความเชื่อ ค่านิยมและศาสนา ที่ประกอบรวมกันเป็นโลกทัศน์ของชาวมลายูมุสลิมทั้งสองพื้นที่เพื่อนำไปสู่คำถามสำคัญคือการคงอยู่ของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมลายูมุสลิมในอนาคตนั้นมีแนวโน้มการคงอยู่หรือไม่ อะไรคือสิ่งคุกคามและอะไรคือกุญแจสำคัญที่จะทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมลายูมุสลิมนี้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ทางคณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของผู้มีส่วนช่วยเหลือโครงการวิจัยให้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากข้อมูลมีปริมาณมากและเบื้องต้นการสืบค้นจากเอกสาร และการสำรวจภาคสนามทางกายภาพนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยลำดับต่าง ๆ มากมาย ดังรายนามต่อไปนี้

ปีที่ 1 (การสำรวจพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้) ได้แก่ นิสิตผู้ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม นายทุนธรรม สุโมสิต นายจารุพงษ์ จิราพันธ์ นายจิระเดช สังขะวัฒนะ นายพิสิฐ ว่องไววิริยะ นางสาวศิริยา เพชรจำรัส นายศุภพงศ์ เอียดยีสะอิ และผู้ร่วมวิจัย นายธาม วชิรกาญจน์ และนางสาว เบ็ญจวรรณ บัวขวัญ

ปีที่ 2 (การสำรวจข้อมูล ณ ประเทศมาเลเซีย) ทางคณะผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก พ.อ.อนุช นูญนาค เลขานุการบริหาร โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย พ.อ.กฤษดา นรภูมิพิทักษ์ ผศท.ทบ.รศท.ผศท.ทหารไทย/กัวลาลัมเปอร์ และ จ.ส.ต.ภูริฉัตร แสงแก้ว ในการประสานภารกิจ ณ ประเทศมาเลเซีย รศ.สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ ในการติดต่อกับ University Teknologi Mara, Malaysia และคณาจารย์จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ University Teknologi Mara, Malaysia ได้แก่ Mohd Zambri Hussain, Rosmawati Mohamed and Tajul Nordin ซึ่งเป็นผู้ร่วมนำสำรวจ

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รศ.เขต รัตนจรณะ ผู้เป็นทั้งที่ปรึกษาและผู้อ่านผลงานให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์และได้กรุณาร่วมเดินทางไปกับคณะสำรวจทุกครั้งอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ขอขอบพระคุณคณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผศ.พาสินี สุนากร ที่ได้ให้ความกรุณาและโอกาสผู้วิจัยในการเข้าร่วมโครงการเมธีวิจัยอาวุโสฯ ขอขอบพระคุณผู้ประสานงาน และเลขานุการโครงการทั้งสองท่านคือคุณพุดทรรณ มะละคำและคุณรัตติกรณ์ วิเศษฐกุล

สุดท้ายนี้คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศ.เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์ ผู้ให้โอกาสในการทำโครงการวิจัยชิ้นนี้และได้ให้ความกรุณาในการให้คำปรึกษาลดจนคำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อคณะผู้วิจัยเป็นอย่างมาก และคอยเป็นกำลังใจในการดำเนินงานของโครงการวิจัยชุดนี้เป็นอย่างดีเสมอมา และที่ขาดไม่ได้คือชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาทั้งสองประเทศที่มึ่น้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเต็มใจให้ข้อมูลอย่างเต็มที่แก่คณะผู้วิจัยซึ่งเป็นคนแปลกหน้า ขอขอบพระคุณในความกรุณาของทุกท่านเป็นอย่างสูง

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมของเรือนพื้นดินมุสลิมในระดับผังหมู่บ้านและตัวเรือนของชาวมุสลิมในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยและในเขตพื้นที่รัฐเปรักและรัฐปีนังประเทศมาเลเซีย โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตสภาพแวดล้อม เรือนพักอาศัย และภูมิปัญญาพื้นถิ่น ตลอดจนสังเกตพัฒนาการของเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลง แนวโน้มการคงอยู่ เมื่อเวลาและบริบทเปลี่ยนไปเพื่อนำไปเปรียบเทียบหาความเหมือนและความต่างระหว่างกัน

ผลของการศึกษาพบว่าเรือนพื้นดินมุสลิมในทั้งสองพื้นที่มีความคล้ายคลึงกันมาก ในระดับผังของหมู่บ้านหรือที่เรียกว่า “Kampung” นั้นพบการรวมกลุ่มโดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง มีการแยกพื้นที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่ทำกิน โดยอาศัยการปลูกต้นไม้ที่ค่อนข้างหนาแน่นเป็นพื้นที่กั้นกลาง แต่ละบ้านเชื่อมถึงกันด้วยโครงข่ายพื้นที่เปิดโล่ง สามารถเดินไปมาหาสู่ถึงกันได้ตลอดทั้งหมู่บ้านด้วยถนนหรือทางเดินเล็กๆท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นและเย็นสบาย ในระดับของตัวเรือนนั้นพบว่ามีความคล้ายคลึงกันมากโดยเฉพาะรูปทรงของหลังคาและลวดลายประดับตกแต่ง จะแตกต่างกันเพียงรายละเอียดปลีกย่อยทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าเรือนพื้นดินมุสลิมในมาเลเซียยังคงรูปแบบดั้งเดิมของผังพื้นที่มีลำดับขั้นของการแบ่งพื้นที่ค่อนข้างชัดเจน และมีการปรับเปลี่ยนน้อยกว่าที่พบในเขตประเทศไทย

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดินมุสลิมคือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสภาพแวดล้อม แสดงถึงความเข้าใจระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติอย่างดั่งแท้ของผู้อยู่อาศัย ด้วยการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่นเพื่อปลูกสร้างเรือน การสร้างระบบถอดประกอบได้ของเรือนเพื่อการเคลื่อนย้ายเมื่อมีภัยธรรมชาติเช่นน้ำท่วมหรือเมื่อมีการขยายครอบครัว การมีผังพื้นที่โปร่งโล่งกันห้องเท่าที่จำเป็นและหน้าต่างยาวจรดพื้นเพื่อลมสามารถพัดผ่านได้สะดวก ตลอดจนการรักษาไม้ใหญ่บริเวณโดยรอบบ้านเพื่อรักษาสภาวะน่าสบายให้คงอยู่ พัฒนาการของเรือนมีแนวโน้มการเปลี่ยนของการใช้วัสดุก่อสร้างที่เป็นวัสดุอุตสาหกรรมมากขึ้นแทนที่วัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ตลอดจนรูปทรงและมวลของเรือนมีลักษณะเปลี่ยนไปในทางที่บดบังมากขึ้นจากการต่อเติมเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย อิทธิพลของการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้านทำให้ทิศทางการเข้าบ้านเปลี่ยนไปส่งผลให้เกิดการเพิ่มเติมรั้วหรือตกแต่งทางเข้าเพื่อการรับรู้ของหน้าบ้านและหลังบ้านตามการเข้าถึงจากถนน

คำสำคัญ : เรือนพื้นดินมุสลิม สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาพื้นถิ่น นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

ABSTRACT

This study investigates the sustainable qualities of Muslim vernacular houses by comparing the areas of the four southern border provinces in Thailand and those found in Perak and Penang, Malaysia. The study focuses on the relationship among local lifestyles, natural environment, houses and local wisdom as well as observing the houses' evolutions and their ability to retain their architectural and landscape integrity over time.

Based on the research, the study found similarities between the two study areas. In the village settlement (called Kampung), houses are grouped together and the mosque functions as the village centre. The housing compound is separated from agricultural areas by densely vegetated zones or strips. Houses are interconnected by open spaces allowing easy walking access under the shading trees throughout the village. Within the architectural scale of the housing unit, it was found that the roof forms, entrance stairs and central linkage areas (called Selang) were similar. Yet, from the fieldwork it should be noted that the Muslim vernacular houses in Malaysia maintain a higher level of integrity in the hierarchical floor plans, with smaller adjustments and adaptations compared to those in Thailand.

The sustainable qualities that the study found in Muslim vernacular houses focused on their abilities to blend themselves into the surrounding environment. This reflects the thorough understanding that the builders and the dwellers have of the local ecology. Evidence include the use of local materials in building components, the design of prefabricated systems for ease of relocating the house when there is flooding or when family separations occur. In addition, the floor plan arrangement with small amounts of partitions and full-length windows allows good natural ventilation and the existing large trees around housing compound help maintain the comfort level within the house. Recent developments include the tendency to use industrialized materials for additions and renovations to dwelling units instead of using natural materials as was in the past. New additions to the existing units have resulted in heavy forms and volumes. Finally, new roads that were introduced into the village have changed the houses' orientation. This results in adding new fences or new decoration to define the front and the back of the house according to the direction of new road.

Keywords: Muslim vernacular house, Sustainable architecture, Local wisdom, Cultural ecology.

บทสรุปรวบยอดโครงการ

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นไทยมุสลิมพื้นที่4
จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยและเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในรัฐเปรักและปีนังประเทศมาเลเซีย

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

โครงการศึกษาคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น: กรณีศึกษา
เปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นไทยมุสลิมพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยและเรือนพื้นถิ่นมุสลิมใน
รัฐเปรักและปีนังประเทศมาเลเซียมุ่งการศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในด้
วเรือน ในการวางกลุ่มเรือนและในการตั้งถิ่นฐานระดับหมู่บ้าน ของชาวมุสลิมในประเทศไทยและ
มาเลเซีย โดยมุ่งประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต ประเพณี ศาสนา เรือนและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
ในแต่ละแหล่งที่ตั้ง

1.2 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในพื้นที่ภาคใต้มีผู้ศึกษาวิจัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่จะเน้นแนวการศึกษา
ทางสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ได้แก่งานของอมรา ศรีสุชาติ
(2544)เรื่อง สายรากภาคใต้ งานของศรีศักร วัลลิโภคมและคณะ(2547)ในเอกสารประชุมงานค้นคว้าและ
วิจัยทางวิชาการเรื่องรัฐปัตตานีในศรีวิชัย และเมื่อผนวกเข้ากับหนังสือภูมิปัญญาทักษิณ ของเอกวิทย์
ณ ถกลาง (2544)อันเป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏเป็นชีวิตทัศน์และโลกทัศน์ วัฒนธรรม คติ
ความเชื่อของผู้คนในภาคใต้ทำให้สามารถเห็นภาพรวมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะใน
ด้านการศึกษาทางกายภาพของเรือนพื้นถิ่นไทย-มุสลิมในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ายังมีผู้
ศึกษาอยู่น้อยมากและเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีศึกษาหรือเฉพาะพื้นที่บางส่วนดังปรากฏในงานของ
มโน พิสุทธิรัตนานนท์และศรีน มณีโชติ(2535)เรื่อง เรือนไทยภาคใต้ แต่ที่ชัดเจนที่สุดคือคืองานศึกษา
ของ เขต รัตนจรณะ และคณะ(2529)เรื่องเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีขอบเขตการศึกษา
ทั้งเชิงสถาปัตยกรรม สังคมวิทยา และมนุษยวิทยา

ส่วนข้อมูลของการศึกษาเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในประเทศมาเลเซียมีผู้ศึกษาไว้ส่วนหนึ่ง โดยม
ีการกล่าวถึงรูปแบบของเรือนและ การตั้งถิ่นฐานระดับหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งในแง่ของ
ทางสถาปัตยกรรมและทางสังคม ในทางสถาปัตยกรรมนั้นหนังสือThe Malay House

(Lim Yee Yuan:1987)และ Building a Malay House(Phillip Gibbs:1987) ได้กล่าวถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่นมาเลย์ที่เกิดจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม และชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในเรือนพื้นถิ่นมาเลย์ต่อมาหนังสือThe Traditional Malay House (Abdul Halim Nasir and Wan Hashim Wan Teh: 1993) และ The Traditional Malay House (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทโดย Mohd Zambri Huassain: 1997) ได้เน้นการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่นมาเลย์ในเชิงกายภาพโดยแยกตามลักษณะของโครงสร้างและหลังคา และเมื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาผนวกกับการศึกษาเชิงสังคมวิทยาในหนังสือA Malay Village and Malaysia (Peter J.Wilson: 1967) และ Social Stratification in Kampong Bagan (S. Husin Ali: 1964) ที่มีการศึกษาลักษณะเฉพาะและคุณค่าทางสังคมของคนพื้นถิ่นใน “หมู่บ้าน”ที่เรียกเป็นภาษามลายูว่า “Kampong”จึงทำให้สามารถเข้าใจลักษณะทางสังคม ความเป็นอยู่ สถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นของชาวมาเลย์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าถึงแม้มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรือนพื้นถิ่นมุสลิมทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียอยู่พอสมควร แต่ยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาความเหมือนและความต่างระหว่างกัน โดยเฉพาะในแง่คุณสมบัติสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในสองพื้นที่

1.3 วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

- 1.3.1 ศึกษาและรวบรวมลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของหมู่บ้าน ผังบริเวณบ้าน และเรือนพื้นถิ่นของชาวไทยมุสลิมในประเทศไทยและชาวมลายูมุสลิมในประเทศมาเลเซีย
- 1.3.2 ศึกษาความสำคัญของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศโดยรวม วัฒนธรรมคติความเชื่อ และศาสนาที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการวางผังหมู่บ้าน การวางตัวเรือนและรูปลักษณะของเรือน
- 1.3.4 ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเด่น ลักษณะต่างและลักษณะร่วม โดยเน้นที่คุณลักษณะสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม ระหว่างหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่นของชาวไทยมุสลิมในประเทศไทยและชาวมลายูมุสลิมในประเทศมาเลเซีย
- 1.3.6 ศึกษาความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่นเมื่อเวลาเปลี่ยนไป

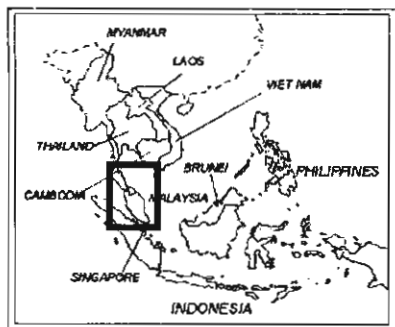
1.4 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

- 1.4.1 ประเทศไทย : หมู่บ้านภายในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล
- 1.4.2 ประเทศมาเลเซีย : หมู่บ้านภายในพื้นที่ของรัฐเปรักและปีนัง

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นฯ

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

รูปที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1.5 คำถามในการวิจัย

- 1.5.1 เรือนพื้นถิ่นชาวมลายูมุสลิมในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีลักษณะเด่น ความเหมือน ความต่างกันอย่างไร อะไรคือสาเหตุของความสัมพันธ์เหล่านี้
- 1.5.2 สภาพแวดล้อมธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต คติความเชื่อและศาสนา ส่งผลต่อรูปแบบผังหมู่บ้าน การวางตัวเรือน และองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมระดับผังบริเวณของตัวเรือนอย่างไร
- 1.5.3 ความเชื่อและศาสนาอิสลามมีผลต่อรูปแบบผังพื้นที่และองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องทางสถาปัตยกรรมอย่างไร
- 1.5.4 มีการใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นเพื่อปรับตัวในการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมอย่างไร และยังคงมีอยู่หรือไม่ในปัจจุบัน
- 1.5.5 คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเรือนพื้นถิ่นเป็นอย่างไร มีจุดเด่นอะไรที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาแนวคิดในการออกแบบสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืนในอนาคต
- 1.5.6 มีการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ทั้งในระดับผังหมู่บ้านและผังของเรือนอย่างไร เมื่อเวลาผ่านไป อะไรคือสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

1.6 กรอบความคิดในการวิจัย

กรอบความคิดหลักของงานวิจัยนี้คือการศึกษารูปแบบของข้อมูลระหว่างสองพื้นที่ คือ ประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ในระดับหมู่บ้านและตัวเรือน โดยมีกรอบความคิดย่อยหรือประเด็นที่มุ่งเน้นศึกษาเพื่อทำการเปรียบเทียบอยู่หลักๆ 3 ประเด็น คือ คุณลักษณะสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่ดำรงอยู่ในเรือนพื้นถิ่น และอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่และสะท้อนออกมาในรูปของ วัฒนธรรมการอยู่อาศัย ประเพณีการดำรงชีวิต สถาปัตยกรรมและศิลปะในงานช่าง

ประเด็นสุดท้ายที่สำคัญคือ การดูความเปลี่ยนแปลงการปรับตัวของชาวบ้านเพื่อสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยและสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในรูปลักษณะของที่อยู่อาศัยทั้งในระดับผังหมู่บ้านและงานสถาปัตยกรรมของตัวเรือน เพื่อค้นหาว่าสิ่งใดที่ยังคงอยู่แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตาม

1.7 วิธีการศึกษา

แนวทางการค้นคว้าและศึกษาข้อมูลภาคสนามของงานวิจัยชิ้นนี้ได้ยึดเอาความเป็นไปได้ในการหาข้อมูลเป็นหลัก เนื่องจากพื้นที่ที่ทำการศึกษาทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียไม่ใช่พื้นที่ที่ทีมงานวิจัยคุ้นเคยและรู้จักอย่างดี และด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาและงบประมาณในการสำรวจภาคสนามจึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ได้แก่ อาจารย์นักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและสังคมของชาวไทย-มุสลิม อาจารย์สถาปนิกผู้ศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของมาเลเซียเป็นผู้นำทางเข้าสู่หมู่บ้านหรือชุมชนแต่ละแห่งที่คาดว่าจะยังคงลักษณะของการอยู่อาศัยแบบพื้นถิ่นไว้ โดยมีร่องรอยการปรับเปลี่ยนทั้งขนาดพื้นที่ของเรือนและวัสดุที่ใช้ในการสร้างเรือนให้สอดคล้องกับความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบและใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในการจัดการทรัพยากรพื้นถิ่น

การศึกษานี้เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสำรวจ รั้ววัด วาดภาพ ถ่ายภาพ เพื่อบันทึกข้อมูลทางกายภาพของเรือนและสภาพแวดล้อม ทำการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนและผู้อาศัย เพื่อศึกษาข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเลือกการสำรวจกลุ่มเรือนทั้งแบบที่มีการเจาะจงจากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นและแบบสุ่มตัวอย่างจากการลงศึกษาพื้นที่จริง ผลจากการสำรวจภาคสนามของทั้งสองพื้นที่นั้นมีความแตกต่างกันมากในแง่ของปริมาณตัวอย่างเรือน ซึ่งข้อมูลที่สำรวจและนำมาใช้ได้ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยมี 40 หลัง ขณะที่จากประเทศมาเลเซียมีเพียง 7 หลัง ดังนั้นจึงต้องมีการหาข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงเพื่อนำมาวิเคราะห์รูปแบบของเรือนพื้นดินในประเทศมาเลเซียเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงมากขึ้น และนำไปสู่การวิเคราะห์ผลหาข้อสรุปตามคำถามการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ โดยเนื้อหาที่ทำการศึกษาประกอบด้วย

- ผังหมู่บ้าน
- ผังบริเวณบ้านและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง
- ผังพื้นเรือน รูปทรงและรูปลักษณะของเรือน
- โครงสร้าง ระบบการก่อสร้างและวัสดุ
- งานศิลปกรรมและลวดลายประดับของเรือน

2. ผังหมู่บ้าน

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการตั้งถิ่นฐานและผังหมู่บ้านของหมู่บ้านไทยมุสลิมพื้นที่ภาคใต้และหมู่บ้านมุสลิมพื้นที่มาเลเซีย พบว่ามีความคล้ายคลึงกันโดยมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานและผังหมู่บ้านสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศเหมือนกัน ซึ่งสะท้อนถึงอาชีพและวิถีความเป็นอยู่ โดยหากหมู่บ้านตั้งอยู่ในภูมิประเทศแบบชายฝั่ง ก็มักมีลักษณะผังหมู่บ้านเป็นแบบแนวยาว (Linear) และชาวบ้านมีการประกอบอาชีพการทำประมง หากหมู่บ้านตั้งอยู่ในภูมิประเทศเป็นที่ราบจะพบว่ามีลักษณะการผังหมู่บ้านเป็นแบบกลุ่มหรือกระจุก (Cluster) และชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา ทำสวน

ยกตัวอย่างหมู่บ้านไทยมุสลิมพื้นที่ภาคใต้ ได้แก่ หมู่บ้านริมน้ำที่บางปลาหมอ จ.ปัตตานี มีอาชีพการทำประมงเรือเล็ก ผังหมู่บ้านจะวางตัวตามแนวริมน้ำเป็นหลัก ในลักษณะเรียงรายไปตามแนวชายฝั่ง (เขต, 2543) เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นก็มีการสร้างบ้านเพิ่มเติมในลักษณะครอบครัวแบบขยาย คือเป็นบ้านหลายๆหลังแต่อยู่ในละแวกเดียวกัน สามารถเห็นความสัมพันธ์ของครอบครัวเดียวกันในละแวกบ้านเดียวกัน ทุกหลังสามารถเข้าถึงพื้นที่ริมน้ำที่เป็นสาธารณะ โดยจะมีที่จอดเรือของตนเองอยู่ ส่วนบ้านที่ อ.เกตุ จ. สตูล ที่มีอาชีพการทำเกษตรกรรมประเภทนาข้าว จะมีการวางผังหมู่บ้านในลักษณะอยู่ร่วมกันถึงแม้ว่าจะมีพื้นที่ราบอย่างกว้างขวางก็ตาม เป็นการตั้งถิ่นฐานชุมชนในลักษณะแบบกระจุก(เขต, 2543) มีการแบ่งพื้นที่ของส่วนการประกอบอาชีพคือการทำนา ออกจากพื้นที่หมู่บ้านอย่างชัดเจน

ในส่วนของหมู่บ้านมุสลิมพื้นที่มาเลเซีย ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของคนมาเลย์จะกระจายตัวอยู่ตามพื้นที่ชนบทเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น หมู่บ้านชาวประมงจะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่ริมน้ำ มีการเรียงตัวแนวยาวตามพื้นที่ริมน้ำ(Yuan, 1987) ส่วนหมู่บ้านที่อยู่บนที่ราบจะมีการทำเกษตรกรรม เช่น ทำนา ส่วนหมู่บ้านเชิงเขาจะมีการทำสวนผลไม้ เช่น สวนมะพร้าว สวนยาง สวนปาล์มน้ำมัน และมีการเรียงตัวของบ้านเป็นกลุ่ม(Yuan, 1987) การสร้างหมู่บ้านของคนมาเลย์ที่เรียกว่า “Kampung” นั้น เริ่มต้นจากการสร้างบ้าน 1 หลังก่อน แล้วจึงขยายตัวสร้างเพิ่มเติมจนกลายเป็นหมู่บ้าน โดยมีผู้นำหมู่บ้านที่เรียกว่า “Penghulu” (Gibbs, 1987) ซึ่งทำหน้าที่เป็นอธิบามสอนศาสนาด้วย ผังของหมู่บ้านเกิดจากการวางตำแหน่งตัวบ้านตามความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน บ้านแต่ละหลังจะมีเจ้าของเป็นครอบครัวหนึ่งครอบครัว กลุ่มของบ้านที่อยู่ใกล้กันมักเป็นบุคคลที่เป็นญาติกัน ตั้งอยู่กระจุกกระจายไปตามลักษณะภูมิประเทศ

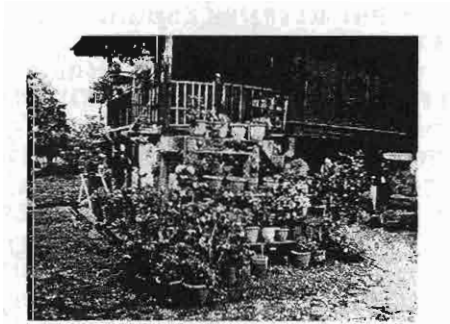
ไม่ว่ามีลักษณะผังหมู่บ้านจะเป็นแบบใดก็ตามพบว่าทุกหมู่บ้านจะมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาอันเป็นหลักปฏิบัติสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม ส่งผลให้พื้นที่โดยรอบบริเวณมัสยิดมีความสำคัญ เป็นที่ตั้งของโรงเรียนสอนศาสนา บ้านครูสอนศาสนา และผู้นำชุมชน และพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเพื่อการรวมกลุ่มทำกิจกรรมสำคัญของสมาชิกในหมู่บ้าน ส่งผลให้พื้นที่โดยรอบบริเวณมัสยิดมีความสำคัญ เป็นที่ตั้งของโรงเรียนสอนศาสนา บ้านครูสอนศาสนา

และผู้นำชุมชน และพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเพื่อการรวมกลุ่มทำกิจกรรมสำคัญของสมาชิกในหมู่บ้าน ลักษณะผังที่มีจุดศูนย์กลางแบบนี้ได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบของเขaperะสุเมรุอันเป็นอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในพื้นที่บริเวณคาบสมุทรมลายูก่อนการเข้ามาของศาสนาอิสลาม

เมื่อพิจารณาในระดับผังบริเวณของตัวเรือนพบว่าวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านทั้งสองพื้นที่มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ทำให้มีการเว้นพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบตัวบ้านไว้เพื่อประกอบกิจกรรมการอยู่อาศัยและการดำรงชีพในลักษณะของพื้นที่ลานเอนกประสงค์ที่ล้อมรอบด้วยแนวรั้วไม้ไผ่หรือรั้วต้นไม้แสดงอาณาเขต และมีองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะอาชีพ เช่น ภายในบริเวณบ้านของชาวนามีเรือนข้าวเปลือกเป็นองค์ประกอบสำคัญ ส่วนชาวประมงมีการใช้พื้นที่รอบบริเวณบ้านเพื่อตากปลาบนแผงไม้ชั่วคราวที่ถอดเก็บได้ ส่วนชาวสวนยางจะมีเรือนตากและเก็บยางแผ่นอยู่ภายในบริเวณบ้าน

3. ผังบริเวณบ้านและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจพบว่าผังบริเวณบ้านของบ้านพื้นถิ่นมุสลิมทั้งสองพื้นที่มีความคล้ายคลึงกันในการแบ่งผังเป็นพื้นที่หน้าบ้านและหลังบ้าน โดยพื้นที่หน้าบ้านจะมีลักษณะต้อนรับผู้มาเยือน มีการตกแต่ง จัดวางสิ่งต่างๆในลักษณะสวยงาม เรียบร้อย ยกตัวอย่างเช่น ไม้กระถางจำพวกไม้ดอกไม้ประดับทรงนกเขา เป็นต้น ส่วนบริเวณพื้นที่หลังบ้านจะมีลักษณะที่แสดงความเป็นอยู่ของคนในบ้าน มีที่อาบน้ำส้วม มีการปลูกพืชผักสวนครัว มีที่เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

รูปที่ 2 ภาพเปรียบเทียบพื้นที่บริเวณหน้าบ้านและหลังบ้านของบ้านไทยมุสลิมพื้นที่ภาคใต้

รูปที่ 3 ภาพเปรียบเทียบพื้นที่บริเวณหน้าบ้านและหลังบ้านของบ้านในพื้นที่มาเลเซีย

บางบ้านจะมีลักษณะพิเศษที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลง ยกตัวอย่าง บ้านหลังหนึ่งในพื้นที่มาเลเซียจะวางหลังบ้านหันไปทางที่มีแหล่งน้ำเพราะมีความคิดว่าครัวเป็นพื้นที่ ต้องมีการใช้น้ำจึงมีความสะดวกกว่าที่จะหันไปในทิศทางนี้ บ้านอีกหลังหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในด้าน ความเป็นหน้าบ้านและหลังบ้านเนื่องจากในอดีตเมื่อสร้างบ้าน หน้าบ้านจะหันเข้าสู่ส่วนที่เป็นทางเดิน ของหมู่บ้านและมัสยิด แต่ต่อมามีถนนใหม่ตัดผ่านด้านหลังบ้านจึงได้มีการทำประตูและรั้วที่หลังบ้าน ในส่วนของครัวที่หันสู่หลังบ้านนั้นยังคงเป็นครัวอยู่ ยังคงมีสวนครัว แต่มีการนำไม้ประดับใส่กระถาง มาตั้งบริเวณบันไดทางขึ้นครัวทั้งนี้เพื่อประดับให้ส่วนที่เป็นหลังบ้านสวยงามเช่นเดียวกับด้านหน้าบ้าน บ้านบางหลังมีลักษณะเป็นเรือนแฝดเนื่องจากเจ้าของมีภรรยาสองคนแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลตามหลัก ศาสนาที่อนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาได้ 4 คน

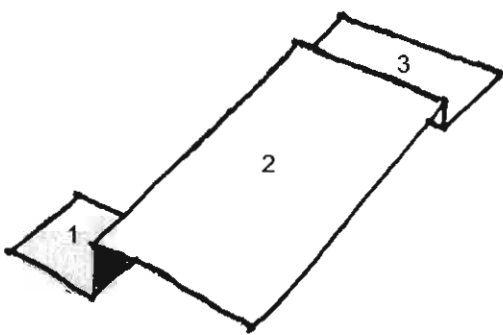
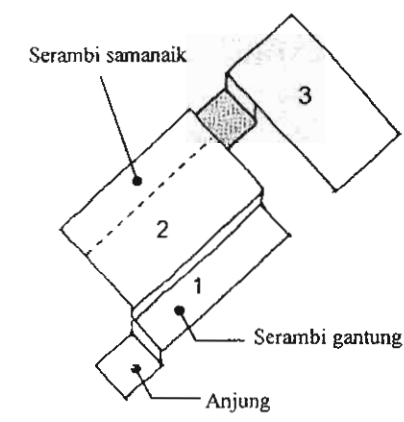
นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังพบว่า การวางผังบริเวณของบ้านไทยมุสลิมพื้นที่ภาคใต้และบ้าน มุสลิมพื้นที่มาเลเซียนั้นมีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัย จากการสำรวจสังเกตพบว่า บ้านทุกหลังมีการแบ่งแยกพื้นที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่สำหรับการประกอบอาชีพโดยอาศัยการปลูก ดินไม้ที่ค่อนข้างหนาแน่นเป็นตัวกั้นระหว่างพื้นที่นา สวนยาง และพื้นที่บ้าน โดยพืชที่เลือกมาปลูกนี้จะเป็นพืชที่สามารถนำมาใช้รับประทาน หรือใช้ประโยชน์ในการเป็นส่วนประกอบในการก่อสร้างของตัว เรือน4. ผังพื้น การใช้พื้นที่ มวลและรูปลักษณะของมวล

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นดินมุสลิมในทั้งสองพื้นที่พบว่ามีความเหมือนกันของ แนวความคิดในการอยู่อาศัยที่มีระบบระเบียบและมีแบบแผน สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ภูมิปัญญาในการ อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและคติความเชื่อทางสังคม ตลอดจนเทคนิคการก่อสร้างที่ ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อลักษณะของรูปทรงของเรือนนั้นมาจากลักษณะของ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศและปัจจัยทางด้านสังคม โดยเฉพาะการนับถือศาสนาอิสลาม

4.1 ลักษณะของผังพื้นและการใช้สอยพื้นที่

ในเรือนพื้นดินมุสลิมสามารถแยกองค์ประกอบหลักของผังพื้นได้เป็น 3 ส่วนได้แก่

1. ส่วนพื้นที่ด้านหน้า
2. ส่วนพื้นที่เรือนหรือแม่เรือน
3. ส่วนพื้นที่ครัว

รูปที่ 4 ภาพแสดงองค์ประกอบหลักของผังพื้นในเรือนพื้นถิ่นมุสลิม ที่พบในประเทศมาเลเซีย

รูปที่ 5 ภาพแสดงองค์ประกอบหลักของผังพื้นในเรือนพื้นถิ่นมุสลิม ที่สำรวจพบในเขตประเทศไทย

จากการสำรวจพบว่าเรือนที่มีลักษณะหลังคาแบบจั่วปีกนกมีลักษณะเด่นชัดขององค์ประกอบผังพื้นที่ทั้งสามส่วน พื้นที่ด้านหน้าของเรือนมุสลิมอาจจะมีลักษณะที่ปรากฏแตกต่างออกไป เช่น บางเรือนพบพื้นที่ลักษณะเป็นชานหรือระเบียงมีหลังคาคลุมด้านหน้าเรือนเรียกว่า Serambi gantung มีลักษณะเป็นพื้นที่ยาวตลอดด้านหน้าเรือนและมีระดับพื้นที่ต่ำกว่าพื้นแม่เรือน พื้นที่ส่วนนี้มีลักษณะโปร่งโล่งเย็นสบายอากาศถ่ายเทสะดวก บางเรือนพบพื้นที่รับแขกก่อนขึ้นตัวเรือนเรียกว่า Anjung เป็นพื้นที่ใช้รับแขกหรือใช้เป็นที่นั่งเล่นลักษณะกึ่งในกึ่งนอกบ้านของเจ้าของบ้านโดยมีลักษณะเปิดโล่งทั้งสามด้านและต่ำกว่าพื้นแม่เรือนประมาณ 1.00 เมตร บางเรือนพบทั้งAnjungและSerambi gantung เรียงตัวตามลำดับจากนอกเข้าสู่ในเรือน เป็นที่น่าสังเกตว่าเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในมาเลเซียยังคงรูปแบบของการมีAnjungที่ชัดเจนกว่าที่พบในพื้นที่ของประเทศไทย

รูปที่ 6 ภาพแสดงลักษณะการใช้พื้นที่ด้านหน้าของเรือน

รูปที่ 7 ลักษณะของพื้นที่ละหมาดภายในแม่เรือน

ส่วนพื้นที่แม่เรือนมีการกั้นพื้นที่ใช้สอยห้องนอนเป็นสัดส่วนด้วยฝาไม้หรือม่าน ส่วนพื้นที่ที่เหลือมีลักษณะโปร่งโล่ง ใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆของสมาชิกในครอบครัว มีการกำหนดพื้นที่ส่วนหนึ่งของแม่เรือนไว้เป็นพื้นที่การทำละหมาดซึ่งเป็นความพิเศษของการใช้พื้นที่เรือนพื้นถิ่นมุสลิมโดยชาวมุสลิมจะประกอบพิธีละหมาดครั้งต่อวัน พื้นที่บริเวณนี้จะได้รับการดูแลประดับตกแต่งอย่างสวยงาม สะอาดและมีระเบียบเรียบร้อยประหนึ่งเป็นศาสนสถานในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา

พื้นที่ใช้สอยส่วนครัวเป็นลักษณะที่เด่นชัดอีกประการของเรือนมุสลิมในด้านการใช้พื้นที่ของเรือนกล่าวคือพื้นที่เรือนครัวจะเป็นลักษณะพื้นที่ที่แยกออกไปจากแม่เรือนด้วยระดับต่ำกว่าแม่เรือนประมาณ 20 ซม. มีหลังคาที่แยกออกจากตัวแม่เรือน การเชื่อมต่อของ

พื้นที่ส่วนแม่เรือนกับเรือนครัวที่พบจากการสำรวจมีสองลักษณะคือ

1. การขึ้นของชายคาเรือนครัวและแม่เรือนมาชนกันตรงกลางซึ่งเป็นแนวรางน้ำซึ่งใช้เป็นพื้นที่ทางขึ้นเรือนด้านข้างและเป็นตำแหน่งทางขึ้นเรือนของฝ่ายหญิง พบส่วนมากในเขตประเทศไทย
2. การมีพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างเรือนครัวและแม่เรือนเรียกว่าSelangเป็นตัวยึดเชื่อมต่อกับแม่เรือนและเป็นตำแหน่งทางขึ้นเรือนของฝ่ายหญิงรวมถึงเป็นที่นั่งพักผ่อนหรือรับแขกของฝ่ายหญิงด้วยและยังเป็นส่วนที่ป้องกันไม่ให้ไฟลามไปสู่ตัว แม่เรือนได้ง่าย ในกรณีที่เกิดไฟไหม้บริเวณครัวพบส่วนมากในเขตประเทศมาเลเซีย

รูปที่ 8 ลักษณะการเชื่อมเรือนโดยการขึ้นชายคาต่อกัน

รูปที่ 9 ลักษณะการเชื่อมเรือนโดยใช้ Selang

จะเห็นได้ชัดเจนว่าการแบ่งพื้นที่ใช้สอยของเรือนมุสลิมใช้ความแตกต่างของระดับพื้นเป็นตัวกำหนดการใช้งานและกำหนดศักดิ์ของพื้นที่เรือนรวมถึงมีการกำหนดพื้นที่ใช้งานของเพศชายและเพศหญิงแยกอย่างชัดเจน โดยพื้นที่คาน้ำหน้ากำหนดให้เป็นทางขึ้นและพื้นที่ประกอบกิจกรรมของฝ่ายชาย ขณะที่พื้นที่ส่วนครัวและSelangเป็นเป็นทางขึ้นและพื้นที่ประกอบกิจกรรมของฝ่ายหญิง

4.2 รูปลักษณ์ของมวเลเรือน

จากอิทธิพลของสภาพภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวและฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี รูปลักษณ์ที่เห็นได้อย่างเด่นชัดของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมคือรูปแบบของหลังคา ซึ่งจากการสำรวจและศึกษาจากข้อมูลทางเอกสารนั้นพบว่าทั้งสองพื้นที่ศึกษามีรูปแบบของหลังคาที่คล้ายคลึงกัน มีการยื่นของชายคาที่ยาวเพื่อกันแดดและฝนที่ตกชุกเกือบตลอดทั้งปี สามารถแบ่งแยกลักษณะรูปแบบของหลังคาที่เป็นลักษณะร่วมได้เป็น 3 ประเภทหลักได้แก่ หลังคาทรงบานอหรือจั่วมนิลา ทรงปั้นหย่า และทรงจั่วปีกนก

รูปที่ 10 หลังคาทรงบานอ

รูปที่ 11 หลังคาทรงปั้นหย่า

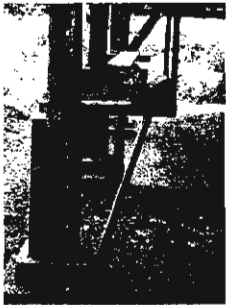

รูปที่ 12 หลังคาทรงจั่วปีกนก

5. โครงสร้าง ระบบการก่อสร้างและวัสดุ

ลักษณะโครงสร้างของอาคาร สะท้อนให้เห็นถึงการใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น จากการสำรวจพบว่าลักษณะร่วมของ 2 พื้นที่ที่ชัดเจนคือ อาคารส่วนใหญ่จะใช้ไม้เป็นโครงสร้างหลักของอาคาร รวมถึงส่วนประกอบอาคารต่างๆ ได้แก่ ประตู หน้าต่าง ผนัง ก็จะใช้ไม้ที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันไปตามการใช้งาน โดยองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเด่นของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมที่มีความแตกต่างจากเรือนพื้นถิ่นในบริเวณอื่นคือ ฐานเสาเรือนและบันได ฐานเสาเรือนเป็นลักษณะเด่นของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมรวมถึงเรือนพื้นถิ่นไทยพุทธที่พบในภาคใต้ คือไม่ใช้เสาเรือนปักลงดิน แต่จะใช้ฐานคอนกรีตสำเร็จรูปรองรับเสาเรือน ฐานที่รองรับเสาเรือนจะวางบนพื้นดินซึ่งปรับไว้เรียบไม่ฝังในดิน ทำให้สามารถยกเรือนทั้งหลังขึ้นได้ จากการสำรวจในประเทศไทยพบมีการใช้คอกไม้สำหรับทำฐานเสาเรือนในเรือนชนบทบางหลัง ในส่วนของบันไดนั้นพบว่าจะมีบันไดทางด้านหน้าและทางด้านหลังของ

เรือน ลักษณะโครงสร้างของบันไดที่พบในการสำรวจมี 2 ประเภท คือ บันไดที่ทำด้วยไม้จะเป็นบันไดแบบโปร่ง ชั้นของบันไดทำด้วยไม้กระดานและไม้กลม ไม่มีลูกตั้ง และไม่นิยมทำราวจับ อีกประเภทเป็นบันไดก่ออิฐฉาบปูน ลักษณะที่พบมีทั้งลูกตั้งและลูกนอน ลักษณะโครงสร้างจะวางบนพื้น ไม่ติดกับตัวบ้านซึ่งเป็นโครงสร้างไม้ โดยบันไดก่ออิฐฉาบปูนที่พบในมาเลเซียบางส่วนได้รับอิทธิพลจากมละกา ซึ่งมีการประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสีและมีรูปทรงที่โค้งผายออกในส่วนทางขึ้น

รูปที่ 13 ลักษณะฐานเสาคอนกรีต

รูปที่ 14 ลักษณะบันไดโครงสร้างไม้

รูปที่ 15 ลักษณะบันไดก่ออิฐฉาบปูน

5.1 การเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมที่สำรวจพบในทั้งสองพื้นที่ที่เกิดจาก สภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปทั้งลักษณะการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมที่ลดน้อยลง และลักษณะความเป็นอยู่ที่ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า และยานพาหนะมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการต่อเติมและปรับเปลี่ยนการใช้งานของเรือน โดยเฉพาะการต่อเติมอาคารบริเวณใต้ถุนบ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยเป็นที่พบเห็นกันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะเรือนที่เจ้าของค่อนข้างมีฐานะ โดยส่วนใหญ่ได้มีการนำวัสดุอุตสาหกรรม เช่นเสาคอนกรีต ผนังก่ออิฐฉาบปูน และกระจก มาใช้ในส่วนต่อเติม ที่น่าสังเกตคือการต่อเติมโครงสร้างใหม่นั้นส่วนใหญ่จะทำการก่อสร้างต่อเติมโดยไม่ได้มีผลกระทบกับโครงสร้างของเรือนเดิมแต่อย่างใด เป็นลักษณะการต่อเติมเพื่อใช้ประโยชน์ของพื้นที่ใต้ถุนเรือนได้มากขึ้น แต่การใช้วัสดุสมัยใหม่ในการต่อเติมเรือนเหล่านี้ ส่งผลให้สภาวะน่าสบายอันเกิดจากการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่นตลอดจนลักษณะของผังพื้นที่โปร่งโล่ง ลดน้อยลง

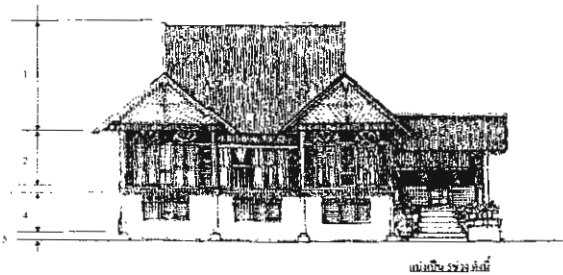
รูปที่ 16 ลักษณะการต่อเติมของใต้ถุนเรือนที่พบเห็นโดยทั่วไป

6. งานศิลปกรรมและลวดลายประดับ

จากการศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาที่รังสรรค์ สุนทรียภาพซึ่งเป็นผลจากวัฒนธรรมของการอยู่อาศัย และประเพณีในการดำเนินชีวิต ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของสถาปัตยกรรม พบได้ว่ารูปแบบของลวดลายที่ประดับตกแต่งตัวจากการศึกษาทั้ง 2 วัฒนธรรม ไทย-มาเลเซีย นั้น มีความเหมือนและมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันในเชิงวัฒนธรรมหลัก หากต่างกันก็เพียงแต่ฝีมือในเชิงช่างและการออกลวดลาย ซึ่งในความเหมือนนั้น ได้มีการแสดงองค์รวมของรูปแบบเฉพาะ มีเอกลักษณ์ของตนเองชัดเจน อันเกิดจากการถ่ายทอดด้านภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหลักที่มีธรรมเนียมในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามศาสนบัญญัติอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้การประดับตกแต่งของตัวเรือนต้องอยู่ภายใต้กฎข้อห้ามของศาสนาอิสลาม ที่ห้ามไม่ให้แกะสลักรูปเหมือน (Realistic) ของคนและสัตว์ จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานศิลปกรรมออกมาเป็น 4 กลุ่มหลักคือ ลวดลายอักษรประดิษฐ์ ลวดลายพันธุ์พฤกษา ลวดลายเรขาคณิต และลวดลายประดิษฐ์เลียนแบบธรรมชาติ โดยมีเทคนิคและวิธีการตกแต่งลวดลายศิลปกรรมประดับตัวเรือนหลากหลายวิธี ได้แก่ เทคนิคการแกะสลัก ประเทษฐานต่ำและนูนสูง การฉลุไม้เป็นลวดลายต่างๆ การจัดเรียงแนวของไม้เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายเรขาคณิต การฉลุโลหะ การจักสาน การทาสีตัวเรือน เทคนิคการพิมพ์ภาพสีลงบนกระจกหรือการใช้กระจกสี และกระจกขาวขุ่น จากการสำรวจตำแหน่งของลวดลายประดับที่ปรากฏบนตัวเรือนพบว่าแบ่งเป็น 5 ช่วงหลักคือ ช่วงหลังคา ช่วงตัวเรือน ช่วงขอบเรือน ช่วงเสา ช่วงโคนเสา

องค์ประกอบงานตกแต่งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาเลเซีย

รูปที่ 17 ตำแหน่งหลักของศิลปกรรมที่ปรากฏบนตัวเรือน

สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเจ้าของเรือนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลถึงการตกแต่งตัวเรือนและกลุ่มช่างรวมถึงระดับฝีมือในการ ออกลายตกแต่งส่วนต่างๆ การเลือกใช้วัสดุช่างที่ตกแต่งเรือนจะออกแบบให้เรือนสวยงามมากขึ้นเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพในสังคม และค่านิยมของเจ้าของเรือนแนวโน้มในการดำรงอยู่ของงานศิลปกรรมประดับตัวเรือนนั้น พบว่ามีการดำรงอยู่ของ

ความเชื่อที่มีผลต่อการตกแต่งอย่างเข้มแข็ง หากเปลี่ยนก็คงเป็นเพียงแค่วัสดุที่นำมาประดับตกแต่งที่มีวิวัฒนาการตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

7. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบทำให้สามารถตอบคำถามในการวิจัยที่กำหนดไว้เบื้องต้น ได้ดังนี้

- 7.1 พบว่าคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นดินชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และในรัฐเปรักและปีนังมีความคล้ายคลึงกันมากโดยมีลักษณะเด่นร่วมกันคือรูปทรงของหลังคา และมีความแตกต่างเพียงรายละเอียดปลีกย่อยทางสถาปัตยกรรม เช่น บันได พื้นที่เชื่อมแม่เรือนและเรือนครัว(Selang) ส่วนในระดับของผังหมู่บ้านพบว่ามีการขยายของพื้นที่เปิดโล่งที่มีลักษณะดินไหลต่อเนื่องกันตลอดทั้งหมู่บ้าน โดยความคล้ายคลึงนี้มีเหตุผลมาจาก
- การนับถือศาสนาอิสลามอันมีอิทธิพลต่อโลกทรรศน์และวิถีการดำรงชีวิตของชาวมุสลิม
 - สภาพภูมิศาสตร์ของเขตร้อนชื้นใกล้เส้นศูนย์สูตรของพื้นที่คาบสมุทรมลายู
- 7.2 พบว่าสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อลักษณะกายภาพของผังหมู่บ้านและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิประเทศที่ตั้ง ส่งผลให้เกิดผังของหมู่บ้านที่มีลักษณะกระจุก กระจาย และเรียงตัวเป็นแนวยาวแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ โดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน
- 7.3 พบว่าศาสนาอิสลามมีผลชัดเจนต่อลักษณะการแบ่งพื้นที่ใช้สอยของเรือนที่แยกตามเพศโดยพื้นที่ส่วนหน้าของเรือนเป็นที่ประกอบกิจกรรมของเพศชายในขณะที่พื้นที่ส่วนหลังของเรือนเป็นที่ประกอบกิจกรรมของเพศหญิง และจะมีการจัดแบ่งพื้นที่ภายในแม่เรือนสำหรับการละหมาดไว้อย่างเป็นสัดส่วนและชัดเจน ชาวมุสลิมถือว่าบ้านคือศาสนสถานดังนั้นจึงมีการแยกพื้นที่สะอาด(แม่เรือน)และสกปรก(ครัว ห้องน้ำ)ออกจากกันอย่างชัดเจนตลอดจนมีการประดับตกแต่งองค์ประกอบของเรือนตามกำลังของเจ้าของบ้านด้วยลวดลายที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา อิสลาม
- 7.4 ลักษณะของภูมิปัญญาพื้นดินอันเด่นชัดที่พบในเรือนพื้นดินมุสลิมคือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสภาพแวดล้อม แสดงถึงความเข้าใจระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติอย่างดั่งแท้ของผู้อยู่อาศัย ด้วยการเลือกวัสดุพื้นดินที่หาได้ภายในพื้นที่เพื่อปลูกสร้างเรือน การนำกลับมาใช้ใหม่ของวัสดุ(recycle) การสร้างระบบดาดประกอบได้ของเรือนเพื่อการเคลื่อนย้ายเมื่อมีภัยธรรมชาติเช่นน้ำท่วมหรือเมื่อมีการขยายครอบครัว การรักษาไม้ใหญ่บริเวณโดยรอบเพื่อรักษาสภาพะนำสบายให้คงอยู่แต่ในปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นดินเหล่านี้กำลังค่อยๆเลือนหายจากวิถีการใช้ชีวิตของชาวบ้าน และถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการเอาชนะธรรมชาติมากกว่าการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ
- 7.5 คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเรือนพื้นดินมุสลิมคือการสร้างปฏิสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับสภาพแวดล้อมเพื่อรักษาสภาพะนำสบายให้คงอยู่ในตัวเรือน โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

- ระดับผังหมู่บ้าน มีการวางบ้านสอดแทรกไปกับไม้ใหญ่เดิมเพื่อรักษาความร่มรื่นและอุณหภูมิอากาศให้อยู่ในภavnะสบาย ไม่มีการทำพื้นผิวลาดแข็งบริเวณภายนอกซึ่งจะอมความร้อน ในทางตรงข้ามกลับรักษาพื้นดินเดิมให้มีลักษณะโล่งเตียนทำให้ลมพัดสู่ตัวบ้านสะดวกและเป็นลมเย็น เหมาะสมกับวิถีการอยู่อาศัยที่ส่วนมากเป็นการประกอบกิจกรรมกลางแจ้งในเวลากลางวัน
- ระดับผังบริเวณ เนื่องจากสภาพอากาศที่มีฝนตกชุกตลอดทั้งปีทำให้การสร้างเรือนเน้นการระบายน้ำออกจากตัวเรือนให้เร็วที่สุดโดยการตั้งเรือนบนที่สูงเช่น โลกหรือเนิน รักษาพื้นดินบริเวณรอบบ้านให้มีลักษณะโล่งเตียน ทำร่องดินระบายน้ำแบบเปิดรอบตัวเรือนเพื่อระบายน้ำผิวดินออกจากบริเวณโดยรอบตัวเรือนเมื่อเกิดฝนตก และพื้นดินตามธรรมชาติเปิดโอกาสให้น้ำสามารถซึมลงดินได้รวดเร็วลดการท่วมขัง
- ระดับตัวเรือน เน้นการระบายความร้อนและลดความชื้นของตัวเรือนด้วยการ ปรับพื้นที่บริเวณรอบตัวบ้านให้โล่งเตียน ยกได้สูง ทำช่องหน้าต่างยาวจรดพื้น และคงความโปร่งโล่งของผังพื้นเรือนโดยไม่กั้นห้องเท่าที่จำเป็น ทั้งหมดนี้เพื่อให้ลมสามารถพัดเอาความร้อนและความชื้นออกจากตัวเรือนให้มากที่สุด ยื่นชายคายาวคลุมตัวเรือนและระเบียงเปิดโล่งเพื่อป้องกันแดดและฝนที่ตกชุกตลอดปีสาดเข้าสู่ตัวบ้าน มีการสร้างระเบียง(Anjung) และชานหน้าเรือน(Serambi Gantung)ที่โปร่งโล่งเพื่อปรับสภาพการรับรู้ของผู้มาเยือนจากสว่างสู่สัวและจากร้อนสู่เย็น ใช้วัสดุธรรมชาติท้องถิ่นที่มีค่าสัมประสิทธิ์การอมความร้อนต่ำในการสร้างเรือนและสามารถย่อยสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติได้

7.6 ปัจจุบันเรือนพื้นดินมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปตั้งแต่ระดับผังหมู่บ้านจนถึงระดับตัวเรือน ในระดับผังหมู่บ้านพบว่าถนนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลักษณะการวางตัวของบ้านเปลี่ยนไปโดยทุกบ้านจะมีการวางทิศทางของตัวเรือนที่ตอบรับกับถนนใหม่ที่ตัดผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน ในระดับตัวเรือนพบการต่อเติมเพื่อขยายพื้นที่ใช้สอยบริเวณใต้ถุนเรือนโดยใช้วัสดุก่อสร้างสมัยใหม่มาใช้ในส่วนต่อเติม และไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปทรงมวลโดยรวมของเรือนอย่างเห็นได้ชัด แต่สิ่งที่นับวันจะสูญหายไปคือภูมิปัญญาเชิงช่างของการสร้างเรือนที่ใช้ไม้เป็นโครงสร้างหลัก เนื่องจากปัจจุบันไม่มีราคาแพง หายากเมื่อเทียบกับวัสดุอุตสาหกรรมสมัยใหม่จึงทำให้ช่างฝีมือที่ชำนาญการสร้างเรือนแบบดั้งเดิมลดน้อยตามลงไปด้วย อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบว่าเรือนพื้นดินมุสลิมในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมอยู่ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้อยู่อาศัยในปัจจุบัน เหตุที่เป็นเช่นนี้น่าจะมาจากการที่วัฒนธรรมอิสลามซึ่งเป็นวัฒนธรรมแข็ง มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวมุสลิมในทุกด้าน โดยชาวมุสลิมจะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลามแม้จะ

ต้องเสียสละความสบายส่วนตัวก็ตาม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในมาเลเซียยังคงรูปแบบดั้งเดิมของผังพื้นที่มีลำดับขั้นของการแบ่งพื้นที่ค่อนข้างชัดเจน และมีการปรับเปลี่ยนน้อยกว่าที่พบในเขตประเทศไทย

บรรณานุกรม

เขต รัตนจรณะ. เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537.

เขต รัตนจรณะ. “เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

ครุณี บุญภิบาล. การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส กับ จังหวัดสตูล ซึ่งมีผลกระทบต่อกรปกครอง. รายงานการวิจัย. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530.

นิกอและ ระเด่นอาหมัด นันทา โรจนอุดมสาส์ตร์ วสันต์ ชิวสาธน์. “ลักษณะหมู่บ้านและเรือนพักอาศัยของชาวมุสลิม(การอภิปราย)”. เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.

นันทวรรณ กุสว้าง. “ภาคใต้ในระบบวัฒนธรรมผสมผสาน : ไทย จีน มลายู” เอกสารการสัมมนาวิชาการ เรื่อง ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2544.

เนตรนภิส นาควัชร. การศึกษาลักษณะการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐานบริเวณ จังหวัดภาคใต้. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการประชากรกับการพัฒนา เอกสารวิจัยที่ 17, 2524.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. “บทผนวกเกียรติยศ” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 317-356.

ประวัติ ศาสตร์ท้องถิ่น: ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคใต้ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส พิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม, 2542

มโน พิสุทธิรัตนานนท์และครั้น มณีโชติ. เรือนไทยภาคใต้. รายงานการวิจัย. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2535.

โมฮัมมัด อับดุลกาเดร์. “ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิม” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.60-69.

ระวีวรรณ ชุ่มพุกภัย. “ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านไทยมุสลิม” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528. 41-59.

รัตติยา สาและ. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2544.

รัตติยา สาและ. “ปัตตานี คารุสสะลาม(มลายู-อิสลาม-ปัตตานี) รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 235-276.

ศรีศักร วัลลิโภคม. “ศรีวิชัยในรัฐปัตตานี” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 133-220.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. “แหลมทองคาบสมุทรไทยมีรัฐปัตตานี” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 73-126.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. กะเทาะสนิมกริช : แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

สุนันท์ภักทิตรา นิลแจ้ง. “ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิม(ศึกษาเฉพาะกรณี)” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.25-40.

เสกสรร ศรีระเด่น “การสร้างบ้านเรือนของชาวไทยมุสลิมภาคใต้” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2529. 100-109

เสาวลักษณ์ พงษ์ธา ไปยยะนันท์. “เรือนชาวเล.” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

อมรา ศรีสุชาติ. สายรากภาคใต้: ภูมิทัศน์ รูปสัญลักษณ์ จิตลักษณะ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2544.

อรศิริ ปาณินท์. ปาฐกถาศิลป์ พระศรี ครั้งที่ 5 เรื่อง “ปัญญาสร้างสรรค์จากเรือนพื้นถิ่น”. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น : กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลัมทองสกุลและคณะ

อาทร เบญจสมัยและคณะ. “ประเพณีการปลูกเรือนไทยมุสลิม”. เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง
หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษา
เกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528. 281-292.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาทักษิณ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2544

Gibbs, Phillip. Building a Malay House. Singapore : Oxford University Press, 1987

Huassain, Mohd Zambri. The Traditional Malay House. A dissertation submitted for the Degree of
Master of Arts in Conservation Studies. University of York, 1997

Nasir, Abdul Halim and Wan Teh, Wan Hashim. The Traditional Malay House. Singapore : Kim Hup
Lee Printing Co. Pte. Ltd., 1997.

Wilson, Peter. A Malay Village And Malaysia. New haven : Harb Press, 1967.

Yuan, Lim Jee. The Malay House. Malaysia : Institute Masyarakat (Phoenix Press), 1987.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อ	ค
ABSTRACT	ง
บทสรุปวบยอดโครงการ	จ
สารบัญ	น
สารบัญภาพ	บ
นิยามคำศัพท์เฉพาะ	ภ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	
1.2 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	
1.3 วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา	
1.4 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา	
1.5 คำถามในการวิจัย	
1.6 กรอบความคิดในการวิจัย	
1.7 วิธีการศึกษา	
บทที่ 2 โลกทัศน์ของชาวไทยมุสลิมและชาวมลายูมุสลิม	6
บทที่ 3 กรณีศึกษา	17
3.1 กรณีศึกษาเรือนพื้นถิ่นใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้	
3.2 กรณีศึกษาเรือนพื้นถิ่นในรัฐเปรักและปีนัง	
บทที่ 4 การศึกษาเปรียบเทียบ	68
4.1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและลักษณะกายภาพของหมู่บ้าน	
4.2 คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม	
4.2.1 ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม	
4.2.2 ผังพื้นที่ใช้พื้นที่มวลและรูปลักษณ์ของมวล	
4.2.3 โครงสร้างระบบการก่อสร้างและวัสดุ	
4.2.4 งานศิลปกรรมและลวดลายประดับ	
4.3 วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สังคม ที่มีผลต่อการปรับสภาพแวดล้อมอยู่อาศัยและตัวเรือน	
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	101

สารบัญญภาพ

	หน้า
บทที่ 1	
รูปที่ 1.1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา	3
บทที่ 2	
รูปที่ 2.1 แผนภูมิแสดงพัฒนาการจากราชอาณาจักรปัตตานีมาสู่ จังหวัดปัตตานี (สุจิตต์, 2548)	7
รูปที่ 2.2 แผนที่ราชอาณาจักรมลายู-อิสลามในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 (สุจิตต์, 2548)	10
บทที่ 3	
รูปที่ 3.1 แนวคันไม้แบ่งพื้นที่ระหว่างทุ่งนาและบ้าน	17
รูปที่ 3.2 ลานบ้าน	17
รูปที่ 3.3 เรือนข้าวเปลือกถูกคัดแปลงเป็นที่อยู่อาศัย	18
รูปที่ 3.4 ลานอาบน้ำกลางแจ้งและห้องส้วม	18
รูปที่ 3.5 ยกพื้นสำหรับใช้ทำงานบริเวณใต้ถุนเรือน	18
รูปที่ 3.6 ผังบริเวณบ้าน T1 นางชอคะ หลงทัน	19
รูปที่ 3.7 ความสัมพันธ์ของตัวเรือนและสภาพแวดล้อม	20
รูปที่ 3.8 พื้นที่ภายในบริเวณโรงคั่วเนื่องกับส่วนครัว	20
รูปที่ 3.9 ซานค้ำนอกหลังเรือนเป็นที่ซักล้างและประกอบอาหาร	21
รูปที่ 3.10 ผังใต้ถุนเรือน T1 นางชอคะ หลงทัน	21
รูปที่ 3.11 ผังพื้นเรือน T1 นางชอคะ หลงทัน	21
รูปที่ 3.12 รูปด้านเรือน T1 นางชอคะ หลงทัน	22
รูปที่ 3.13 มัสยิดตามะลัง	23
รูปที่ 3.14 พื้นที่บริเวณหน้าบ้าน	23
รูปที่ 3.15 พื้นที่นั่งพักผ่อนและต้อนรับแขกบริเวณหน้าบ้าน	24
รูปที่ 3.16 ลักษณะเรือนที่สภาพแวดล้อมโดยรอบ	24
รูปที่ 3.17 ท่าเรือ	24
รูปที่ 3.18 คอกสัตว์บริเวณใต้ถุนเรือน	24
รูปที่ 3.19 ผังบริเวณบ้าน T12 นายฮามาด ปูหยัง	24
รูปที่ 3.20 แสดงพื้นที่ส่วนหน้าเป็นเรือนขนาดเล็กใช้เป็นที่รับแขกและนั่งเล่นก่อนขึ้นสู่เรือน	26
รูปที่ 3.21 แสดงพื้นที่ส่วนเรือนครัว มีบันไดขึ้นเรือนของฝ่ายหญิงและบันไดลงสำหรับขึ้นครัว	26

รูปที่ 3.22	แสดงพื้นที่ส่วนพักผ่อนภายในเรือนมีความโล่งโปร่งระบายอากาศได้ดี	26
รูปที่ 3.23	พื้นที่ส่วนเรือนครัวไม่มีการทำฝ้าเพดานมีการระบายอากาศได้ดี	26
รูปที่ 3.24	ลักษณะของหลังคาปีกนกที่เป็นตัวกำหนดพื้นที่การใช้สอยภายในส่วนต่างๆในเรือน	26
รูปที่ 3.25	ถังเก็บน้ำบริเวณด้านหน้าเรือนครัว	26
รูปที่ 3.26	รูปผังพื้นเรือนตามะลั่ง	27
รูปที่ 3.27	รูปด้านเรือนตามะลั่ง	27
รูปที่ 3.28	พื้นที่บริเวณด้านหน้าบ้าน	28
รูปที่ 3.29	คอกวัว	28
รูปที่ 3.30	หอเก็บน้ำและศาลาอเนกประสงค์	29
รูปที่ 3.31	แปลงผัก	29
รูปที่ 3.32	ผังบริเวณ	29
รูปที่ 3.33	รูปลักษณะของมวลเรือนลักษณะหลังคาทรงบานอ	30
รูปที่ 3.34	ทางขึ้นด้านข้างเรือนและบันไดส่วนเรือนครัวมีการประดับประดาด้วยไม้ดอก	30
รูปที่ 3.35	การประดับช่องแสงเหนือประตูด้วยกระจกลี และการเขียนลวดลายลงบนกระจกลี	31
รูปที่ 3.36	พื้นที่ส่วนโรงภายในบ้านขนาดใหญ่ ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นที่รับแขก	31
รูปที่ 3.37	ลักษณะช่วงเปิดบริเวณ โถงภายในเรือนมีการระบายอากาศได้ดี	31
รูปที่ 3.38	ผังพื้นเรือนท่าสาบ	32
รูปที่ 3.39	รูปด้านเรือนท่าสาบ	33
รูปที่ 3.40	พื้นที่ริมแม่น้ำปัตตานี	34
รูปที่ 3.41	กระบะต้นไม้ทางขึ้นบันไดหน้าบ้าน	34
รูปที่ 3.42	บริเวณใต้ถุน	34
รูปที่ 3.43	ผังบริเวณ	35
รูปที่ 3.44	ลักษณะของเรือนที่อยู่ในเมืองที่เน้นรูปลักษณะอาคาร	36
รูปที่ 3.45	เนื่องจากความหนาแน่นค่อนข้างสูงของกลุ่มเรือนทำให้พื้นที่เปิดโล่งรอบอาคารมี จำนวนจำกัดไม่โปร่งโล่งเหมือนเรือนในชนบท	37
รูปที่ 3.46	แสดงช่องเปิดและการระบายอากาศด้านบน	37
รูปที่ 3.47	พื้นที่ภายในบ้านซึ่งถูกจัดสรรให้เกิดประโยชน์ใช้สอยสูงสุดภายในตัวเรือน	37
รูปที่ 3.48	พื้นที่ส่วนเรือนครัวเน้นถึงการใช้ผนังติดตารางให้มีการไหลเวียนอากาศได้ดี	37
รูปที่ 3.49	ผังพื้นเรือน	38
รูปที่ 3.50	รูปด้านเรือน	39

รูปที่ 3.51 สวนข้างพารา	40
รูปที่ 3.52 ทางเดินเชื่อมต่อระหว่างบ้านในละแวกเดียวกัน	40
รูปที่ 3.53 ลานบ้าน	41
รูปที่ 3.54 ทางเดินเชื่อมไปสู่ห้องน้ำหลังบ้าน	41
รูปที่ 3.55 บ่อน้ำ	41
รูปที่ 3.56 ไม้ประดับที่ปลูกบริเวณหน้าบ้าน	41
รูปที่ 3.57 การใช้ประโยชน์บริเวณใต้ถุนเรือน	41
รูปที่ 3.58 ผังบริเวณเรือน Haji Abdulah Musa	42
รูปที่ 3.59 องค์ประกอบของแม่เรือนและเรือนครัว	43
รูปที่ 3.60 พื้นที่ส่วนเชื่อมต่อแม่เรือนและเรือนครัว	43
รูปที่ 3.61 พื้นที่ส่วนนั่งเล่น รับแขกภายในแม่เรือน	44
รูปที่ 3.62 พื้นที่ส่วนครัวแสดงบริเวณประกอบอาหารและที่ตากจานชาม	44
รูปที่ 3.63 พื้นที่ภายในเรือนแสดงช่องระบายอากาศและฝ้าพลาสติกปิดฝ้าเพดาน	44
รูปที่ 3.64 ผนังเรือนที่เป็นที่แขวนเสื้อผ้าและแปะโปสเตอร์รวมถึงการเขียนคำสอนศาสนา	44
รูปที่ 3.65 ผนังพื้นเรือนชั้นบนและใต้ถุนเรือน	45
รูปที่ 3.66 รูปด้านเรือน Haji Abdulah Musa	46
รูปที่ 3.67 ด้านข้างบ้านหันสู่ถนน	47
รูปที่ 3.68 การชิงรวดตากผ้าระหว่างคันทะพร้าว	47
รูปที่ 3.69 ส้วมหลุม	48
รูปที่ 3.70 ส้วมซึม	48
รูปที่ 3.71 ลานด้านหน้าบ้าน	48
รูปที่ 3.72 ลานด้านหลังบ้าน	48
รูปที่ 3.73 ผังบริเวณเรือน Jamilah BT Sirat/Hassan Saari.	49
รูปที่ 3.74 เรือนเดิมบริเวณทางขึ้นด้านหน้า	50
รูปที่ 3.75 การต่อเติมพื้นที่ส่วนด้านล่างที่ต่อเนื่องกับเรือนเดิมเพื่อรองรับการใช้สอยตามชีวิตสมัยใหม่	50
รูปที่ 3.76 พื้นที่ส่วนครัวที่ต่อเติมใหม่ด้านหลังเรือน	51
รูปที่ 3.77 ทางขึ้นด้านหน้าเรือน	51
รูปที่ 3.78 การต่อเติมของเรือนซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของหลังคาปีกนกที่เชื่อมต่อการต่อเติมได้ง่าย	51
รูปที่ 3.79 ผังพื้นที่ใต้ถุนและชั้นบน เรือน Jamilah BT Sirat/Hassan Saari.	52

รูปที่ 3.80 รูปด้านเรือน Jamilah BT Sirat/hassan Saari	53
รูปที่ 3.81 ลานด้านหน้าบ้าน	54
รูปที่ 3.82 ลานด้านหลังบ้าน	54
รูปที่ 3.83 ห้องน้ำ ห้องส้วม และแปลงผักสวนครัว	55
รูปที่ 3.84 แนวรั้วด้านข้างบ้าน	55
รูปที่ 5.85 ลานด้านข้างบ้าน	55
รูปที่ 3.86 ปลุกไม้ผลบริเวณลานบ้าน	55
รูปที่ 3.87 ผังบริเวณเรือน Abdul Jalil.	56
รูปที่ 3.88 แสดงลักษณะเรือนแฝดที่มีความสมมาตรเนื่องจากเจ้าของเรือนมีภรรยาสองคน	57
รูปที่ 3.89 เรือนครัวด้านหลัง ปัจจุบันเป็นเสมือนหน้าบ้านอีกด้านหนึ่งเมื่อมีถนนใหญ่ ตัดผ่านหลังบ้าน	57
รูปที่ 3.90 แสดงพื้นที่ส่วน Anjung ซึ่งเป็นที่สำหรับรับแขกและเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่าง ภายนอกตัวเรือน	58
รูปที่ 3.91 แสดงช่วงเปิดบริเวณชานหน้าเรือนเห็นการเจาะช่องเปิดถึงพื้น เพื่อการระบายอากาศที่ดี	58
รูปที่ 3.92 พื้นที่ภายในชานหน้าเรือนด้านหน้า	58
รูปที่ 3.93 บริเวณส่วนเชื่อมต่อระหว่างแม่เรือนและเรือนครัว ซึ่งใช้เป็นที่นั่งรับประทานอาหาร	58
รูปที่ 3.94 ผังพื้นเรือน Abdul Jalil.	59
รูปที่ 3.95 รูปด้านเรือน Abdul Jalil.	60
รูปที่ 3.96 สนามหญ้าหน้าบ้าน	61
รูปที่ 3.97 ทางเดินเข้าสู่ตัวเรือน	61
รูปที่ 3.98- 3.99 ไม้ประดับกระถางบริเวณบันไดหน้าบ้าน	62
รูปที่ 3.100 กรงไก่	62
รูปที่ 3.101 ราวตากผ้า	62
รูปที่ 3.102 ผังบริเวณเรือน Haji Abdulah Musa.	63
รูปที่ 3.103 ลักษณะตัวเรือนเดิมที่มีการประดับประดาด้วยงานแกะสลักงดงาม	65
รูปที่ 3.104 บันไดทางขึ้นเรือนมีลักษณะผายออก ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก รูปแบบบันไดมะละกา	65
รูปที่ 3.105 แสดงการเพิ่มเติมพื้นที่ภายในใต้ถุนเรือนเพื่อรองรับกิจกรรม และความเป็นอยู่สมัยใหม่	65

รูปที่ 3.106 แสดงพื้นที่ส่วนด้านหน้าเรือนซึ่งยังใช้เป็นพื้นที่นั่งพักผ่อนใต้ถุนเรือน แม้ว่าจะมีการเพิ่มเติมในส่วนของโครงสร้างและปรับพื้นเป็นคอนกรีตก็ตาม	65
รูปที่ 3.107 ลวดลายประดับงานแกะสลักงานฉลุและรูปแบบของผนังช่องเปิด เป็นลวดลายพรรณพฤกษา	65
รูปที่ 3.108 ผังพื้นเรือน Haji Abdulah Musa.	66
รูปที่ 3.109 รูปด้านเรือน Haji Abdulah Musa	67
บทที่ 4	
รูปที่ 4.1 ไม้ดอกไม้ประดับหน้าบ้าน ที่ตำบลงะลัง จ.ยะลา	72
รูปที่ 4.2 พื้นที่หลังบ้าน	72
รูปที่ 4.3 แผงกันลมที่บ้านทอน จ.นราธิวาส	73
รูปที่ 4.4 บริเวณบ้านชาวนา	74
รูปที่ 4.5 ลานเลี้ยงนกเขาชวา 74ที่บางปลาหมอ จ.ปัตตานี	
รูปที่ 4.6 เปรียบเทียบลักษณะพื้นที่หน้าบ้านและหลังบ้านที่มีการปรับเปลี่ยน เมื่อสภาพพื้นที่โดยรอบเปลี่ยนไป	75
รูปที่ 4.7 บ่อน้ำ ที่บ้านทอน จ.นราธิวาส	76
รูปที่ 4.8 บ่อน้ำ ที่มาเลเซีย	76
รูปที่ 4.9 รั้วบ้านทำด้วยไม้ไผ่และแนวคันไม้	76
รูปที่ 4.10 การเลี้ยงนกเขาชวา บางปลาหมอ จ.ปัตตานี	77
รูปที่ 4.11 พื้นที่เลี้ยงไก่	77
รูปที่ 4.12 ชู้งข้าว	78
รูปที่ 4.13 เรือนข้าวเปลือกที่ถูกคัดแปลงเป็นบ้านที่ อ.เกตรี จ.สตูล	78
รูปที่ 4.14 ร่องระบายน้ำ	78
รูปที่ 4.15 เปรียบเทียบพื้นที่บริเวณหน้าบ้านและหลังบ้านของบ้านไทยมุสลิม พื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้	79
รูปที่ 4.16 เปรียบเทียบพื้นที่บริเวณหน้าและหลังบ้านมาเลย์พื้นถิ่นในพื้นที่มาเลเซีย	79
รูปที่ 4.17 ภาพแสดงองค์ประกอบหลักของผังพื้นในเรือนพื้นถิ่นมุสลิม ที่พบ ในประเทศมาเลเซีย (ดัดแปลงจาก Yuan:1987)	81
รูปที่ 4.18 ภาพแสดงองค์ประกอบหลักของผังพื้นในเรือนพื้นถิ่นมุสลิม ที่สำรวจพบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	81
รูปที่ 4.19 ภาพแสดงลักษณะการใช้พื้นที่ด้านหน้าของเรือน	82

รูปที่ 4.20 แสดงองค์ประกอบและลักษณะการใช้สอยพื้นที่ส่วนแม่เรือน ในเรือนพื้นดินไทยมุสลิม	83
รูปที่ 4.21 ลักษณะการเชื่อมเรือนโดยการยื่นชายคาต่อกัน	84
รูปที่ 4.22 ลักษณะการเชื่อมเรือนโดยใช้ Selang	84
รูปที่ 4.23 ลักษณะพื้นที่ส่วนครัวและลักษณะการใช้พื้นที่เก็บของของเรือนพื้นดินมุสลิม	85
รูปที่ 4.24 หลังคาทรงโบราณ	87
รูปที่ 4.25 หลังคาทรงปั้นหยา	87
รูปที่ 4.26 หลังคาทรงจั่วปีกนก	87
รูปที่ 4.27 ลักษณะฐานเสาคอนกรีต	89
รูปที่ 4.28 ลักษณะบันไดโครงสร้างไม้และก่ออิฐฉาบปูน	89
รูปที่ 4.29 ลักษณะการต่อเติมของใต้ถุนเรือนที่พบเห็นโดยทั่วไป	90
รูปที่ 4.30 ลวดลายที่พบจากการสำรวจ	91
รูปที่ 4.31 ตำแหน่งหลักของศิลปกรรมที่ปรากฏบนตัวเรือนในประเทศมาเลเซีย	92
รูปที่ 4.32 ลวดลายฉลุโปร่งและการจัดเรียงแนวไม้ลายเลขาชนิด	94
รูปที่ 4.33 งานแกะสลักนูนต่ำ ลวดลายพันธุ์พฤกษา	94
รูปที่ 4.34 ลวดลายฉลุโปร่งพันธุ์พฤกษาประกอบลวดลายเรขาคณิต	94
รูปที่ 4.35 ลวดลายฉลุโปร่งพันธุ์พฤกษานิคมลายเครือเถา	95
รูปที่ 4.36 ลายฉลุและแกะสลักนูนต่ำ ลายพันธุ์พฤกษา ประกอบอักษรประดิษฐ์	95
รูปที่ 4.37 การนำลวดลายประดิษฐ์หลายเทคนิคและหลายวิธีการมาจัดให้เกิด ความสวยงามบริเวณตัวเรือน	95
รูปที่ 4.38 ลวดลายประดิษฐ์กรอบช่องลมรูปทรงหลังคาโดมและการใช้กระจกสี ประกอบลายฉลุรูปทรงเรขาคณิต	95
รูปที่ 4.39 ลวดลายพิมพ์สีบนกระจกช่องแสง	95
รูปที่ 4.40 ลวดลายฉลุโลหะประกอบส่วนจั่วหลังคาและลายฉลุไม้วงกบ ทางขึ้นเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา	96
รูปที่ 4.41 แผนผังหมู่บ้านไทยมุสลิม โดยเสกสรร ศรีระเด่น (2529)	99

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

- เรือน :**
- ในการศึกษาวิจัยนี้หมายถึง สิ่งปลูกสร้างที่ยกพื้นและกันฝน มีหลังคาคลุมสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย สร้างขึ้นด้วยวัสดุธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ โดยมีลักษณะแบบแผนของแต่ละหลังที่แน่นอนและคล้ายคลึงกัน มีอายุประมาณตั้งแต่ 50-100 ปีลักษณะหลังคาเป็นลักษณะเด่น อาจมีกันสาดหรือไม่มีก็ได้และมีได้ดุน ทั้งนี้รวมถึงบริเวณของพื้นที่โดยรอบเรือนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในเรือนของผู้อยู่อาศัย เรือนทุกรูปแบบมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ และมีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมสภาพของบ้านเรือนมีลักษณะเป็นไปตามผลผลักดันทางด้านภูมิศาสตร์ และสังคม-เศรษฐกิจโดยตรง รวมทั้งคติความเชื่อต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา
- บ้าน :**
- ในการศึกษาวิจัยนี้หมายถึงบริเวณที่เรือนตั้งอยู่เป็นกลุ่ม เป็นหมู่บ้าน เป็นหน่วยชุมชนที่เล็ก มีการแลกเปลี่ยนติดต่อกันในระดับหมู่บ้าน และกับชุมชนเมือง มักจะติดต่อกันระดับเมืองตลาดหรือตลาดท้องถิ่น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานมักเกิดขึ้นเป็นแนวยาวตามทางสัญจรหลัก มีทั้งเป็นกลุ่มก้อนหรือกระจายตัว แต่ละบ้านจะมีพื้นที่โดยรอบเพื่อการประกอบอาชีพในการดำรงชีวิตแตกต่างกันตามลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศและกลุ่มชาติพันธุ์
- ชาวมลายูมุสลิม:**
- ในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้หมายถึงความถึงกลุ่มคนที่ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในคาบสมุทรมลายูตั้งแต่ประมาณ 1500ปีก่อนคริสตกาล มีใช้ชนพื้นเมือง(Aborigine)ที่เรียกเป็นภาษามลายูว่า Orang Asli เพราะความที่ดินแดนแถบนี้เป็นดินแดนเชื่อมผ่านระหว่างสองฝั่งมหาสมุทรคือมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก ประกอบกับการเป็นสังคมเปิด จึงได้เกิดการผสมผสานถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างคนหลายเชื้อชาติศาสนา ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และต่อมาเมื่อศาสนาอิสลามได้เข้ามามีอิทธิพลต่อดินแดนแถบนี้จนถึงปัจจุบัน จึงเกิดเป็นกลุ่มชนมลายูมุสลิมขึ้นซึ่งมีวัฒนธรรมหลักที่ชัดเจนร่วมกันคือวัฒนธรรมอิสลาม

บทที่1 บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

โครงการศึกษาคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นไทย-มุสลิมพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยและเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในรัฐเปรักและปีนังประเทศมาเลเซียมุ่งการศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในตัวเรือน ในการวางกลุ่มเรือนและในการตั้งถิ่นฐานระดับหมู่บ้าน ของชาวมุสลิมในประเทศไทยและมาเลเซีย โดยมุ่งประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต ประเพณี ศาสนา เรือนและนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในแต่ละแหล่งที่ตั้ง

1.2 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นเกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และศาสนาในพื้นที่ชุมชนนั้นๆ โดยมีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งการศึกษาในประเทศไทยและมาเลเซียจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ดังกล่าวมากขึ้น

ข้อมูลการศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยมีผู้ศึกษาวิจัย อยู่เป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่จะเน้นแนวการศึกษาทางสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ในด้านการศึกษาทางกายภาพของเรือนไทย-มุสลิมในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีผู้ศึกษาอยู่น้อยมาก และเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีศึกษาหรือเฉพาะพื้นที่บางส่วน งานศึกษาส่วนใหญ่ เกิดขึ้นเนื่องมาจากกระแสการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม และศึกษาสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ดังเช่น งานศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของเอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ที่เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเกิดจากการปรับตัวของมนุษย์ในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อม และรวมถึงการศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏในหัตถกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาที่ปรากฏเป็นชีวิตทัศน์และโลกทัศน์ วัฒนธรรม คติความเชื่อ ของชาวกาโตโดย มิได้เจาะจงไปที่ชาวไทยพุทธหรือมุสลิมอย่างเด่นชัด เมื่อพิจารณาเฉพาะในด้านการศึกษาทางกายภาพของเรือนพื้นถิ่นไทย-มุสลิมในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ายังมีผู้ศึกษาอยู่น้อยมากและเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีศึกษาหรือเฉพาะพื้นที่บางส่วนดังปรากฏในงานของ มโน พิสุทธิรัตนานนท์และครั้น มณีโชติ (2535) เรื่อง เรือนไทยภาคใต้โดยศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบของเรือนไทยในภาคใต้อันได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ วัสดุพื้นถิ่น แต่งานศึกษาที่ชัดเจนที่สุดคืองานของ เขต รัตนจรณะ และคณะ(2529) เรื่องเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมภาพรวมทั้งด้านกายภาพและนิเวศวัฒนธรรมของเรือนพื้นถิ่น มีจุดเด่นตรงที่เป็นการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มี

ขอบเขตการศึกษาทั้งเชิงสถาปัตยกรรม สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เป็นการศึกษาสภาพภูมิศาสตร์กับการตั้งถิ่นฐานชุมชนรูปแบบของหมู่บ้าน และแบบตัวเรือนของชาวมุสลิมใน 4 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล การศึกษาได้ จำแนกประเภทเรือนไทยมุสลิมตามอาชีพของเจ้าของเรือนอันเป็นอาชีพหลัก ๆ ของประชากรในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การศึกษายังชี้ให้เห็นว่าชาวไทยมุสลิมมีประเพณีและความเชื่อในการสร้างเรือนที่คล้ายคลึงกันกับเรือนชาวไทยพุทธ นอกจากนี้งานของอาทร เบญจสมัยและเสกสรร ศรีระเด่น (2529) ในหนังสือในการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็มีการศึกษาการผสมผสานของประเพณีและความเชื่อของศาสนาพุทธ อิสลาม และพราหมณ์ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเรือนของชาวไทย-มุสลิม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรือนไทย-มุสลิมในประเทศไทย สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาวิจัยในพื้นที่ภาคใต้ในระยะแรกๆจะเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญ กับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และข้อมูลพื้นฐานต่างๆทางภูมิศาสตร์และทางสิ่งแวดล้อม ต่อมาจึงให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและความสัมพันธ์ทางสังคมและชุมชนมากขึ้น แต่ยังคงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างเห็นได้ชัด

ส่วนข้อมูลของการศึกษาเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในประเทศมาเลเซียมีผู้ศึกษาไว้ส่วนหนึ่ง โดยมีการกล่าวถึงรูปแบบของเรือนและการตั้งถิ่นฐานระดับหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งในแง่ของทางสถาปัตยกรรมและทางสังคม ในทางสถาปัตยกรรมนั้น หนังสือ The Malay House (Lim Yee Yuan: 1987) และ Building a Malay House (Phillip Gibbs: 1987) ได้กล่าวถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่นมาเลย์ที่เกิดจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสอดคล้องกับลักษณะทางสังคมและแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามของชาวมลายูพื้นถิ่น โดยเฉพาะ Yuan นั้น ได้มีการชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติของการออกแบบตามสภาวะอากาศ (Climatic Design) ที่มีอยู่ในรูปแบบของเรือนพื้นถิ่น ซึ่งเป็นคุณสมบัติประการสำคัญของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม (Green Architecture) ต่อมาหนังสือ The Traditional Malay House (Abdul Halim Nasir and Wan Hashim Wan Teh: 1993) และ The Traditional Malay House (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท โดย Mohd Zambri Huassain: 1997) ได้เน้นการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่นมาเลย์ในเชิงกายภาพโดยแยกตามลักษณะของโครงสร้างและหลังคา และเมื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาผนวกกับการศึกษาเชิงสังคมวิทยาในหนังสือ A Malay Village and Malaysia (Peter J. Wilson: 1967) และ Social Stratification in Kampong Bagan (S. Husin Ali: 1964) ที่มีการศึกษาลักษณะเฉพาะและคุณค่าทางสังคมของคนพื้นถิ่นใน “หมู่บ้าน” ที่เรียกเป็นภาษามลายูว่า “Kampung” รวมถึงการแสดงผลแผนผังการใช้ที่ดินของหมู่บ้าน จึงทำให้สามารถเข้าใจลักษณะของความเป็นอยู่ของชาวมลายูและลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

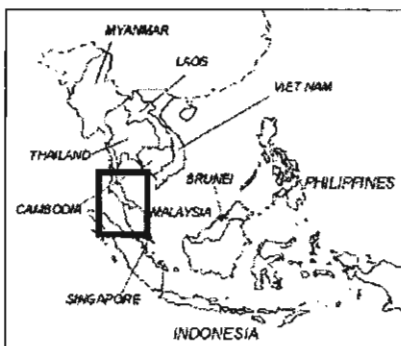
จะเห็นได้ว่าถึงแม้มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรือนพื้นถิ่นไทย-มุสลิมและเรือนพื้นถิ่นมาเลย์อยู่พอสมควร แต่ยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาความเหมือนและความต่างในแง่ของคุณสมบัติสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมระหว่างเรือนในสองพื้นที่นี้มาก่อน งานวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมและผนวกเข้ากับข้อมูลจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น

1.3 วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

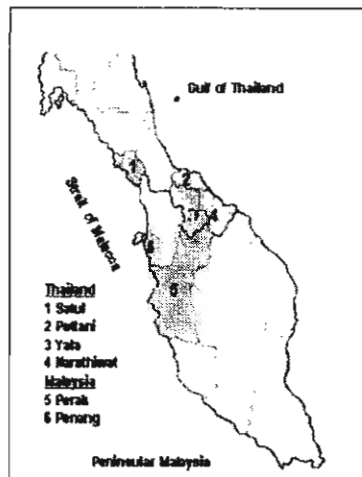
- 1.3.1 ศึกษาและรวบรวมลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของหมู่บ้าน ผังบริเวณบ้าน และเรือนพื้นถิ่นของชาวไทยมุสลิมในประเทศไทยและชาวมลายูมุสลิมในประเทศมาเลเซีย
- 1.3.2 ศึกษาความสำคัญของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศโดยรวม วัฒนธรรม คติความเชื่อ และศาสนาที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการวางผังหมู่บ้าน การวางตัวเรือนและรูปลักษณะของเรือน
- 1.3.3 ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเด่น ลักษณะต่างและลักษณะร่วม โดยเน้นที่คุณลักษณะสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม ระหว่างหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่นของชาวไทยมุสลิมในประเทศไทยและชาวมลายูมุสลิมประเทศมาเลเซีย
- 1.3.4 ศึกษาความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่นเมื่อเวลาเปลี่ยนไป

1.4 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

- 1.4.1 ประเทศไทย : หมู่บ้านภายในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล
- 1.4.2 ประเทศมาเลเซีย : หมู่บ้านภายในพื้นที่ของรัฐเปรักและปีนัง

รูปที่ 1.1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1.5 คำถามในการวิจัย

- 1.5.1 เรือนพื้นดินชาวมลายูมุสลิมในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีลักษณะเด่น ความเหมือน ความต่างกันอย่างไร อะไรคือสาเหตุของความสัมพันธ์เหล่านี้
- 1.5.2 สภาพแวดล้อมธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต คติความเชื่อและศาสนา ส่งผลต่อรูปแบบผังหมู่บ้าน การวางตัวเรือน และองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมระดับผังบริเวณของตัวเรือนอย่างไร
- 1.5.3 ความเชื่อและศาสนาอิสลามมีผลต่อรูปแบบผังพื้นและองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องทางสถาปัตยกรรมอย่างไร
- 1.5.4 มีการใช้ภูมิปัญญาพื้นดินเพื่อปรับตัวในการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมอย่างไร และยังคงมีอยู่หรือไม่ในปัจจุบัน
- 1.5.5 คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเรือนพื้นดินเป็นอย่างไร มีจุดเด่นอะไรที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาแนวคิดในการออกแบบสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืนในอนาคต
- 1.5.6 เมื่อเวลาผ่านไป มีการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นดิน ทั้งในระดับผังหมู่บ้านและผังของเรือนอย่างไร อะไรคือสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

1.6 กรอบความคิดในการวิจัย

กรอบความคิดหลักของงานวิจัยนี้คือการศึกษารูปแบบของข้อมูลระหว่างสองพื้นที่ คือ ประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ในระดับหมู่บ้านและตัวเรือน โดยมีกรอบความคิดย่อยหรือประเด็นที่มุ่งเน้นศึกษาเพื่อทำการเปรียบเทียบอยู่ 3 ประเด็นหลัก คือ คุณลักษณะสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่ดำรงอยู่ในเรือนพื้นดิน และอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่และสะท้อนออกมาในรูปของ วัฒนธรรมการอยู่อาศัย ประเพณีการดำรงชีวิต สถาปัตยกรรมและศิลปะในงานช่าง ประเด็นสุดท้ายที่สำคัญคือ การดูความเปลี่ยนแปลงการปรับตัวของชาวบ้านเพื่อสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยและสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในรูปลักษณะของที่อยู่อาศัยทั้งในระดับผังหมู่บ้านและงานสถาปัตยกรรมของตัวเรือน เพื่อค้นหาว่าสิ่งใดที่ยังคงอยู่แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตาม

สิ่งที่ควรจะต้องพิจารณาอีกประการคือคำจำกัดความของ “สถาปัตยกรรมพื้นดิน” หรือเรือนพื้นดิน โดยงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ได้ยึดจากคำจำกัดความของ อรศิริ (2543) ที่กล่าวถึงเรือนแบบชาวบ้าน คือ “...เรือนที่สร้างเองจากภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ระบบ ระเบียบ การก่อสร้างเป็นตามความต้องการของการอยู่อาศัย เรือนกลุ่มนี้อาจมีทั้งประเภทที่มีคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมในตัวเอง

หรืออาจจะไม่สามารถประเมินคุณค่าทางความงามของสถาปัตยกรรมได้แต่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต หรือมีคุณค่าเมื่อรวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่บ้านที่สามารถสะท้อนให้เห็นคุณค่าของชีวิต สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้”

1.7 วิธีการศึกษา

แนวทางการค้นคว้าและศึกษาข้อมูลภาคสนามของงานวิจัยชิ้นนี้ได้ยึดเอาความเป็นไปได้ในการหาข้อมูลเป็นหลัก เนื่องจากพื้นที่ที่ทำการศึกษทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียไม่ใช่พื้นที่ที่ทีมงานวิจัยคุ้นเคยและรู้จักอย่างดี และด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาและงบประมาณในการสำรวจภาคสนามจึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ได้แก่ อาจารย์นักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและสังคมของชาว

ไทย-มุสลิม อาจารย์สถาปนิกผู้ศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของมาเลเซียเป็นผู้นำทางเข้าสู่หมู่บ้านหรือชุมชนแต่ละแห่งที่คาดว่าจะยังคงลักษณะของการอยู่อาศัยแบบพื้นถิ่นไว้ โดยมีร่องรอยการปรับเปลี่ยนทั้งขนาดพื้นที่ของเรือนและวัสดุที่ใช้ในการสร้างเรือนให้สอดคล้องกับความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบและมีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรพื้นถิ่น

การศึกษานี้เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสำรวจ รั้ววัด วาดภาพ ถ่ายภาพ เพื่อบันทึกข้อมูลทางกายภาพของเรือนและสภาพแวดล้อม ทำการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนและผู้อาศัย เพื่อศึกษาข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเลือกการสำรวจกลุ่มเรือนทั้งแบบที่มีการเจาะจงจากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นและแบบสุ่มตัวอย่างจากการลงศึกษาพื้นที่จริง ผลจากการสำรวจภาพสนามของทั้งสองพื้นที่นั้นมีความแตกต่างกันมากในแง่ของปริมาณตัวอย่างเรือน ซึ่งข้อมูลที่สำรวจและนำมาใช้ได้ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยมี 40 หลัง ขณะที่จากประเทศมาเลเซียมีเพียง 7 หลัง ดังนั้นจึงต้องมีการหาข้อมูลจากเอกสารอ้างอิง เพื่อนำมาวิเคราะห์รูปแบบของเรือนพื้นถิ่นในประเทศมาเลเซียเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงมากขึ้น และนำไปสู่การวิเคราะห์ผลหาข้อสรุปตามคำถามการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ โดยเนื้อหาที่ทำการศึกษาประกอบด้วย

- ผังหมู่บ้าน
- ผังบริเวณบ้านและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง
- ผังพื้นเรือน รูปทรงและรูปลักษณะของเรือน
- โครงสร้าง ระบบการก่อสร้างและวัสดุ
- งานศิลปกรรมและลวดลายประดับของเรือน
- วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ศาสนา ที่มีผลต่อการปรับสภาพแวดล้อมอยู่อาศัยและตัวเรือน

บทที่2 โลกทัศน์ชาวไทยมุสลิมและชาวมลายูมุสลิม

ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่4จังหวัดชายแดนภาคใต้และคาบสมุทรมลายู

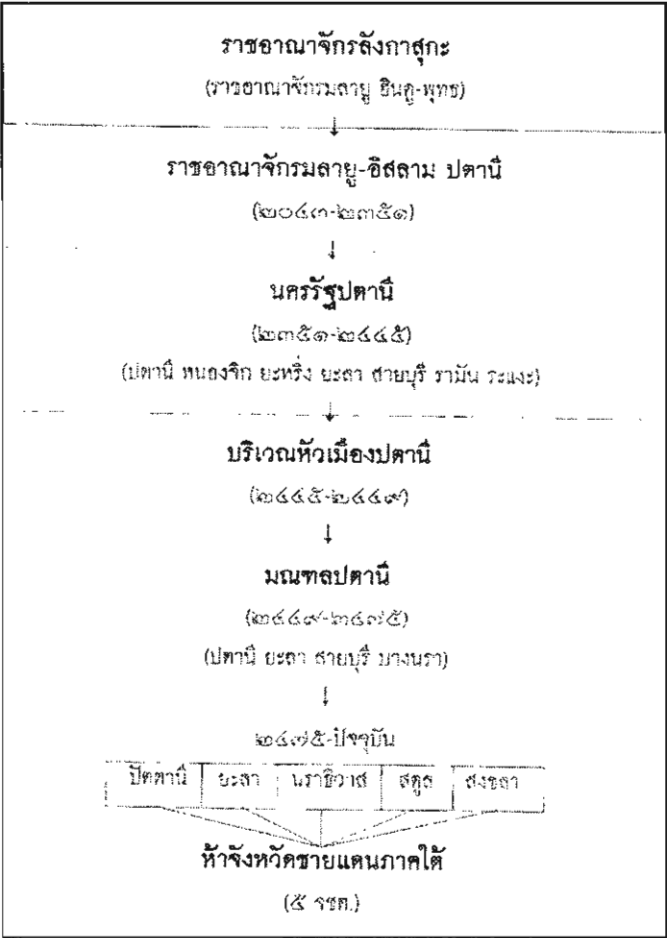
จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีรวมทั้งเอกสารของชาวต่างชาติ พอจะสรุปได้ว่า ศูนย์กลางความเจริญแห่งหนึ่งของภาคใต้ฝั่งตะวันออก คือ บริเวณรอบอ่าวปัตตานี ซึ่งมีความเจริญต่อเนื่องกันมาถึงสมัยประวัติศาสตร์รัฐโบราณ (พุทธศตวรรษที่ 11-ต้นพุทธศตวรรษที่ 19) และสมัยประวัติศาสตร์ชาติไทย (พุทธศตวรรษที่ 19-25) โดยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตของชุมชน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนล่าง ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล เป็นไปตามสภาพถิ่นที่อยู่วิถีชีวิตและความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดชุมชนในลักษณะชาวถ้ำและชาวน้ำต่อเมื่อมีการติดต่อกับชุมชนภายนอก และมีการพัฒนาด้านเกษตรกรรมเกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรจึงเกิดการเปลี่ยนวิถีชีวิตมาตั้งถิ่นฐานบนพื้นราบซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาไปสู่ชุมชน บ้าน-ชุมชนเมืองในปัจจุบัน (อมรา: 2544)

จากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของแหลมมลายูซึ่งเป็นดินแดนที่กั้นระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก เอื้ออำนวยให้ดินแดนแถบนี้เป็นที่ตั้งเมืองท่า และเป็นแหล่งของพ่อค้าคนกลางในการทำการค้าสมัยโบราณ โดยเป็นเส้นทางการค้าทางเรือระหว่างอินเดียกับอาหรับ เปอร์เซียทางฝั่งตะวันตกกับจีนซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออก และใช้เป็นบริเวณที่พักพิงและเสาะหาสินค้าของพ่อค้าและผู้แสวงโชคจากภายนอก ด้วยความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติทั้งพืชเขตร้อน ของป่า เครื่องเทศ เครื่องหอม ทำให้เกิดการติดต่อค้าขายระหว่างฝั่งทะเลด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่งข้ามแผ่นดิน โดยอาศัยแม่น้ำ ลำคลองเป็นเส้นทางการค้าทางบก ข้ามคาบสมุทรมลายู เส้นทางสำคัญในอดีตที่ทำให้เมืองปัตตานีกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและวัฒนธรรมของภาคใต้ตอนล่างคือ เส้นทางจากรัฐลังกาสุกะไปยังเมืองไทรบุรี

ความเป็นดินแดนเชื่อมผ่านและสังคมเปิด ผู้คนในดินแดนแถบภาคใต้และชาวมลายูตลอดจนหมู่เกาะต่างๆ ไปมาหาสู่ต่อเนื่องกันมาหลายศตวรรษ ทำให้ผู้คนหลายเชื้อชาติเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ และอยู่อาศัยร่วมกัน มีการเผยแผ่ศาสนาและถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกัน เช่น พราหมณ์ ฮินดู พุทธ และอิสลาม ทำให้วัฒนธรรมมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว โดยเฉพาะวัฒนธรรมฮินดู ศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไสว นิกาย วัฒนธรรมฮินดู-ชาวและพุทธ ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะแพร่มาสู่บริเวณนี้

สุจิตต์ วงศ์เทศ (2548) ได้สรุปข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไว้ว่า พื้นที่4จังหวัดชายแดนภาคใต้รวมถึงคาบสมุทรมลายูทั้งหมดมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นรัฐโบราณที่นับถือศาสนาฮินดู-พุทธ เป็นรัฐอิสระมีอายุหลายพันปีตั้งแต่ราวพ.ศ.1000ก่อนสมัยสุโขทัยราว 800ปีเป็นอย่างน้อย และต่อมาได้พัฒนาสืบเนื่องเป็นราชอาณาจักรลังกาสุกะ แล้วเปลี่ยนเป็นรัฐปัตตานีพร้อมกับการเปลี่ยนจากฮินดู-พุทธไปนับถือศาสนาอิสลาม จากนั้นนครรัฐปัตตานีได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกหลายครั้งหลายคราจากเหตุผลทางการเมืองการปกครอง รัฐปัตตานีเป็นนครรัฐอิสระมาตลอดจนถูกสยามปราบปรามอย่างเด็ดขาดในปี

พ.ศ. 2328 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่5ได้มีการปฏิรูปเป็นมณฑลเทศาภิบาล โดยแบ่งรัฐปัตตานีซึ่งเคยเป็น7หัวเมืองออกเป็นมณฑลทั้งสิ้นคือ ปตานี ยะลา สายบุรี และบางนรา จากนั้นมณฑล ปตานีจึงเป็นของสยามและบางส่วนตกเป็นของอังกฤษในปี พ.ศ. 2452ซึ่งต่อมาเป็นของมาเลเซียในปัจจุบัน ในปัจจุบันมณฑลปัตตานีเดิมครอบคลุมพื้นที่5จังหวัดชายแดนภาคใต้คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล สงขลา

รูปที่ 2.1 แผนภูมิแสดงพัฒนาการจากราชาอาณาจักรปัตตานีมาสู่จังหวัดปัตตานี (คัดลอกจากสุจิตต์, 2548)

ศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม

รัตติยา สาและ (2548)ได้ลำดับข้อมูลว่าดินแดนของรัฐปัตตานีในอดีตเป็นที่อยู่ของผู้คนเชื้อสายมลายูที่เกยหนีภัยลัทธิภูตผีและวิญญาณ(animism)มาก่อน ต่อมาจึงรับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู พุทธในสมัยที่เป็นราชอาณาจักรลังกาสุกะ และเมื่อเข้าสู่ยุคราชาอาณาจักรปัตตานีในพ.ศ. 2043 กษัตริย์ปัตตานีจึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามทำให้ศาสนาอิสลามกลายมาเป็นศาสนาหลักและวัฒนธรรมอิสลามจึงเข้ามามีอิทธิพลต่อผู้คนในพื้นที่แถบนั้นตราบจนมาถึงทุกวันนี้ เนื่องจากลังกาสุกะมีลักษณะเป็นพื้นที่คาบสมุทร กิจกรรมการเดินเรือและกิจกรรมการค้าทางทะเลนับเป็นปัจจัยสำคัญในการ

ส่งเสริมให้ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู พุทธจนถึงอิสลาม หลังไหลเข้าสู่พื้นที่พร้อมๆกับการถ่ายเทวัฒนธรรมอินเดียแบบฮินดูและวัฒนธรรมดั้งเดิมแบบชาวให้กับสังคมลังกาสุกะจนเป็นบ่อเกิดของเอกลักษณ์วัฒนธรรมฮินดูพุทธ และวัฒนธรรมฮินดูชาว ในสังคมลังกาสุกะช่วงต่อมา

การล่มสลายของอาณาจักรมัชปาหิตในดินแดนคาบสมุทรมลายูเมื่อ พ.ศ. 2021เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการเข้ามาแทนที่ของศาสนาอิสลาม และประสบความสำเร็จสูงสุดเมื่อผู้เผยแผ่ศาสนาอิสลามสามารถโน้มน้าวให้กษัตริย์ราชวงศ์ศรีวังสาเชื้อพญาคูอินทรา แห่งโกตามัสลิฮัยให้ยอมนับถือศาสนาอิสลามได้เมื่อปีพ.ศ. 2043 และทรงเปลี่ยนพระนามเป็นสุลต่าน อิสมาอิล ซาซ ซิลุลลอฮ ฟิล อาลัม ต่อจากนั้นมาปัตตานีจึงเป็นที่รู้จักและยอมรับกันในนาม “ปัตตานีคารุสลาม”หรือปัตตานี นครแห่งสันติภาพ และเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาแทนที่ศาสนาพุทธในราชสำนักแล้ว จึงทำให้โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในภาพรวมของปัตตานีค่อยๆกลายสภาพจากความเป็นสังคมมลายูที่แฝงด้วยวัฒนธรรมดั้งเดิมผสมชาวและฮินดูพุทธ เป็นสังคมมลายูที่ยึดเกาะกับวัฒนธรรมอิสลามมากขึ้น

วัฒนธรรมมลายูมุสลิม

รัตติยา สาและ (2548) ได้อธิบายไว้ว่าในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นได้มีการกลืนกลายของวัฒนธรรมมลายูชาวแนวฮินดูพุทธที่มีต้นกำเนิดจากอาณาจักรมัชปาหิตที่ชวากลางไปเป็นวัฒนธรรมมลายูมุสลิม เมื่อศาสนาอิสลามเข้ามามีบทบาทสำคัญในพื้นที่ แต่กระนั้นก็ตามอิทธิพลจากวัฒนธรรมชาวยังคงสืบทอดต่อกันมาและปรากฏให้เห็นในการแต่งกาย เช่น การนิยมนุ่งโสร่งปาเต๊ะ (ผ้าปาเต๊ะชาว) ของบุรุษและการนิยมสวมเสื้อบานงกือบายของสตรี (บางนงคือชื่อเมืองบันดงในชาวตะวันออก) การเรียกชื่อสิ่งของและสถานที่ที่มีคำ “ชาว” ต่อท้ายรวมถึงการรับประทานอาหารอย่างชาวเช่นข้าวเกรียบปลา การใช้คุณไสยอย่างชาว เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมส่วนนี้เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมชนชาติ แต่ด้วยแรงศรัทธาสูงที่มีต่อศาสนาอิสลาม ทำให้ศาสนิกชนที่เป็นมุสลิมในเวลาต่อมาพยายามลดทอนความเชื่อเก่าๆ อันสืบเนื่องมาจากการนับถือภูติผี, พราหมณ์ ฮินดูไสวณิกาย และพุทธมหายาน ที่เชื่อว่าจะไม่สอดคล้องกับคำสอนของศาสนาอิสลาม ดังนั้นวัฒนธรรมส่วนที่หลงเหลืออยู่ในสังคมมุสลิม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมมลายูที่ยึดเกาะกับวัฒนธรรมอิสลามเป็นหลัก และส่งผลอย่างสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของ ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

รัตติยาและ(2548) ได้สรุปว่า วัฒนธรรมมลายู 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งปัจจุบันยังพบว่าสังคมดั้งเดิมของปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ยังสามารถรักษาความเป็นวัฒนธรรมมลายูที่ยึดโยงอยู่กับหลักคำสอนและแนวคิดตามวัฒนธรรมอิสลามได้อย่างชัดเจน เนื่องจากว่า “อิสลาม”

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่น

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

นั่นเป็นกุญแจสำคัญในการควบคุมวัฒนธรรมของปัจเจกชนและสังคมไทย 3 จังหวัดชายแดนใต้โดยรวม โครงสร้างทางสังคมของชาวไทยมุสลิม 3 จังหวัดชายแดนใต้ มีหลักการศาสนาอิสลาม (pillars) เป็นแกนและเป็นจุดแข็งที่ปกป้องการครอบงำจากสิ่งอื่นๆ ได้อย่างเข้มแข็ง สังคมมุสลิมมีผู้นำสูงสุดคือ จุฬาราชมนตรี ซึ่งได้มาโดยการเลือกตั้ง บุคลากรอย่างคาโต๊ะยุติธรรม จุฬาราชมนตรี ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อิหม่ามประจำมัสยิดเหล่านี้เป็นผู้นำองค์กรในการบริหารองค์กรทางศาสนาอิสลามใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สำคัญ

เมื่อจะมีการประกอบพิธีกรรมใด ๆ มุสลิม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กำหนด วัน เดือน ปี และ เวลาตามปฏิทินฮิจรียะฮ์ นอกจากนั้นมุสลิม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีการสืบทอดประเพณีอันเนื่องด้วยวัฒนธรรมอิสลามอีกหลายอย่าง เช่น การจัดงานเมาลิด (งานประสูติท่านเราะสูลมูฮัมหมัด ศอลา) งานอาสุรา (กวนข้าว) งานขึ้นบ้านใหม่ กุรบาน (เชือดสัตว์พลี) งานแต่งงาน งานเข้าสุหนัต งานพิธีอากีศ และมีการจัดงานกาตัมกูร-อ่าน มีการทำบุญ 7 วัน หรือ 20 วัน และ 40 วัน ให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว เหล่านี้เป็นต้น

กิจกรรมเหล่านี้นอกจากเป็นการรักษาประเพณีแล้วยังเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์และเปิดโอกาสให้มีการให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนได้อย่างดี

ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ประพันธ์ เรืองณรงค์ (2548) ได้อธิบายไว้ว่า ชาวไทยมุสลิมภาคใต้ตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปตามชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก เช่น ตรัง กระบี่ พังงา สตูล และชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เช่น พัทลุง สงขลา ปัตตานี นราธิวาส โดยเฉพาะภาคใต้ตอนล่างบริเวณชายแดนเชื่อมกับสหพันธรัฐมาเลเซีย มีแม่น้ำ ทะเล และเทือกเขาสันกาลาคีรีเป็นพรมแดนกันอาณาเขต

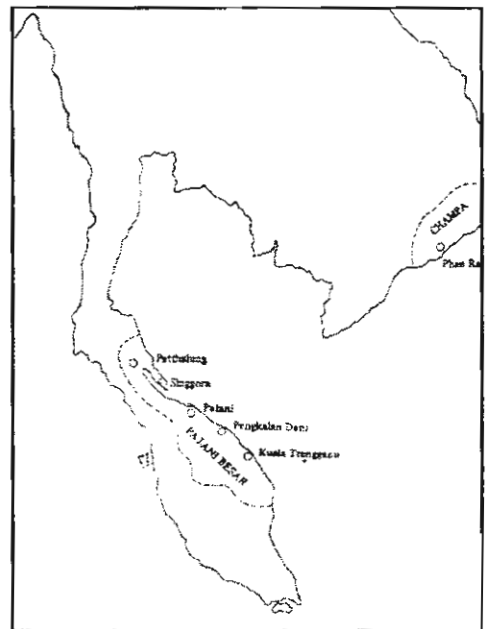
บริเวณดังกล่าวนี้มีไทยมุสลิมเป็นจำนวนมาก ซึ่งเคยถูกเรียกว่า “สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ปัจจุบันนับรวมกับจังหวัดสงขลาด้วย เพราะบางอำเภอของจังหวัดนี้อยู่ติดกับชายแดนมาเลเซีย เช่น อำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอนาทวี แต่ไม่เรียกรวมกันว่า “ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้” เพราะทางราชการเห็นว่าการเรียกจังหวัดเป็นกลุ่มย่อยเช่นนี้ไม่เป็นการส่งเสริมความสมานฉันท์ระหว่างชนในชาติ เลยเรียกโดยทั่วไปว่า “จังหวัดชายแดนภาคใต้”

ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสเคยเป็นหัวเมืองใหญ่ เดิมเรียกว่า เมืองตานี หรือปัตตานี สตูลนั้นเคยรวมกับไทรบุรี หรือรัฐเคดาห์ ภายหลังแยกออกเป็นสี่เมือง คือ สตูล ไทรบุรี ปะลิส และกูปีงปาซุ เมื่อปี พ.ศ.2452 เป็นผลให้ไทรบุรี ปะลิส และกูปีงปาซุ ตกเป็นของอังกฤษ ส่วนสตูลเป็นของไทยตราบนานทุกวันนี้

รัตติยา สาและ (2548) กล่าวว่า คนไทยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) โดยส่วนใหญ่ประกอบด้วยคนไทยที่สืบเชื้อสายมลายูและสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างมลายูและชาว

เรียกว่ามลายูชาว ในสีสันของความเป็นฮินดูพุทธ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นวัฒนธรรมมลายูอย่างอิสลามเมื่อเกิดการล่มสลายของอาณาจักรมัชปาหิตซึ่งเป็นศูนย์กลางของศาสนาฮินดูพุทธ ต่อมาเมื่อรัฐบาลกลางประเทศไทยได้มีการใช้อำนาจการปกครอง3จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเต็มที่โดยอยู่ในฐานะเป็น “บริเวณเจ็ดหัวเมือง” และเมื่อไม่มีทายาทเจ้าเมืองที่เป็นมลายูมุสลิม(รามา)อีกต่อไป ผู้คนในพื้นที่จึงต้องกลายเป็น คนสยามเชื้อสายมลายูไปโดยปริยาย และได้ชื่อว่าเป็น “ไทยมุสลิม”ในสมัยรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม ดังนั้นไทยมุสลิมในความหมายเชิงการปกครองแบบรัฐคือ คนสัญชาติไทยและเชื้อชาติไทย นับถือศาสนาอิสลาม ในขณะที่เจ้าของนามเรียกตนเองว่า “ออเนนายู” ซึ่งหมายถึงเป็นผู้สืบเชื้อสายมลายู เชื้อชาติมลายู และนับถือศาสนาอิสลาม ใช้วิถีชีวิตอย่างมลายูอิสลาม

ในส่วนในพื้นที่จังหวัดสตูลนั้นได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมลายู-ชาวแนวฮินดูพุทธจากอาณาจักรมัชปาหิตที่มีต้นกำเนิดจากชาว(อมรา:2548; Wilson:1967) มีการบันทึกไว้ว่าในปีพ.ศ. 1943 ดินแดนคาบสมุทรมลายูได้ถูกแบ่งออกเป็นแคว้นน้อยใหญ่ โดยดินแดนทางตะวันออกเฉียงเหนือตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสยาม ส่วนดินแดนทางฝั่งช่องแคบมะละกา(รวมถึงพื้นที่จังหวัดสตูล: ผู้วิจัย)ตกอยู่ในอิทธิพลของอาณาจักรมัชปาหิตที่มีต้นกำเนิดจากชาวและมีวัฒนธรรมฮินดูพุทธเป็นวัฒนธรรมหลัก(Ginsburg and Roberts:1958อ้างอิง โดยWilson:1967) และจากหลักฐานแผนที่ปตานี โดยMohd. Zamberi A. Malek, HIZBI, Shah Alam (1993)ได้แสดงอาณาเขตของราชอาณาจักรมลายูอิสลามในพุทธศตวรรษที่22ซึ่งจะเห็นว่าสตูลมิได้ถูกรวมอยู่

รูปที่ 2. 2 แผนที่ราชอาณาจักรมลายูอิสลาม ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 (คัดลอกจากสุจิตต์, 2548)

ในราชอาณาจักรด้วย จึงสามารถกล่าวได้ว่า สภาพสังคม-วัฒนธรรมของสตูลเป็นลักษณะของการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยพุทธ(มลายูชาว)กับวัฒนธรรมมลายูมุสลิมเท่าเทียมกัน อันเนื่องมาจากเหตุผลอ้างอิงข้างต้น ส่งผลให้วิถีชีวิตและบ้านเรือนของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูลมีความแตกต่างบางประการจากชาวไทยมุสลิมในพื้นที่3จังหวัดชายแดนภาคใต้และชาวมลายูมุสลิมในมาเลเซีย

ชาวมลายูมุสลิมในประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียประกอบด้วยคนหลายชนชาติ ได้แก่ คนมาเลย์ คนจีน คนอินเดีย เป็นต้น แต่ละชนชาติมีการแบ่งแยกพื้นที่การอยู่อาศัยออกจากกันชัดเจน คนมาเลย์ซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ อยู่อาศัยในพื้นที่ชนบทเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนจีน และอินเดียจะสามารถ

เป็นเจ้าของที่ดินอยู่อาศัยได้เฉพาะในเขตเมืองที่มีการประกาศเป็นพื้นที่อนุญาตสมัยเป็นอาณานิคมของอังกฤษเท่านั้น'

Wilson(1967) กล่าวไว้ว่า คาบสมุทรมาลายูในสมัยก่อนมี ชนพื้นเมืองดั้งเดิม(aborigine) อาศัยอยู่ก่อนที่ชาวมลายู(Malays)และชาวอินโดนีเซียจะเข้ามาตั้งถิ่นฐาน(1500 B.C.)โดยอพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน ทำให้ชาวพื้นเมืองต้องถอยร่นไปอยู่ในป่าภูเขาและพื้นที่ส่วนในของคาบสมุทรมากขึ้น การตั้งถิ่นฐานของชาวมลายูยุคแรกเริ่มอยู่แถวบริเวณตอนเหนือของคาบสมุทรซึ่งปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันดีในนามของรัฐกลันตัน ปัตตานี เคาห์ และทางใต้สุดของยะโฮร์(Johore) ดินแดนแถบนี้เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการนับถือลัทธิภูตผีและวิญญาณ(animism)ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ฮินดู พุทธและต่อมาเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาสู่พื้นที่ในสมัย ค.ศ. 1400 ผู้คนจึงได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม และวัฒนธรรมอิสลามจึงกลายเป็นวัฒนธรรมหลักในคาบสมุทรแห่งนี้จวบจนถึงปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่๔จังหวัดชายแดนภาคใต้และชาวมลายูมุสลิมในประเทศมาเลเซีย

จากรายละเอียดของข้อมูลที่กล่าวมาเบื้องต้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่๔จังหวัดชายแดนภาคใต้และชาวมลายูมุสลิมในประเทศมาเลเซียโดยเฉพาะรัฐทางตอนเหนือ มีความสัมพันธ์กันทั้งทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมอย่างแน่นแฟ้น เพราะวัฒนธรรมอิสลามซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักนั้น มีผลต่อการกำหนดวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของชาวมุสลิมทั้งสองพื้นที่ให้เป็นไปในทิศทางที่คล้ายคลึงกัน

ด้วยเหตุผลนี้การศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทยมุสลิมผู้ซึ่งมีเชื้อสายมลายูน่าจะสามารถเป็นตัวแทนโลกทัศน์ของชาวมลายูมุสลิมที่อาศัยอยู่ในรัฐเปรักและปีนังได้เนื่องจากประชาชนในทั้งสองพื้นที่นี้ยึดหลักการของศาสนาอิสลามเป็นแกนร่วมกันในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้มีวัฒนธรรมร่วมระหว่างสองพื้นที่นี้คือวัฒนธรรมมลายูอิสลาม

โลกทัศน์ของชาวไทยมุสลิมในดินแดนคาบสมุทรมาลายู

โลกทัศน์ของชาวไทยมุสลิมในดินแดนคาบสมุทรมาลายู มีความสำคัญต่อการแสดงออกของชุมชนในสังคมทั้งของพื้นที่ใน ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่ทางภาคเหนือของมาเลเซีย เมื่อเรา

¹ จากการสัมภาษณ์ Mohd Zambri Hussain ระหว่างการออกสำรวจภาคสนามในประเทศมาเลเซีย

ศึกษาโลกทัศน์ของชาวบ้านก็จะเห็นว่า เป็นโลกทัศน์ที่มองโลกและวิถีชีวิตในลักษณะของความสัมพันธ์ที่โยงใยเกี่ยวเนื่องถึงกันและกัน และเกิดจากการปรับตัวของผู้คนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในความคิดและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษของคนในแต่ละพื้นที่มานานแสนนาน แม้ว่าจะไม่สามารถอธิบายออกมาได้ชัดเจน แต่ก็พอให้เห็นได้จากการดำเนินชีวิต ดำเนิน ความเชื่อ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆที่กลมกลืนกับธรรมชาติ สอดคล้องกับวิถีชีวิต และส่งเสริมเรื่องศีลธรรมและจริยธรรม

ชุมชนบริเวณดินแดนคาบสมุทรมาลายูเป็นชุมชนโบราณที่เคยเป็นหมู่บ้านชาวประมงเล็กๆ ซึ่งอยู่ติดริมชายฝั่งและเป็นจุดที่มีลำน้ำเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ต่างๆได้สะดวก จึงทำให้มีเรือสินค้ามาจอดแวะค้าขายเป็นจำนวนมาก จนพัฒนาเรื่อยมาเป็นเมืองท่าสำคัญในเส้นทางการค้าทางทะเลโบราณซึ่งมาจากทุกทิศทุกทางของโลก ตั้งแต่ยุโรป อินเดีย เปอร์เซีย จีน ญี่ปุ่นและชาว พื้นที่บริเวณดินแดนคาบสมุทรมาลายูมีสภาพแตกต่างจากคาบสมุทรอื่นอย่างชัดเจน ลักษณะของพื้นที่ที่มีชายฝั่งทะเลยาวต่อเนื่องกัน และมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ ทำให้โลกทัศน์ ของชาวไทยมุสลิมนี้มีความแตกต่างจากผู้คนในพื้นที่อื่นและแสดงออกมาในรูปแบบที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ดำเนิน วัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบการอยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งจากการศึกษาอาจสรุปได้ว่ากระบวนการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญา ประสพการณ์ของชาวไทย-มุสลิม จะแสดงลักษณะความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใน 3 ลักษณะ คือ

1. โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม เครือญาติ

สังคมชาวไทย-มุสลิมเป็นสังคมแบบเครือญาติ ดังนั้นการการแสดงฐานันดรศักดิ์และการยอมรับในเรื่องของวัยวุฒิจึงมีอยู่มาก สถาบันครอบครัวเป็นที่หล่อหลอมและผูกพันให้คนชาวไทย-มุสลิมมีสำนึกแน่นแฟ้นอยู่กับสังคมเครือญาติและถิ่นกำเนิด และพอใจในการอยู่ร่วมกันของชนดินเดียวกัน แต่ในขณะเดียวกันลักษณะความสัมพันธ์กับชนชาติอื่นๆที่มั่งคั่งรกรากอยู่ในดินตลอดเวลาดังแต่อดีตในพื้นที่ท้องถิ่นแถบนี้ก็แสดงให้เห็นว่า ชาวไทย-มุสลิมมีความเป็นกันเองและต้อนรับคนต่างถิ่นต่างชาติ

ส่วนโลกทัศน์ในระดับบุคคลจะเห็นว่าสังคมชาวไทยมุสลิมให้ความสำคัญแก่บุรุษเพศในการเป็นหัวหน้า ทั้งในระดับครอบครัวและระดับผู้นำชุมชน สถาบัน ซึ่งต้องวางตนให้สมฐานะ แสดงถึงความมีเกียรติภูมิ ของตนและต้องรักษาเกียรติภูมิของผู้ที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบ ส่วนในบทบาทของสตรีเพศ ห้ามมิให้สตรีใกล้ชิดกับชายทั่วไปที่ไม่ใช่ญาติสนิท โดยเฉพาะการอยู่สองต่อสองเมื่อสามีหรือผู้ปกครองไม่อยู่ หญิงชาวมุสลิมจึงไม่มีอิสระในการเลือกคู่ด้วยตนเอง ต้องอยู่ภายใต้ความเห็นชอบของผู้ปกครองซึ่งได้แก่บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่หรือดาโต๊ะยุติธรรม

2. โลกทัศน์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

โลกทัศน์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชาวไทยมุสลิม แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างคนกับธรรมชาติ โดยชาวไทย-มุสลิมเห็นว่าธรรมชาติคือสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ให้ความเคารพและปรับตัวเข้าหา ความพอใจของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่ ทำให้ชาวไทยมุสลิมภูมิใจที่ประกาศตนว่าเป็นคนในท้องถิ่นแถบนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิทัศน์กับลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยสาระจากองค์ความรู้หลายด้าน รวมถึงระบบคติ ความเชื่อ ประเพณี ที่ส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพของการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะชุมชน และเกี่ยวข้องกับเรือนและพื้นที่ในการปลูกสร้างแสดงให้เห็นออกมาใน คติความเชื่อในการกำหนดสถานที่ปลูกสร้างเรือน ทิศทางการวางเรือน การกำหนดฤดูกาลในการสร้างเรือน (วัน เดือน และเวลา) พิธียกเสาเอกและพิธีขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนการกำหนดองค์ประกอบของเรือน

3. โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติและศาสนาอิสลาม

โลกทัศน์ของชาวไทยมุสลิมที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น สามารถสังเกตได้จากวัฒนธรรมพื้นบ้านแต่เดิมของชาวบ้านในพื้นที่คาบสมุทรมลายู อันเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งส่วนใหญ่สืบทอดมาก่อนที่จะศาสนาอิสลามจะเข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้ เช่น คติความเชื่อและวัฒนธรรมฮินดูในอาวูช "กริช" ซึ่งเป็นอาวูชที่มีต้นแบบจากขวู เชื่อว่าเป็นอาวูชที่เทพประทาน หรือคติที่ให้พระอิศวร (พระศิวะ) เป็นเทพแห่งนาฏกรรม เป็นบรมครูของหนังตะลุง อีกทั้งพิธีกรรมปลูกสร้างหรือประกอบกิจกรรมมงคลทั้งปวงจะต้องมีการตั้งธรรมสาร กล่าวถึงการตั้งฟ้าตั้งดินก็ต้องกล่าวคำบูชาพระอิศวร พระนารายณ์เจ้า ในฐานะผู้สร้างสรรพสิ่งในโลก (สุทริวงศ์:2544)

เมื่อศาสนาอิสลามเข้ามา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมอันใดที่ขัดกับหลักศาสนาที่จะถูกตัดออกไป หรือปรับให้เข้ากับหลักศาสนา ทั้งนี้ความเชื่อของชาวไทยมุสลิมที่เกี่ยวกับศาสนาคือ หลักศรัทธา 6 ประการ (มานี:2533) ในการดำเนินชีวิตเรียกว่า รุกันอิหม่าม หากผู้ใดขาดหลักการศรัทธาประการใดประการหนึ่ง (เพียงข้อเดียว) หมายถึงผู้นั้นยังไม่ได้ศรัทธาในอิสลาม ได้แก่

1. ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า โดยมุสลิมจะต้องศรัทธาในอัลเลาะห์ เป็นพระเจ้าองค์เดียว ผู้ทรงคุณลักษณะที่ดงาม ไม่มีรูปร่าง ไม่มีสถานที่ แต่มีสภาพใกล้ชิดกับทุกสรรพสิ่ง ทุกชีวิต ทรงมีอำนาจสูงส่งยิ่งกว่าอำนาจใด ๆ ที่มนุษย์จะคาดคิดได้ มุสลิมคนใดเข้าถึงหลักการศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าอย่างถ่องแท้ จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองเพราะทำให้สามารถละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี มีแรงจูงใจให้พร้อมที่จะเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้การมีศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้าองค์เดียว เป็นกฎพื้นฐานที่สำคัญที่สุด และเป็นหัวใจของศาสนาอิสลาม

2. ศรัทธาในบรรดามาลาอิกะฮ์ นบีมุฮัมมัด ทรงมีทูตรับใช้จำนวนมาก ซึ่งแต่ละท่านมีหน้าที่ต่าง ๆ กันไป เช่น อิบรอฮิม เป็นผู้นำโองการจากพระผู้เป็นเจ้ามาถ่ายทอดให้แก่ท่านศาสดา การเชื่อในมลาอิกะฮ์จึงเท่ากับเชื่อนบีมุฮัมมัด อนึ่ง การมีมลาอิกะฮ์ทำให้นุญญ์กลัวการกระทำชั่ว ทำแต่ความดีซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและตัวเอง ทำให้โลกมีสันติ ตรงตามประสงค์ของนบีมุฮัมมัดทุกประการ

3. ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ “อัลกุรอาน” เป็นคัมภีร์เล่มสุดท้ายที่สมบูรณ์ของอัลเลาะห์ ซึ่งพระองค์ประทานผ่านท่านนบีมุฮัมมัด เพื่อให้ท่านนำประกาศเผยแพร່เป็นธรรมนูญชีวิตของเหล่านมนุษยชาติ อัลกุรอาน จึงเป็นคัมภีร์เพียงเล่มเดียวของอิสลามที่ให้ความสำคัญต่อนุญญ์ทุกแง่มุมของชีวิต อัลกุรอานมี 114 บท เขียนเป็นภาษาอาหรับเมื่อ 1,400 ปีมาแล้วแต่ยังคงได้รับการยึดถือเป็นปรัชญาชีวิตของชาวมุสลิมทั่วโลกตลอดไป

4. ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต พระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้านั้น ได้ทรงคัดเลือกบุคคลในโลกมนุษย์เพื่อรับโองการจากพระองค์มาสั่งสอนมนุษย์ โดยเฉพาะนบีมุฮัมมัดเป็นทูตองค์สุดท้าย ที่พระผู้เป็นเจ้าให้เป็นผู้ส่งสอนชาวมุสลิม จึงเป็นหน้าที่ของชาวมุสลิมที่ต้องศรัทธาและเชื่อมั่นว่า นบีมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตที่แท้จริงของพระผู้เป็นเจ้า คำสอนของนบีมุฮัมมัดเป็นคำสอนที่สมบูรณ์ ไม่มีข้อบกพร่อง

5. ศรัทธาในวันพิพากษา นบีมุฮัมมัด ทรงสั่งสอนให้ชาวมุสลิมเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกมีจุดจบที่พระผู้เป็นเจ้ากำหนดไว้ เมื่อทุกสิ่งถูกทำลาย หลังจากนั้นจะมีวันฟื้นคืนชีพของสิ่งมีชีวิตและจะถูกนำไปอยู่ต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้า ดังนั้นผลงานที่มนุษย์แต่ละคนทำไว้จะถูกนำมาตัดสินต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้าในวันพิพากษาทรงให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำความดีโดยได้ไปสวรรค์ ส่วนผู้ที่ทำความชั่วไว้มากกว่าความดี จะถูกลงโทษให้ไปสู่แดนนรก นรก – สวรรค์ ในศาสนาอิสลามจึงมีจริง ทั้งนี้เพราะ พระผู้เป็นเจ้าสามารถสร้างดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ โลกทุกอย่างในโลก รวมทั้งสวรรค์ และนรก ดังนั้นมุสลิมที่ดีต้องมีศรัทธาในชีวิตหลังความตายด้วย

6. ศรัทธาในกฎกำหนดศกาวการณ์ กฎกำหนดศกาวการณ์ของอัลเลาะห์ที่มีต่อนุญญ์ สัตว์ และสิ่งต่าง ๆ ในโลก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- กฎตายตัว ทุกอย่างเป็นไปตามพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าที่ทรงกำหนด เช่น เชื้อชาติ ระบบจักรวาล
- กฎไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับสติปัญญาที่มนุษย์จะเลือกทำความดี หรือความชั่ว มุสลิมจึงมีศรัทธาว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นแล้ว และจะเกิดต่อไปนั้นเป็นการกำหนดของอัลเลาะห์ สิ่งเหล่านี้ได้ถูกวางแผนและกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ล่วงหน้า ด้วยเหตุนี้เมื่อมนุษย์ประสบความสุขหรือความทุกข์ ความเจริญหรือความเสื่อม ย่อมขึ้นอยู่กับกฎกำหนดศกาวการณ์ ซึ่งพระผู้เป็นเจ้าทรงรอบรู้ทั้งสิ้น

หลักศรัทธา 6 ประการนี้ ชาวมุสลิมต้องยึดถืออย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ชาวมุสลิมยังมีแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อการเป็นมุสลิมสมบูรณ์ 5 ประการ คือ

- ปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลเลาะห์และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์
- ดำรงการละหมาดเป็นประจำทุกวัน
- จ่ายซะกาต ให้แก่บุคคลต่าง ๆ ที่มีสิทธิได้รับ
- ถือศีลอดในเดือนรอมดอน
- ไปทำฮัจญ์ ณ นครเมกกะ อย่างน้อย 1 ครั้ง ในชีวิต

โลกทัศน์ที่แสดงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 ลักษณะของชาวไทยมุสลิมนั้น แสดงออกถึงการบอกเล่าวิถีชีวิตและการดำรงชีพผ่านทาง “ตำนาน” ซึ่งเป็นที่รับรู้ของชาวบ้านและเป็นระบบกระบวนการสร้างและผ่องถ่ายคติความเชื่อ และศรัทธา ตำนานของดินแดนคาบสมุทรมาลายูปบว่ามักเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่แพร่กระจายอยู่ในบริเวณท้องที่หรือเป็นตำนานของเมืองแต่ละเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เขียนเป็นภาษามลายู เขียนตัวอักษรยาวีเป็นเรื่องราวนิยายปรัมปรา มักเกี่ยวข้องกับสถาบันเจ้านาย สังคมชาวบ้านและเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งแสดงที่มาของพื้นที่ตั้งเมือง ชื่อเมืองหรือสถานที่สำคัญของเมือง มักดูเป็นเรื่องเกินความจริง แต่ส่วนใหญ่จะยกย่องบูชาบุคคลที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและสร้างสรรค์ถาวรวัตถุเพื่อศาสนา

ตำนานดินแดนคาบสมุทรมาลายูอาจศึกษาจากพงศาวดารเมืองสงขลา ปัตตานี กลันตัน ตรัง กานู เนื่องจากมีการศึกษา ตรวจสอบและแปล เรียบเรียงจากต้นฉบับมาแล้ว ทั้งนี้ในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีตำนานที่เป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่ง ที่เอื้อประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมในดินแดนคาบสมุทรมาลายูคือ ตำนานเมืองปัตตานี โดยเฉพาะตำนานที่เขียนโดยอิบรอฮิม หุกีร์ ซึ่งผู้เขียนพยายามรวบรวมเรื่องราวต่างๆ จากผู้สูงอายุในท้องถิ่นซึ่งเขียนเป็นนิยายปรัมปราแล้วนำไปเปรียบเทียบจากหนังสือประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุ เนื้อหาด้านานแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนแรกเขียนเกี่ยวกับดินแดนแหลมมาลายูสมัยดั้งเดิม ส่วนที่ 2 เขียนถึงการเริ่มต้นของเมืองปัตตานี และความเจริญรุ่งเรืองของเมือง ส่วนที่ 3 เขียนถึงความเสื่อมของเมืองปัตตานี ส่วนที่ 4 กล่าวถึงการปกครองของไทยที่มีต่อเมืองปัตตานี ตำนานอีกฉบับที่อธิบายความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์และคติความเชื่อของไทยภาคใต้และมาลายู ตลอดจนคติความเชื่อทางศาสนาและลัทธิต่างๆ ในยุคก่อน คือตำนานสร้างโลก ฉบับบ้านป่าลาม ที่สำคัญตำนานฉบับนี้มีวิชาเทศศึกษาและการครองรักครองเรือนของคนยุคโน้นสอดแทรกอยู่ โดยไม่ส่อความลามก อนาจาร เนื้อหาโดยรวมสื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างกัน

ของชนชาติต่างๆที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นที่คาบสมุทรแห่งนี้ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ :2539)

ประพนธ์(2548)กล่าวถึงเรื่องราวการเกิดของปัตตานีที่ปรากฏอยู่ในตำนานอื่นๆที่แตกต่างกันออกไป โดยมีโครงเรื่องที่นำไปสู่การอธิบายที่มาของคำว่า “ปัตตานี” ตำนานเรื่องหนึ่งกล่าวถึงกษัตริย์เมืองโกตามะลิษย์ พระนามว่าพญาตู นักปา (Tu Nakpa) เสด็จมาล่าสัตว์บริเวณป่าแถบชายทะเลปัตตานีซึ่งแต่เดิมเคยเป็นที่อาศัยของชาขรชาวมลายูชื่อ เอนซิก ตานี (Encik Tani) ทรงเห็นว่าบริเวณแถบนี้เหมาะสมที่จะสร้างเมืองจึงส่งเกณฑ์ผู้คนจากโกตามะลิษย์มาสร้างเมืองและพระราชวังขึ้น แล้วจึงย้ายชาวเมืองมาอยู่ที่เมืองใหม่แห่งนี้ คนทั่วไปเรียกกันว่าปะตานี หรือ เจ๊ะ ตานี ตามชื่อชาวประมงชาวผู้

นี้

บางตำนานก็ว่า พญาตู นักปา ติดตามรอยเท้าสัตว์มาถึงชายทะเลผู้ติดตามทูลว่ารอยเท้าสัตว์ได้หายไปไหนหานี้ คำว่า “หานี้” ตรงกับภาษามลายูว่า “ปะตานี” เพี้ยนมาจาก “ปันดัยนี”

บางตำนานอธิบายว่า “ตานี” มาจากคำมลายูว่า “ปะตานี” หมายถึง ชาวนา หรือที่นา เพราะตานีเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำมานานแสนนาน คำอธิบายเช่นนี้สอดคล้องกับพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพตอนหนึ่งว่า “ตานีแปลว่า นา และปะตานีแปลว่า ชาวนา ทำให้รู้สึกขึ้นว่าแต่ก่อนเราเรียกปัตตานีว่า “เมืองตานี” นั่นก็ไม่มีผิด”

ปัตตานี ยังมาจากคำอาหรับว่า “ปะฏานี” หมายถึง นักปราชญ์ ชาวดานีในอดีตมีความสนใจศาสนาอิสลามและภาษาอาหรับ รวมทั้งได้เปิดสถานศึกษาแบบปอเนาะเป็นแห่งแรกขึ้นที่ปัตตานี ปัจจุบันเรียกว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม นักปราชญ์ชาวปัตตานียิ่งใหญ่คนหนึ่งในศตวรรษที่ 13 แห่งฮิจญ์เราะฮ. (ศักราชอิสลาม) คือ ชัยค. อะหมัด อัล-ปะฏอนี ท่านเป็นคนแรกที่คิดและพยายามวางกฎเกณฑ์ตัวอักษรมลายูให้ได้มาตรฐานสำหรับใช้ในการแต่งตำรา นับเป็นอูละมะฮ. หรือนักปราชญ์คนแรกทางปัตตานี ที่สามารถแต่งตำราภาษาอาหรับถึงหกเล่ม

นอกจากนี้วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องต่างๆ และคติชาวบ้าน ซึ่งมักปรากฏเป็นคำแนะนำหรือคำสอนอย่างตรงไปตรงมา ล้วนแสดงโลกทัศน์ของชาวไทยมุสลิมในการใช้ความเชื่อและภูมิปัญญาเชิงอุปมาที่เป็นเจตนากุศลเพื่อให้ผู้อื่นหรือสังคมได้ประโยชน์ และนำไปสู่การจัดระบบในสังคมโดยรวมของชาวไทย-มุสลิมและบทบาทต่อสังคมอื่นๆ

บทที่3 กรณีศึกษา

กรณีศึกษاب้านไทยมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้

เรือน T1

เจ้าของเรือน ชื่อ นางชอคะ หลงทัน
ที่ตั้ง บ้านเลขที่ 63 บ้านนา (หมู่ที่1) ตำบลเกตรี อำเภอเมือง จังหวัดสตูล
วันที่สำรวจ 12 พ.ค. 2546

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม

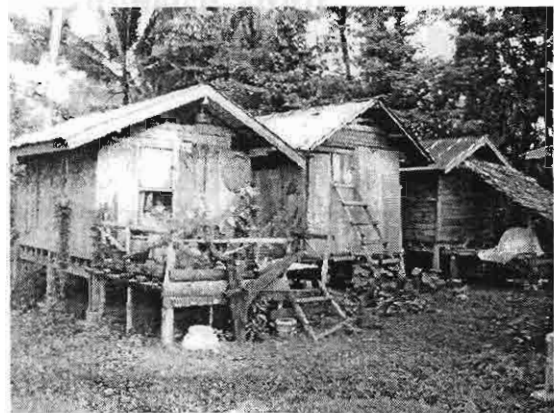
ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมของบ้านหลังนี้เป็นลักษณะของเรือนชาวนา โดยตั้งอยู่ในลักษณะภูมิประเทศที่ราบหุบเขาที่เป็นพื้นที่การทำนาเกือบทั้งหมด มีการตั้งบ้านเรือนของชาวนาอยู่ในพื้นที่นาในลักษณะเป็นกลุ่ม (Cluster) ที่มีความหนาแน่นต่ำ มีการสร้างอาณาบริเวณของบ้านที่แยกออกจากพื้นที่นาด้วยแนวคันไถ้นานาชนิดที่มีลักษณะทึบ ในขณะที่ทุ่งนามีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่กว้างขวาง

รูปที่ 3.1 แนวคันไถ้แบ่งพื้นที่ระหว่างทุ่งนาและบ้าน

รูปที่ 3.2 ลานบ้าน

รูปที่ 3.3 เรือนข้าวเปลือกถูกดัดแปลงเป็นที่อยู่อาศัย

ภายในอาณาบริเวณพื้นที่บ้านประกอบไปด้วยตัวเรือนสำหรับการอยู่อาศัยจำนวน 1 หลัง เรือนข้าวเปลือกจำนวน 3 หลัง ซึ่งแต่เดิมใช้เป็นที่สำหรับเก็บข้าวเปลือกจากการเก็บเกี่ยว ปัจจุบันมีการดัดแปลงใช้เป็นที่อยู่อาศัย มีโรงเลี้ยงสัตว์เช่น เล้าไก่ มีบ่อน้ำและลานสำหรับอาบน้ำ มีห้องส้วมอยู่ห่างจากตัวเรือน บริเวณบ้านส่วนใหญ่เป็นที่โล่งเป็นลานดินที่มีหญ้าขึ้นเหมือนเป็นสนามหญ้า โดยพบว่าบริเวณที่มีการใช้งานมาก เช่น ทางเดิน และบริเวณใต้ถุนเรือนจะเป็นลานดิน บริเวณรอบตัวเรือนมีการขุดร่องน้ำโดยรอบเพื่อรับน้ำจากชายคาเรือนเพื่อไม่ให้น้ำไหลเข้าไปยังบริเวณใต้ถุนเรือน เนื่องจากใต้ถุนเรือนมีการใช้ประโยชน์ในการเก็บเครื่องมือการทำนา เช่น รถไถนา นอกจากนี้ยังใช้เป็นพื้นที่ทำงานต่างๆ เช่น หัตถกรรม ทำดับจากสำหรับมุงหลังคา หรือใช้นั่งพักผ่อน เป็นต้น

รูปที่ 3.4 ลานอาบน้ำกลางแจ้งและห้องส้วม

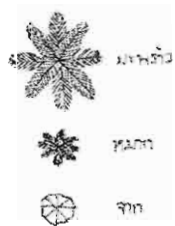
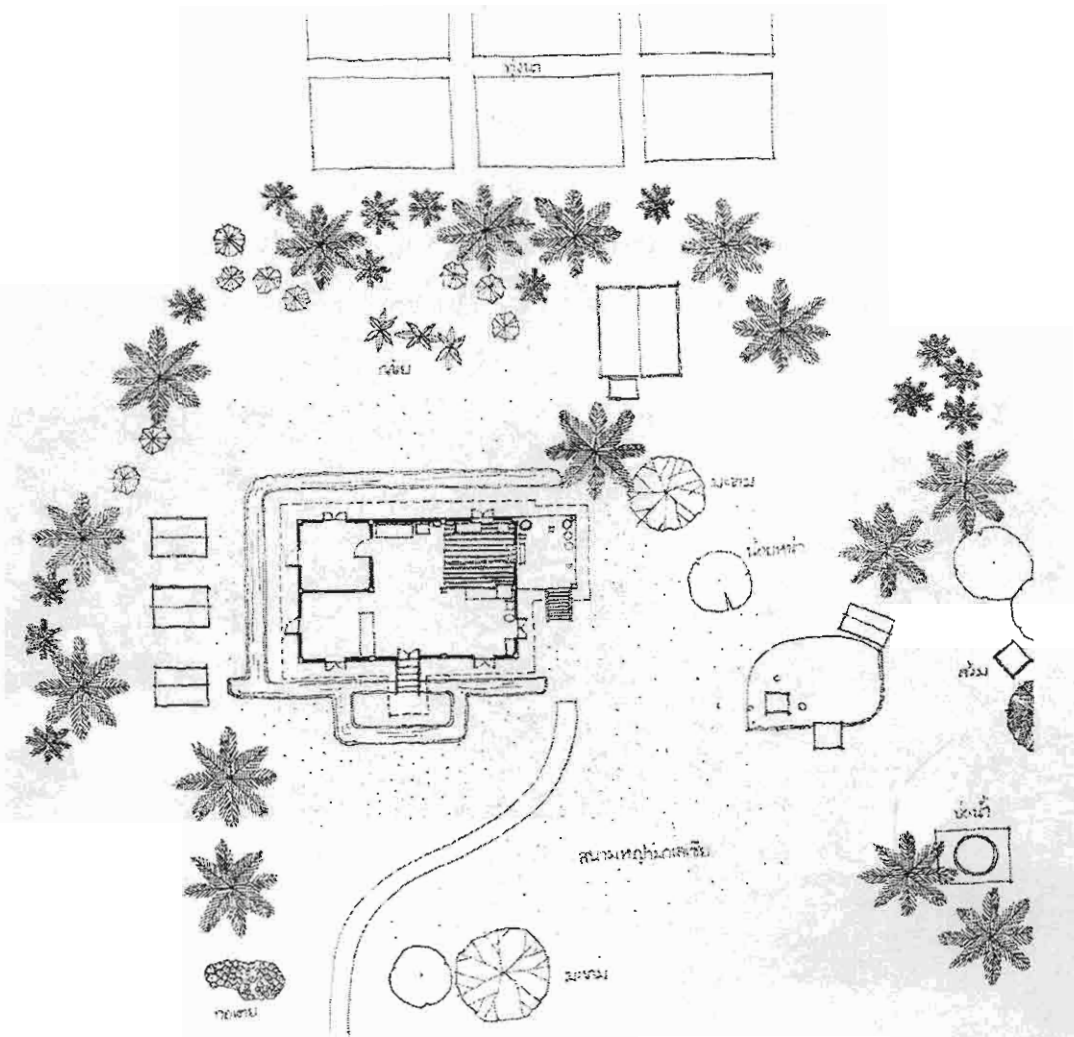

รูปที่ 3.5 ยกพื้นสำหรับใช้ทำงานบริเวณใต้ถุนเรือน

สำหรับในพื้นที่บริเวณบ้านมีการปลูกพืชพรรณต่างๆ โดยมีการปลูกพืชเช่น มะพร้าว หมากจาก กัลยาร ตามแนวอาณาเขตบ้านเพื่อแสดงอาณาเขตระหว่างบ้านและที่นา บริเวณลานบ้านมีการปลูกพืชจำพวกไม้ผล เช่น มะขาม น้อยหน่า มะม่วง มีพืชจำพวกเตย บอนขึ้นในบริเวณที่ลุ่มน้ำขังบริเวณหน้าบ้านและหลังบ้าน บริเวณหน้าเรือนข้าวเปลือกที่ถูกดัดแปลงเป็นที่อยู่อาศัยมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เช่น บานบุรี

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่นๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ถิ่นทองสกุลและคณะฯ

บ้านเลขที่ 63 บ้านเลข
บ้านเลขที่ 64 บ้านเลข

รูปที่ 3. 6 ผังบริเวณบ้าน TI นางชอตะ หลงทัน

สถาปัตยกรรม

ลักษณะเป็นเรือนชานาขนาดเล็กมีพื้นที่ประมาณ 50 ตร.ม. ล้อมรอบด้วยคันมะพร้าว ลานหญ้า และทุ่งนาเป็นเรือนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ การใช้พื้นที่มีการใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นที่สำหรับทำงานและพักผ่อน มีส่วนเก็บของ พื้นที่บนเรือนประกอบด้วยโถงซึ่งต่อเนื่องกับบริเวณครัวซึ่งแบ่งพื้นที่โดยใช้การปูพื้นที่แตกต่างกันกล่าวคือบริเวณครัวจะเป็นพื้นไม้ดีเอ็นร่อนสำหรับเผาและทิ้งเศษอาหาร ห้องนอนเป็นห้องขนาดประมาณ 7 ตร.ม. กั้นด้วยฝาไม้ มีชานด้านนอกหลังเรือนซึ่งเป็นที่ประกอบอาหาร ไม่มีห้องน้ำในตัวเรือน

รูปที่ 3.7 ความสัมพันธ์ของตัวเรือนและสภาพแวดล้อม

รูปที่ 3.8 พื้นที่ภายในบริเวณโถงต่อเนื่องกับส่วนครัว

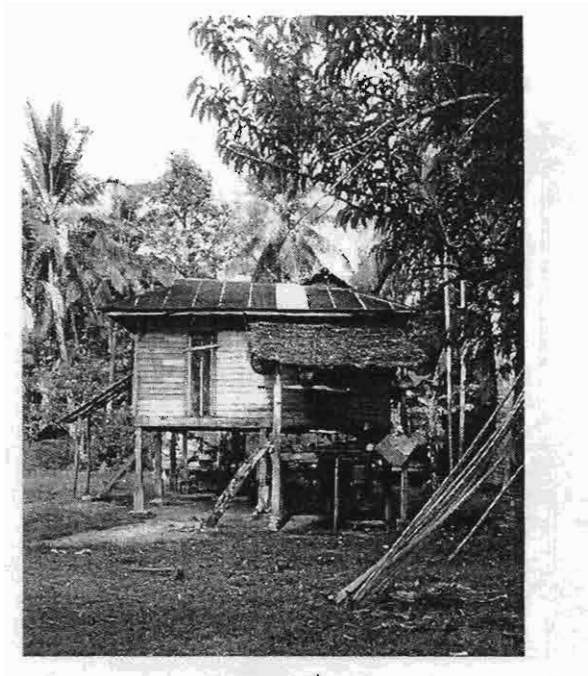
ลักษณะขององค์ประกอบเรือน

เป็นเรือนโครงสร้างไม้ ใต้ถุนสูงประมาณ 1.80 เมตร หลังคาเรือนรูปแบบทรงโบราณอ วัสดุปูหลังคาเป็นหลังคาเป็นสังกะสี ไม่มีฝ้าเพดาน บันไดทางขึ้นเป็นไม้แบบบันไดลิงทั้งทางด้านหน้าและส่วนครัว บันไดด้านหน้ามีหลังคากันสาดยื่นปิดกั้นฝนบริเวณทางขึ้น ผังอาคารเป็นไม้ดีเอ็นร่อนเกล็ดแนวนอน ไม่มีการประดับตกแต่ง มีช่องลมหลายระนาบติดเส้นดั่งบริเวณเหนือช่องเปิด พื้นภายในเรือนปูด้วยเสื่อสานสลับเสื่อน้ำมัน

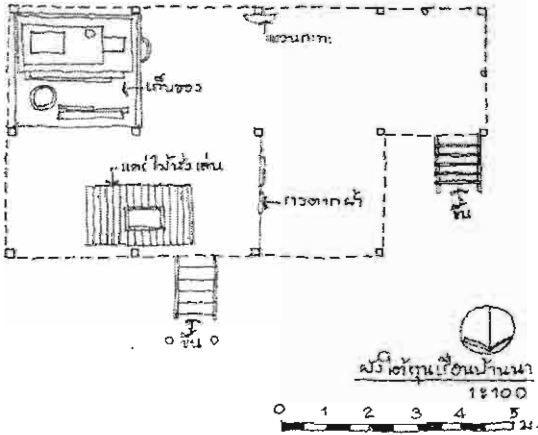
ทางผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าความเล็กและเรียบง่ายของเรือนที่ถูกห้อมล้อมด้วยสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์รวมถึงการอยู่อาศัยแบบพอมีพอกินเป็นคุณค่าทางสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่พบในเรือนหลังนี้มากกว่าลักษณะของสถาปัตยกรรมที่มีการประดับประดาหรือฝีมือช่างที่ประณีต

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นดินฯ
ในพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

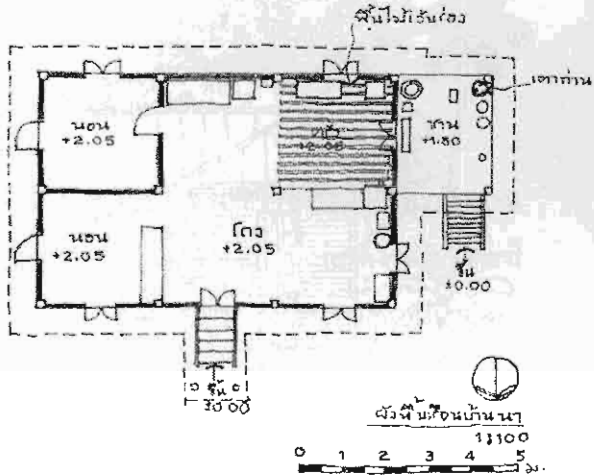
ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

รูปที่ 3.9 ขานค้ำนอกหลังเรือนเป็นที่ซักล้างและประกอบอาหาร

รูปที่ 3.10 ผังใต้ถุนเรือน T1 นางชอคะ หลงทัน

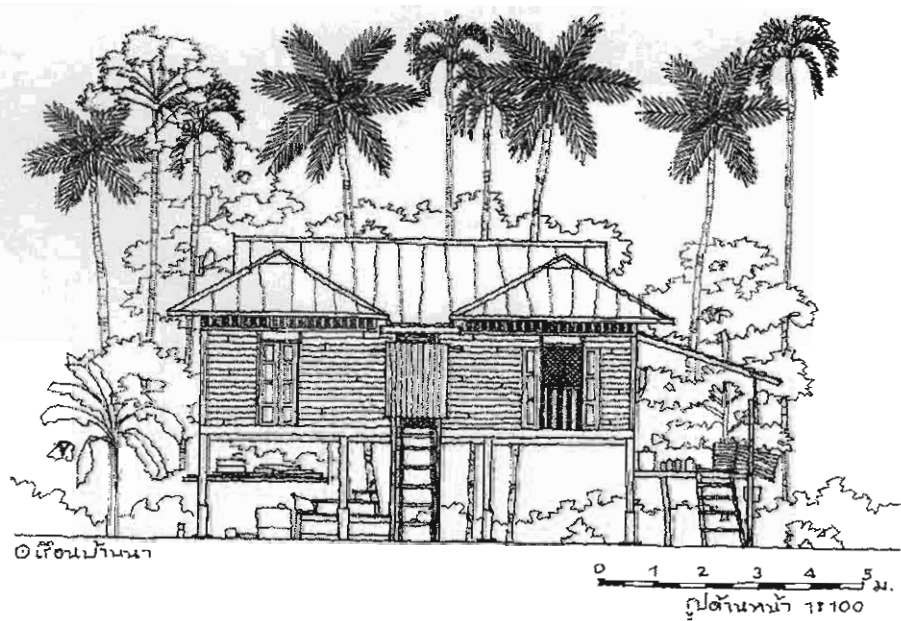
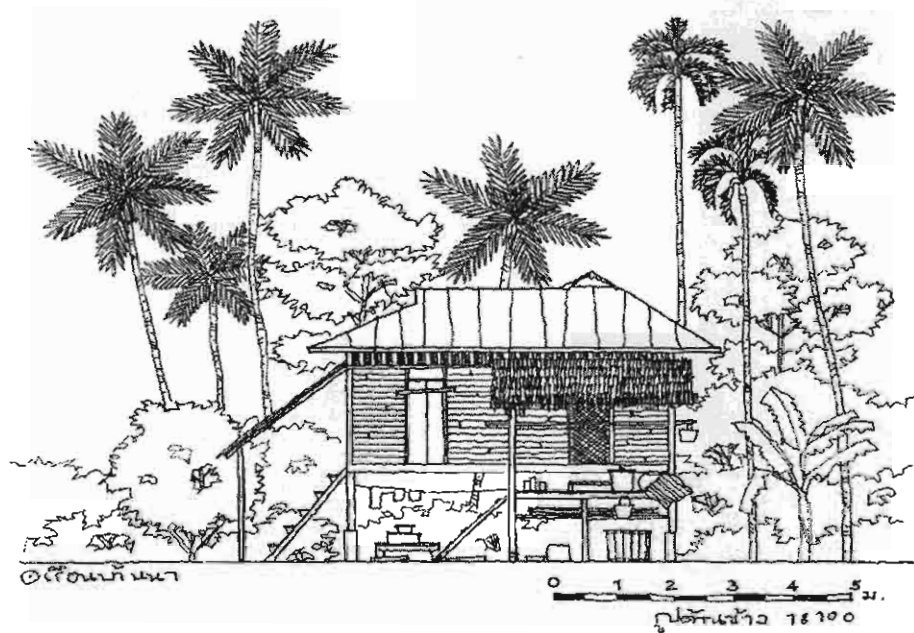
รูปที่ 3.11 ผังพื้นเรือน T1 นางชอคะ หลงทัน

ขนาดพื้นที่ใช้สอย

ขานหน้า	5.8 ตร.ม.
นั่งเล่น	20 ตร.ม.
นอน	14 ตร.ม.
ครัว	7.3 ตร.ม.

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นๆ
ในพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ อิมทองสกุลและคณะ

รูปที่ 3. 12 รูปด้านเรือน T1 นางชอตะ หลงทัน

เรือน T2

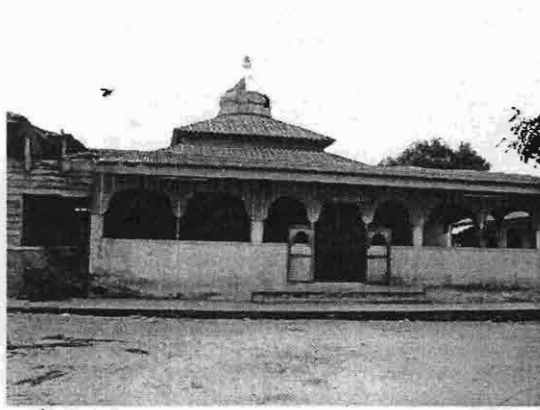
เจ้าของเรือน ชื่อ นายอาหมาด ปูห์ยัง

ที่ตั้ง บ้านเลขที่ 188 บ้านตำมะลัง(หมู่ที่2,3) ตำบลตำมะลัง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

วันที่สำรวจ 13 พ.ค. 2546

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมของบ้านหลังนี้เป็นลักษณะของบ้านชาวประมงที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านบนเกาะตำมะลัง อยู่ใกล้ริมน้ำ ลักษณะหมู่บ้านมีความหนาแน่นค่อนข้างมาก บ้านแต่ละหลังอยู่ตั้งอยู่ใกล้ชิดกัน แบ่งพื้นที่บริเวณบ้านด้วยทางเดิน หมู่บ้านมีมัสยิดตำมะลังเป็นศูนย์กลาง

รูปที่ 3. 13 มัสยิดตำมะลัง

รูปที่ 3. 14 พื้นที่บริเวณหน้าบ้าน

ภายในบริเวณพื้นที่บ้านประกอบด้วยเรือนพักอาศัย 1 หลัง โดยมีลานหน้าบ้านต่อเนื่องกับลานทรายบริเวณรอบๆมัสยิดตำมะลัง แต่มีการปลูกไม้ยืนต้นเช่น มะม่วง ชมพู์ สาเก เพื่อแสดงอาณาเขต มีพื้นที่ในลักษณะต้อนรับแขกผู้มาเยือน โดยมีที่นั่งพักผ่อนในลักษณะเป็นความต่อเนื่องของส่วนตัวเรือนคือชานหน้าบ้าน และลานทรายหน้าบ้านที่มีต้นมะม่วงให้ร่มเงา มีม้านั่งไค้ด้นไม้ ส่วนบริเวณด้านข้างและด้านหลังบ้านที่ติดกับบ้านหลังอื่น มีการทำทางเดินระหว่างกัน ซึ่งทางเดินนี้สามารถเดินไปสู่พื้นที่ริมน้ำที่เป็นท่าเรือสำหรับจอดเรือซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้ร่วมกันของคนในหมู่บ้าน บริเวณใต้ถุนเรือนมีการใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ คอกแพะแกะ เล้าไก่ โดยใช้เป็นลักษณะกรงซี่ไม้หรือใช้อวนขาดแล้วมาประกอบ นอกจากนี้ยังใช้เป็นพื้นที่เก็บของ พื้นที่ตากผ้า ที่วางโถ่งน้ำ บางครั้งก็อาจใช้เป็นพื้นที่สำหรับประกอบอาหาร บริเวณข้างด้านริมทางเดินที่การปลูกไม้กระถางหลากหลายชนิดทั้งไม้ดอกไม้ประดับและพืชผักสวนครัว โดยปลูกในภาชนะที่หาได้ เช่น ถังพลาสติก และมีการใช้อวนล้อมรอบเพื่อป้องกันแพะมาแทะกิน

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นดิน
ในพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ อิ่มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 3. 15 พื้นที่นั่งพักผ่อนและต้อนรับแขกบริเวณหน้าบ้าน

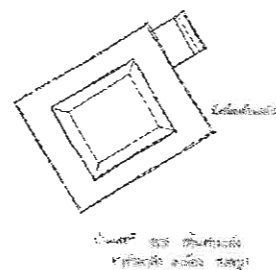
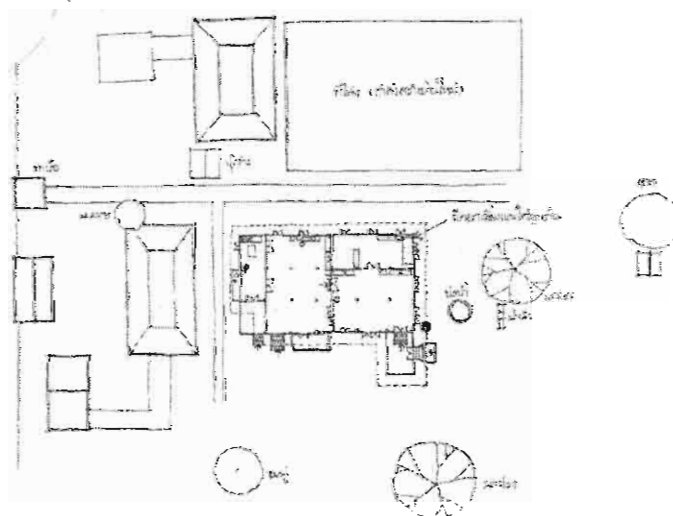
รูปที่ 3. 16 ลักษณะเรือนที่สภาพแวดล้อมโดยรอบ

รูปที่ 3. 17 ท่าเรือ

รูปที่ 3. 18 คอกสัตว์บริเวณใต้ถุนเรือน

รูปที่ 3. 19 ผังบริเวณบ้าน T2 นายสาหมาค ปู่ยัง

สถาปัตยกรรม

เป็นเรือนพักอาศัยของชาวประมง ลักษณะเป็นเรือนพักอาศัยขนาดเล็กมีพื้นที่ประมาณ 60 ตร.ม. การใช้พื้นที่ใช้สอยแบ่งเป็นสองส่วนคือ ส่วนตัวเรือนซึ่งประกอบด้วยพื้นที่นั่งพักผ่อน ห้องนอน และส่วนพื้นที่ครัวประกอบด้วยส่วนประกอบอาหาร และรับประทานอาหาร ซึ่งพื้นที่ทั้งสองส่วนมีขนาดเท่ากันหันหน้าออกทางด้านหน้าของเรือน บริเวณด้านหน้าเรือนมีส่วนทางขึ้นเรือนซึ่งเป็นลักษณะที่พบเฉพาะในเรือนมุสลิมคือมีลักษณะเป็นเรือนขนาดเล็กลดระดับจากเรือนใหญ่ประมาณ 1.00 เมตร ไม่มีผนังกันใช้เป็นที่รับแขกและนั่งเล่นกึ่งนอกกึ่งใน ได้ดูเรือนใช้เป็นที่เลี้ยงแพะและไก่ แยกเป็นสัดส่วนชัดเจน มีการล้อมรั้วกันบางส่วน และตั้งเก็บน้ำขนาดใหญ่บริเวณด้านหน้าเรือน

ลักษณะขององค์ประกอบเรือน

เป็นเรือนโครงสร้างไม้ ใต้ถุนสูงประมาณ 1.80 เมตร ตัวเรือนประกอบด้วยหลังคาแบบจั่วปีกนก ส่วนครัวเป็นหลังคาทรงแบนราบ วัสดุปลูกหลังคาเป็นหลังคาเป็นสังกะสี ฝ้าเพดานพบเฉพาะส่วนตัวเรือนเป็นไม้อัด บันไดทางขึ้นเป็นคอนกรีตทั้งทางด้านหน้าและส่วนครัว เฉพาะบันไดด้านหน้าจะมีลักษณะผายออกซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบบันไดมะละกา ผนังอาคารเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ดแนวนอน การประดับตกแต่งเน้นการใช้กระจกสีบริเวณช่องแสงของบริเวณโถงด้านหน้า ไม่มีการแกะสลักตกแต่งประดับประดา ฝ้าภายในเรือนปูด้วยเสื่อสานสลับเสื่อน้ำมัน

ลักษณะของหลังคาแบบจั่วปีกนกและเรือนขนาดเล็กติดกับแม่เรือนที่ใช้เป็นทางขึ้นด้านหน้าเป็นลักษณะรูปแบบเรือนมุสลิมที่พบเห็นเฉพาะในจังหวัดสตูลซึ่งได้รับอิทธิพลจากเรือนพื้นถิ่นของมาเลเซีย การใช้สอยพื้นที่ภายในจากรูปมวลของหลังคาแบบปีกนกนี้เป็นตัวช่วยในการแบ่งพื้นที่ชัดเจน นอกเหนือจากการกั้นห้องเนื่องจากความสูงของหลังคาที่เอียงจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการใช้สอยให้เหมาะสมกับพื้นที่ต่างๆภายในตัวเรือน เช่นพื้นที่บริเวณนอนจะมีระดับของพื้นถึงฝ้าประมาณ 1.60 เมตร ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้จะอยู่บริเวณช่วงปลายของหลังคา

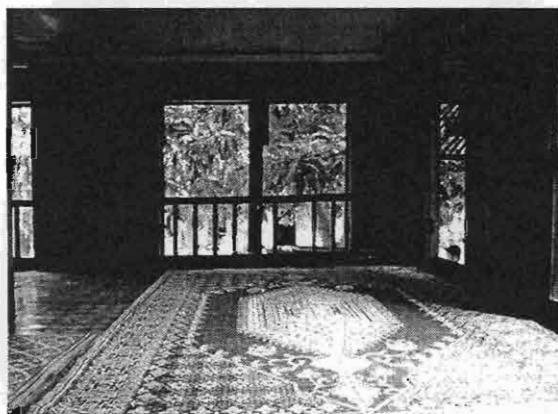
คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น: ภูมิสถาปัตย์เปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 3. 20 แสดงพื้นที่ส่วนหน้าเป็นเรือนขนาดเล็กใช้เป็นที่รับแขกและนั่งเล่น
ก่อนขึ้นสู่แม่เรือน

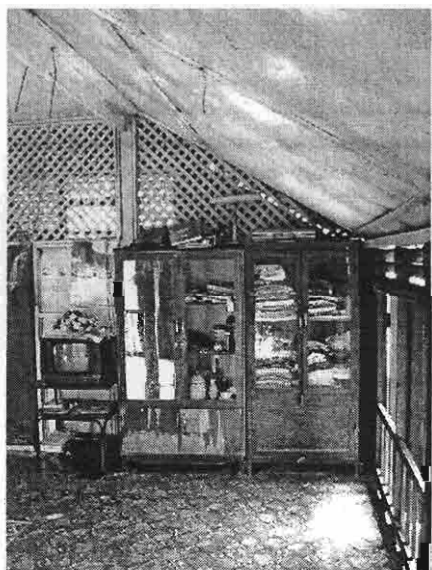
รูปที่ 3. 20 แสดงพื้นที่ส่วนเรือนครัวมีบันไดขึ้นเรือนของ
ฝ่ายหญิงและบันไดลงสำหรับขึ้นครัว

รูปที่ 3. 21 แสดงพื้นที่ส่วนพักผ่อนภายในเรือนมีความโปร่งสบาย
อากาศได้ดี

รูปที่ 3. 22 พื้นที่ส่วนเรือนครัวไม่มีการทำฝ้าเพดานมีการระบาย
อากาศได้ดี

รูปที่ 3. 23 ลักษณะของหลังคาปีกนกที่เป็นตัวกำหนดพื้นที่การใช้
สอยภายในส่วนต่างๆในเรือน

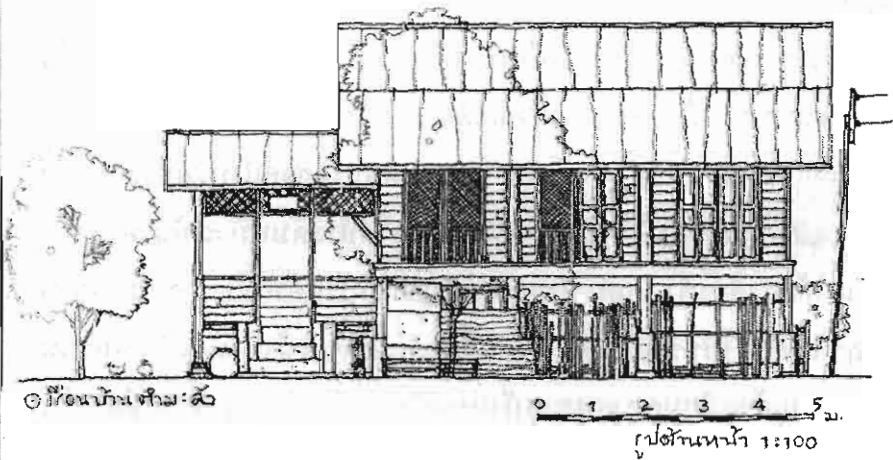
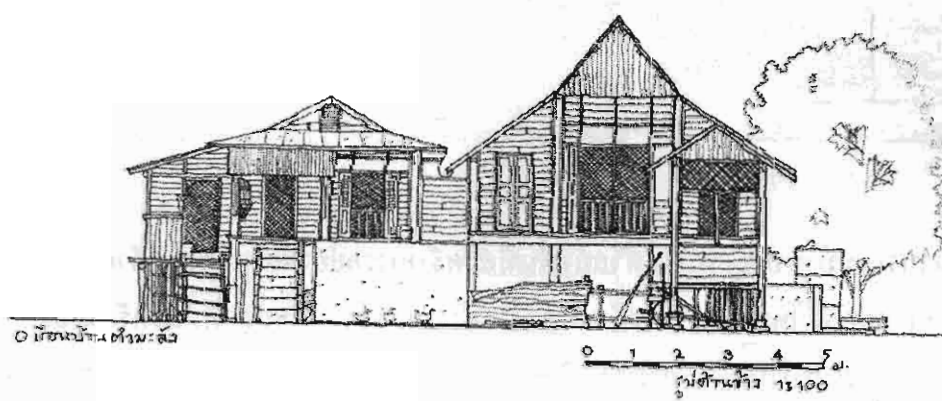
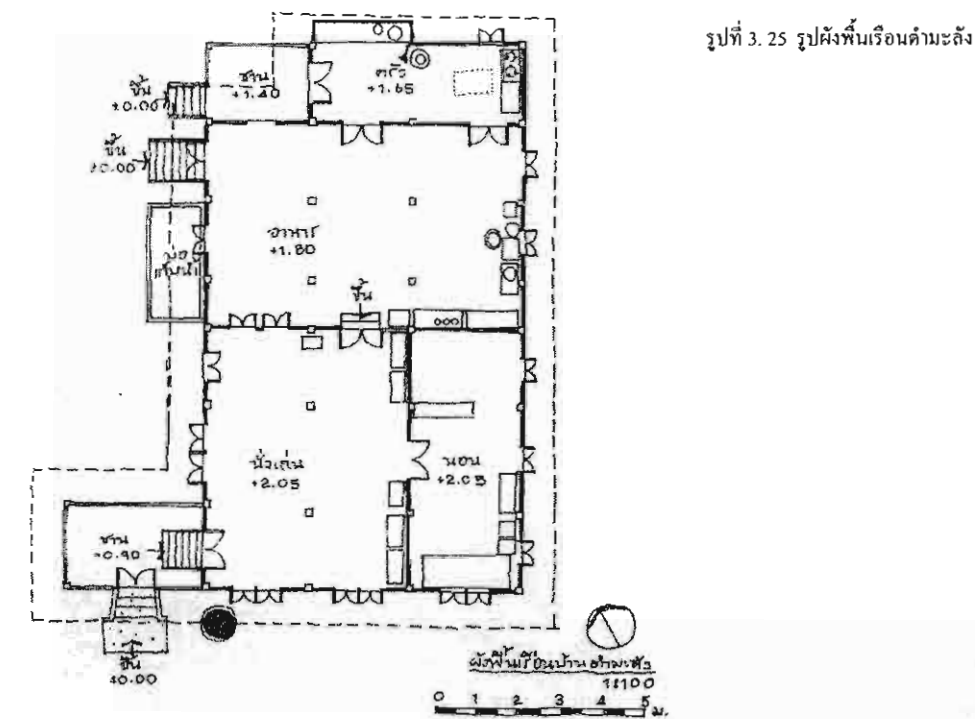

รูปที่ 3. 24 ถังเก็บน้ำบริเวณด้านหน้าเรือนครัว

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบบเรือนพื้นถิ่นๆ

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

รูปที่ 3. 26 รูปด้านเรือนค้ำมะลัง

เรือน T3

เจ้าของเรือน ชื่อ นายฮาฮีสะนิ อาแล

ที่ตั้ง บ้านเลขที่ 121 บ้านท่าสาป ตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

วันที่สำรวจ 11 พ.ค. 2546

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมของบ้านหลังนี้เป็นลักษณะของบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทางด้านปศุสัตว์ และสวนมะพร้าว โดยตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่ราบเชิงเขา มีการตั้งบ้านเรือนค่อนข้างกระจายตัว มีการแบ่งอาณาเขตด้วยรั้วลวดหนามและแนวต้นไม้จำพวก มะพร้าว นุ่น กล้วย เป็นต้น

รูปที่ 3. 28 พื้นที่บริเวณด้านหน้าบ้าน

รูปที่ 3. 29 คอกวัว

ภายในบริเวณอาณาบริเวณบ้านประกอบไปด้วยทั้งพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย และพื้นที่ทำเกษตรกรรม คือ สวนมะพร้าว และคอกวัว โดยแบ่งบริเวณด้านหลังเป็นสวนมะพร้าว โดยปลูกต้นมะพร้าวเรียงเป็นแถวตาตาราง (Grid) ส่วนบริเวณด้านหน้ามีการปลูกเรือนสำหรับอยู่อาศัยอยู่ตรงกลางที่ ด้านติดถนน ตัวเรือนมีการสร้างต่อเติมขยายพื้นที่ออกไปทางหลังบ้าน บริเวณด้านหลังและข้างบ้านด้านหนึ่งมีการสร้างเป็นคอกวัว เป็นโรงเรือนมุงด้วยหลังคาสังกะสี ส่วนด้านข้างบ้านอีกด้านหนึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ตอบสนองการอยู่อาศัยซึ่งสามารถเชื่อมต่อกับตัวเรือนได้ด้วยบันไดด้านข้างบ้าน ประกอบด้วยห้องส้วมนอกบ้าน แปลงปลูกพืชผักสวนครัว บ่อน้ำ หอเก็บน้ำ ศาลาเอนกประสงค์สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆและใช้ตั้งเครื่องสูบน้ำ บริเวณด้านหน้าบ้านมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับบริเวณบันไดทางขึ้นหน้าบ้านและบันไดด้านข้างบ้าน ได้แก่ เฟื่องฟ้า โกสน บานบุรี ส่วนบันไดบ้านด้านข้างบ้านด้านหลังที่เชื่อมต่อกับครัวจะ ไม่มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากบริเวณระเบียงหน้าบ้านยังมีการแขวนกล้วยไม้เพื่อประดับเพื่อความสวยงามด้วย ลักษณะของลานบ้านจะเป็นลานดินที่มีหญ้าขึ้นเหมือนเป็นสนามหญ้า บางส่วนก็เป็นลานดิน บริเวณโดยรอบคอกวัวมีการนำหินเกล็ดมาเททับพื้นดิน บริเวณทาง

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นฯ

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ่นทองสกุลและคณะฯ

เข้าบ้านจากประตูรั้วถึงตัวเรือนมีการทำเป็นถนนคอนกรีตเพื่อรถยนต์สามารถแล่นเข้ามาจอดบริเวณใต้
ถุนเรือนได้

สถาปัตยกรรม

เป็นเรือนพักอาศัยขนาดกลางพื้นที่ตัวเรือนประมาณ 150 ตร.ม. ตัวเรือนมีความยาวประมาณ 20 เมตร กว้าง 8 เมตร มีบริเวณรอบตัวบ้านค่อนข้างใหญ่ การแบ่งพื้นที่ใช้สอยแบ่งเป็น 3 ส่วนที่ชัดเจน ประกอบด้วย ส่วนด้านหน้าซึ่งมีชานนอกยาวตลอดความกว้างของเรือนและพื้นที่โถงด้านในขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของเรือนหลังนี้ มีขนาดประมาณ 50 ตารางเมตร ซึ่งใช้พื้นที่ประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่เรือนทั้งหมด สำหรับเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นที่รับแขก พื้นที่ส่วนกลางประกอบด้วยห้องนอน 4 ห้องเชื่อมต่อกับโถงกลางบ้านซึ่งต่อเนื่องกับทางขึ้นด้านข้างซึ่งถูกประดับประดาด้วยไม้คองคางม ส่วนที่น่าสนใจของพื้นที่บริเวณนี้คือมีบันไดบริเวณห้องนอนใหญ่ซึ่งสามารถลงไปในส่วนใต้ถุนเรือนซึ่งต่อเติมเป็นห้องสำหรับเก็บของและเป็นทางเข้าจากใต้ถุนบ้านได้อีกทางหนึ่ง และพื้นที่ส่วนด้านหลังเรือนซึ่งเป็นส่วนรับประทานอาหาร ส่วนครัวและที่เก็บของ มีการต่อเติมห้องน้ำ ก่ออิฐฉาบปูนออกไปนอกตัวเรือนโดยสามารถเข้าได้จากภายในตัวเรือน

ลักษณะขององค์ประกอบเรือน

เป็นเรือนโครงสร้างไม้ ใต้ถุนสูงประมาณ 1.80 เมตร ตัวเรือนประกอบด้วยหลังคาทรงบรรณสองหลังคาด้านหน้า ตามรูปแบบเรือนภาคใต้ชัดเจน ส่วนครัวด้านหลังเรือนเป็นหลังคาปั้นหยาขวางอีกชั้นหนึ่ง วัสดุหลังคาเป็นหลังคากระเบื้องดินเผา ฝ้าเพดานบริเวณตัวเรือนเป็นกระเบื้องแผ่นเรียบ บันไดทางขึ้นเป็นคอนกรีตทั้งทางด้านหน้าและด้านข้าง เฉพาะบันไดด้านหน้าจะมีราวกันตกสูงประมาณ 60 ซม. ผนังอาคารเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ดแนวอนข้อมสัทธิธรรมชาติ การประดับตกแต่งเน้นการใช้กระจกสีและการเขียนลายพรรณพฤกษาบริเวณช่องแสงของบริเวณ โถงด้านหน้า มีการต่อเติมห้องน้ำและกันห้องเก็บของบริเวณใต้ถุนเรือนบางส่วนลักษณะเป็นการก่ออิฐฉาบปูนทั้งหมด

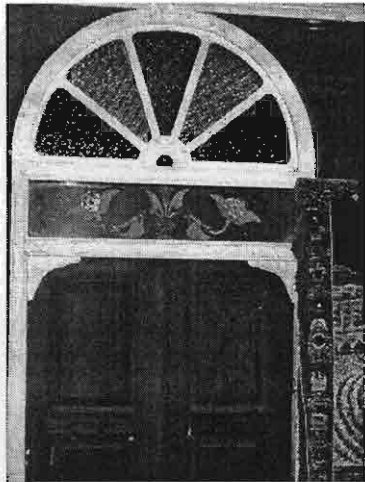

รูปที่ 3.33 รูปลักษณะของมวลเรือนลักษณะหลังคาทรงบรรณสอง

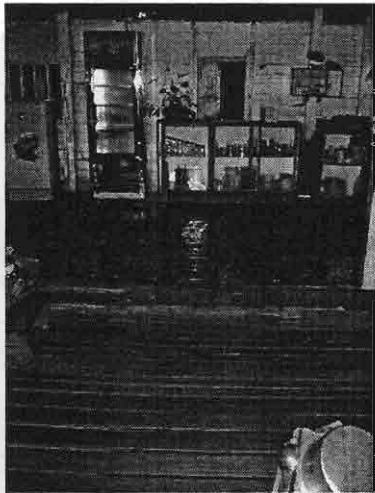

รูปที่ 3.34 ทางขึ้นด้านข้างเรือนและบันไดส่วน เรือนครัวมีการประดับประดาด้วยไม้คอง

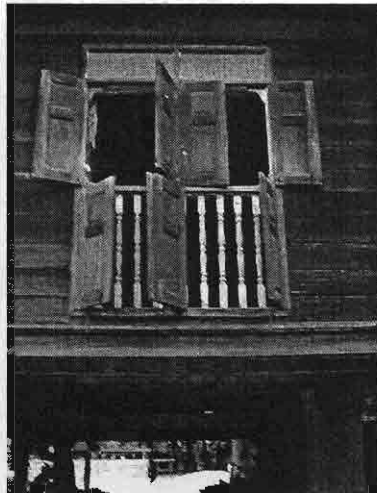
ลักษณะการใช้สอยและการต่อเติมของบ้านหลังนี้จากความเห็นของผู้สำรวจเห็นว่ามีความ
ลงตัวค่อนข้างมาก มีการใช้สอยได้ดีโดยเฉพาะในส่วนของพื้นที่ต่อเติมบริเวณห้องน้่านบนเรือนและ
ห้องเก็บของบริเวณใต้ถุน ไม่ปรากฏให้เห็นความขัดแย้งที่กระทบต่อตัวสถาปัตยกรรมเดิม โดย
เฉพาะอย่างยิ่งตัวอาคารยังมีการดูแลรักษาและซ่อมแซมอย่างดี การประดับประดาอยู่ในความเรียบ
ง่ายการปลูกไม้ประดับบริเวณทางขึ้นบ้านบริเวณด้านหน้าและด้านข้างช่วยส่งเสริมให้เรือนมีความ
ร่มรื่นยิ่งขึ้น

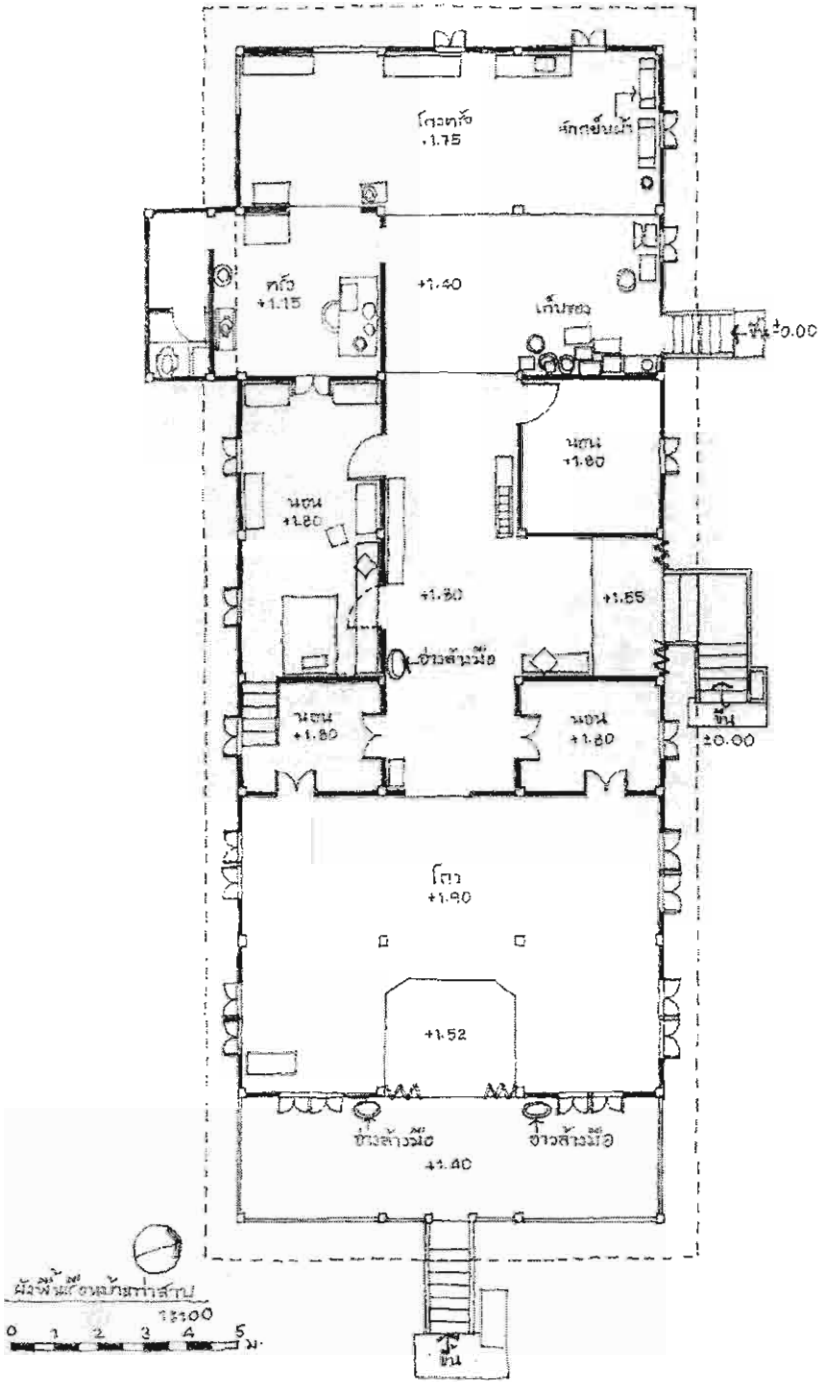
รูปที่ 3.35 การประดับช่องแสงเหนือประตู
ด้วยกระจกลี และการเขียนลวดลายลงบน
กระจก

รูปที่ 3.36 พื้นที่ส่วนโรงภายในบ้านขนาด
ใหญ่ ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
และเป็นที่รับแขก

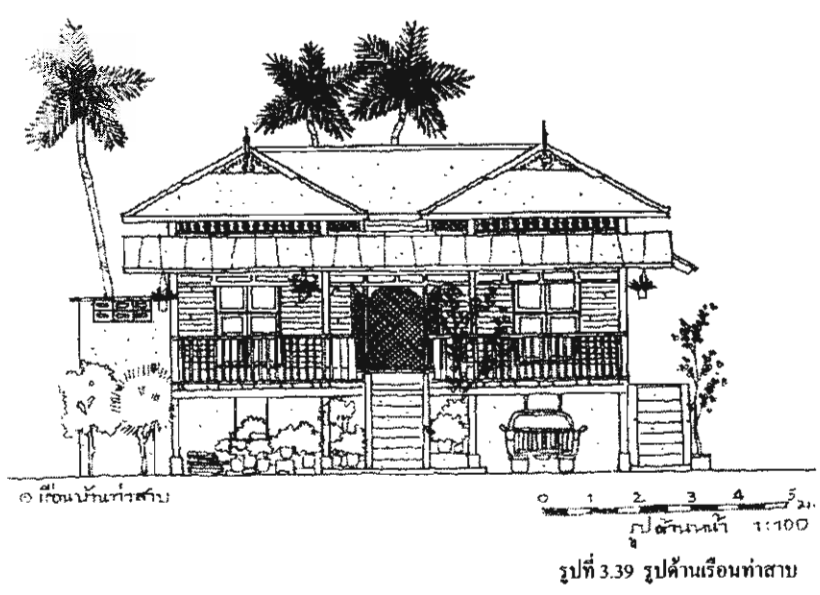
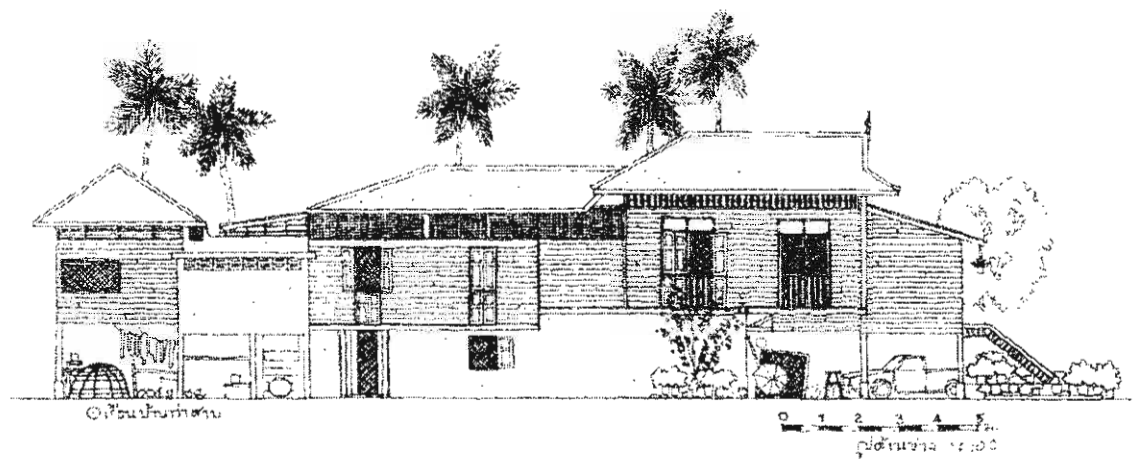
รูปที่ 3.37 ลักษณะช่วงเปิดบริเวณโรงภายใน
เรือนมีการระบายอากาศได้ดี

รูปที่ 3.38 ผังพื้นเรือนทำสาบ

ขนาดพื้นที่ใช้สอย

ชานด้านหน้า	22	ตารางเมตร
ส่วนนั่งเล่น	54	ตารางเมตร
ส่วนนอน	40	ตารางเมตร
ส่วนครัว	25	ตารางเมตร

เรือน T4

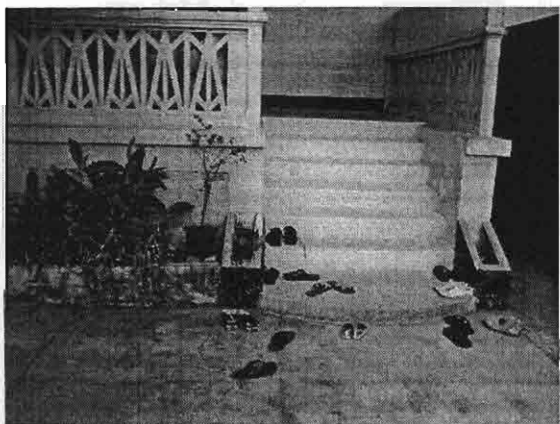
เจ้าของเรือน ชื่อ นายสนั่น อารี (อาลีอิสเฮาะ)
ที่ตั้ง บ้านเลขที่ 29 บ้านถนนนรินทรราช ตำบลสะบารัง อำเภอเมืองปัตตานี
จังหวัดปัตตานี
วันที่สำรวจ 10 พ.ค. 2546

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมของบ้านหลังนี้เป็นลักษณะของบ้านของคหบดี โดยตั้งอยู่กลางเมืองปัตตานี ริมแม่น้ำปัตตานี ด้านหน้าบ้านเป็นถนนเลียบริมแม่น้ำปัตตานี ด้านข้างและด้านหลังบ้านติดกับบ้านที่อยู่ใกล้เคียง มีการกั้นอาณาเขตด้วยรั้วอิฐบล็อก

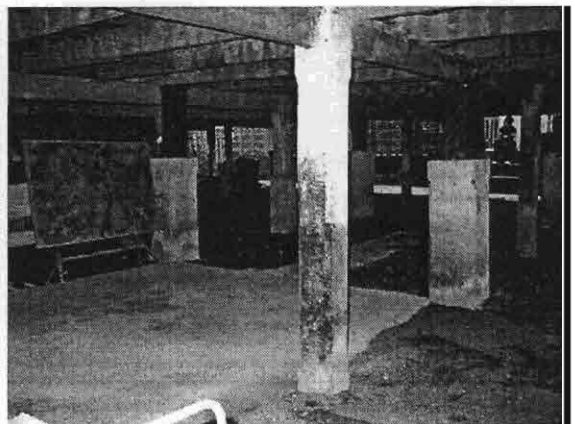

รูปที่ 3.40 พื้นที่ริมแม่น้ำปัตตานี

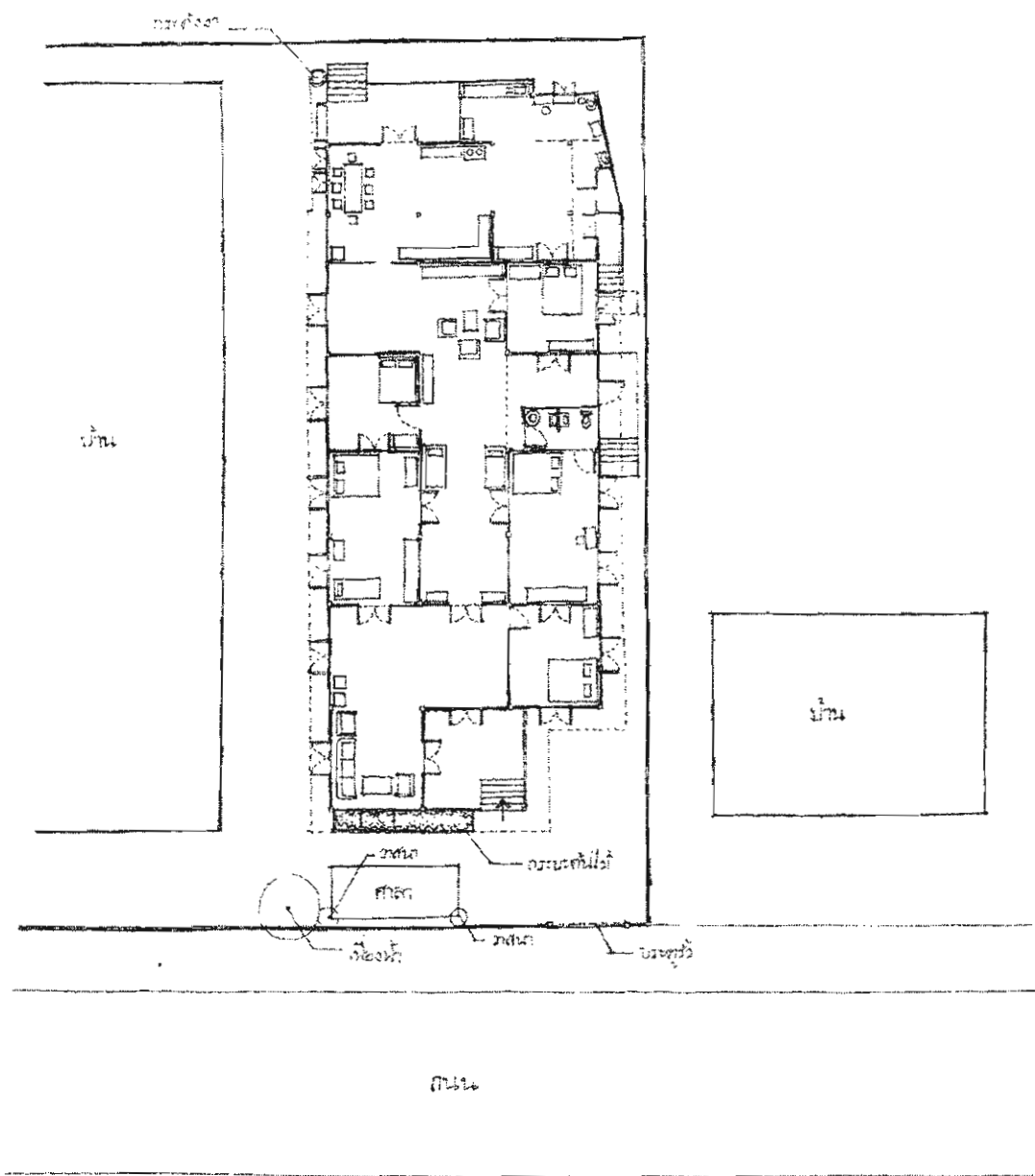
ภายในอาณาบริเวณบ้านจะเป็นพื้นที่ของตัวเรือนสำหรับอยู่อาศัยเกือบทั้งหมด เหลือพื้นที่เปิดโล่งบริเวณด้านหน้าบ้านที่มีศาลาสำหรับเป็นโรงจอดรถ มีการปลูกไม้ประดับในกระเบะปลูกต้นไม้ได้แก่ จิงแดง บอนสี วาสนา เฟื่องฟ้า พื้นที่ส่วนใหญ่ได้ทำเป็นพื้นคอนกรีตเกือบทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีการใช้ไม้กระดางวางตามทางขึ้นบันไดด้านข้างและหลังบ้าน เช่น กระดังงา ส่วนพื้นที่ใต้ถุนเรือนไม่มีการใช้ประโยชน์

รูปที่ 3.41 กระเบะดินไม้ทางขึ้นบันไดหน้าบ้าน

รูปที่ 3.42 บริเวณใต้ถุน

รูป 3.43 ผังบริเวณ

สถาปัตยกรรม

เป็นเรือนพักอาศัยขนาดใหญ่ สร้างเต็มพื้นที่ ลักษณะเรือนเป็นอาคารชั้นเดียวยกได้สูงประมาณ 1 เมตร มีความยาวตลอดอาคารประมาณ 30 เมตร ความกว้างอาคาร ประมาณ 12 เมตร การแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือนแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ส่วนหน้า ประกอบด้วย ส่วนชานด้านหน้า ส่วนรับแขก และห้องนอนแขก พื้นที่ส่วนกลาง ประกอบด้วย โถงกลางและส่วนพักผ่อนที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อส่วนด้านหน้าและด้านหลัง (ส่วนครัว) ห้องนอนจำนวนถึง 5 ห้อง และมีการกันผนังทุกห้อง ห้องน้ำ 2 ห้อง และทางขึ้นเรือนด้านข้างซึ่งปัจจุบันไม่มีการใช้งานเนื่องจากการสร้างเรือนใหม่ติดกับทางขึ้นเรือนด้านข้าง และส่วนพื้นที่ด้านหลังประกอบด้วยส่วนครัวส่วนรับประทานอาหารและส่วนชานที่ออกสู่ด้านหลังอาคาร

ลักษณะขององค์ประกอบเรือน

เป็นเรือนโครงสร้างไม้ วางบนฐานเสาคอนกรีตสูง 60 ซม. ตัวเรือนประกอบด้วยหลังคา 2 ชุด คือบริเวณส่วนตัวเรือนอาคารและส่วนเรือนครัวด้านหลัง หลังคาเป็นลักษณะทรงโบราณผสมหลังคาปั้นหยา ปูด้วยกระเบื้องดินเผามีฝาเพดานตีด้วยไม้ทางนอนและกระเบื้องกระดาดตลอดตัวเรือน ทางขึ้นด้านหน้าและด้านข้างเรือนเป็นบันไดและระเบียงคอนกรีต ผนังอาคารเป็นไม้ตีชิดทางนอน พื้นเป็นพื้นไม้ปูด้วยเสื่อน้ำมันทั้งตัวเรือนและส่วนครัว มีการต่อเติมส่วนห้องน้ำก่ออิฐถือปูนบริเวณทางขึ้นด้านข้าง หลังคาเป็นคอนกรีต ลวดลายและการประดับของเรือนทั้งหมดเป็นลายเรขาคณิตบริเวณช่องลมเหนือหน้าต่างและประตูซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งภายนอกและภายในอาคาร

รูปที่ 3.44 ลักษณะของเรือนที่อยู่ในเมืองที่เน้นรูปลักษณ์อาคาร

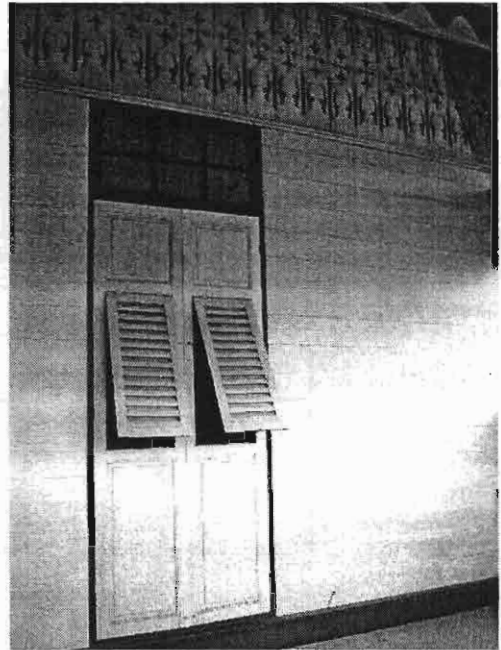
จากการสำรวจได้ข้อสังเกตว่าลักษณะเรือนที่อยู่ภายในเมืองจะเห็นถึงความพยายามในการจัดสรรพื้นที่ภายในให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตัวเรือนจะเน้นเฉพาะด้านหน้าบ้านซึ่งติดต่อกับทางสัญจร ความสัมพันธ์กับบริบทรอบๆเป็นลักษณะของการเชื่อมโยงกับบ้านข้างเคียงไม่มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นตัวเชื่อมโยง

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบบเรือนพื้นถิ่นๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ่มทองสกุลและคณะฯ

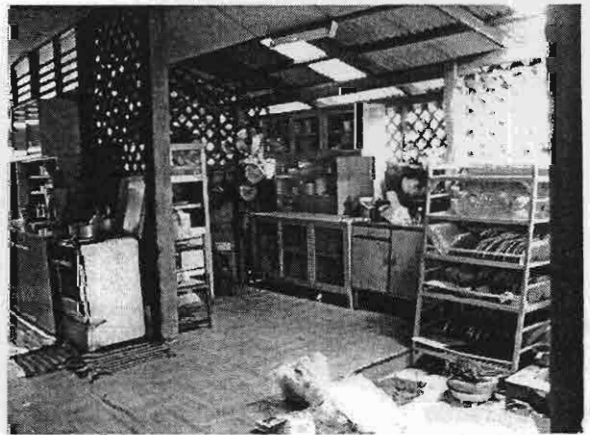
รูปที่ 3.45 เนื่องจากความหนาแน่นค่อนข้างสูงของกลุ่มเรือนทำให้พื้นที่เปิดโล่งรอบอาคารมีจำนวนจำกัด ไม่โปร่งคล่องเหมือนเรือนในชนบท

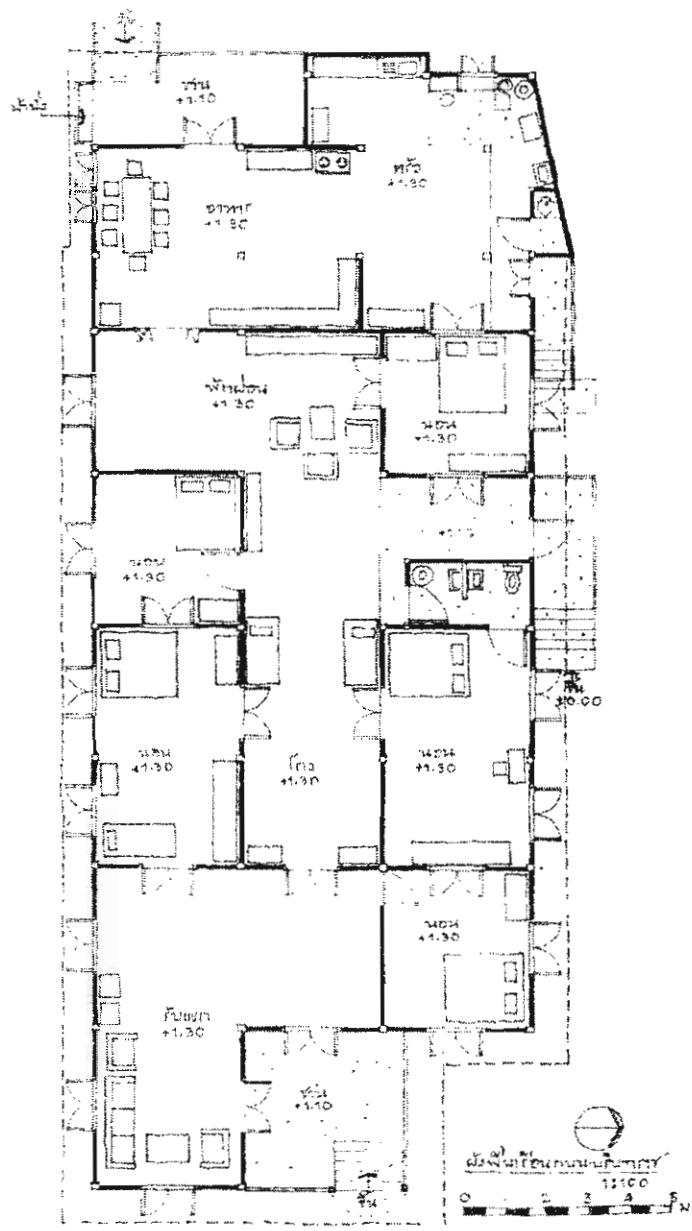
รูปที่ 3.46 แสดงช่องเปิดและการระบายอากาศด้านบน

รูปที่ 3.47 พื้นที่ภายในบ้านซึ่งถูกจัดสรรให้เกิดประโยชน์ใช้สอยสูงสุดภายในตัวเรือน

รูปที่ 3.48 พื้นที่ส่วนเรือนครัวเน้นถึงการใช้ผนังติดรางให้มีการไหลเวียนอากาศได้ดี

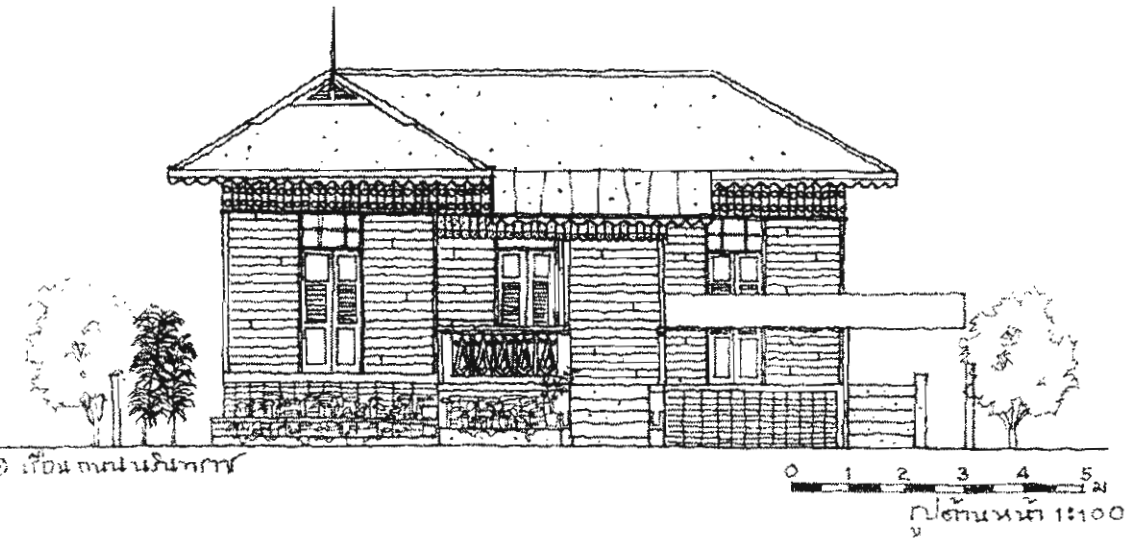
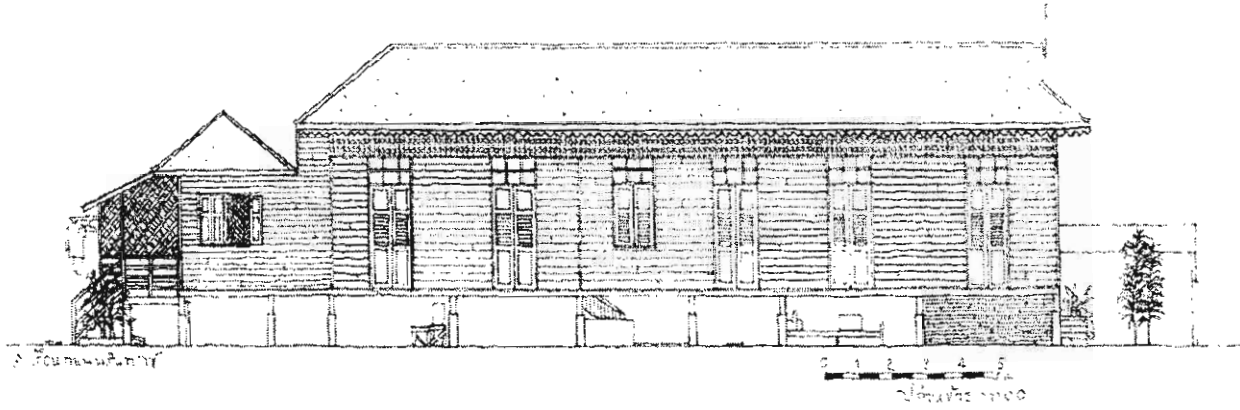
รูปที่ 3.49 ผังพื้นเรือน

ขนาดพื้นที่ใช้สอย

ชานด้านหน้า	18	ตารางเมตร
ส่วนนั่งเล่น	94	ตารางเมตร
ส่วนนอน	77	ตารางเมตร
ส่วนครัว	40	ตารางเมตร

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ่มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 3.50 รูปด้านเรือน

เรือน M1

เจ้าของเรือนชื่อ Haji Abdulah Musa

ที่ตั้งKampung Guar, Perak

สำรวจวันที่1 เมษายน 2547

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมของบ้านหลังนี้เป็นลักษณะของบ้านคนกริซยาง โดยตั้งอยู่บริเวณที่ราบ มีการสร้างบ้านเรือนอยู่ในละแวกเดียวกันในลักษณะเป็นกลุ่ม (Cluster) การแบ่งอาณาเขตระหว่างบ้านไม่ชัดเจน มีแนวทางเดินที่สามารถเดินเชื่อมต่อระหว่างบ้านเข้าด้วยกัน

รูปที่ 3.51 สวนยางพารา

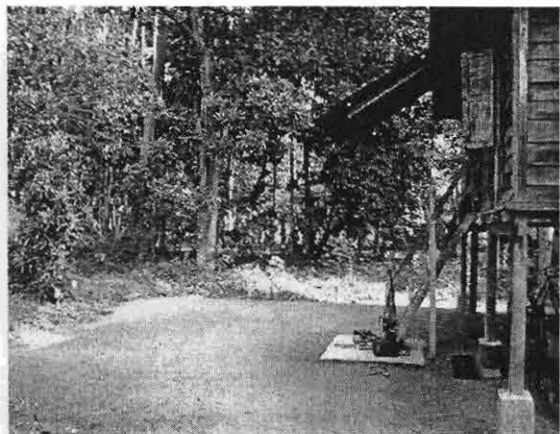

รูปที่ 3.52 ทางเดินเชื่อมต่อบ้านในละแวกเดียวกัน

ภายในอาณาบริเวณบ้าน มีตัวเรือนสำหรับอยู่อาศัยตั้งอยู่ท่ามกลางสวนผลไม้ที่ร่มครึ้มไปด้วยพืชพรรณนานาชนิด ซึ่งเป็นลักษณะสวนผสม เช่น มะม่วง ขนุน มังคุด ทุเรียน ชมพู่ มะพร้าว หนาก บริเวณรอบๆตัวเรือนเป็นลานบ้านมีลักษณะเป็นลานดินกวาดเรียบ มีทางเดินดินที่เกิดจากรอยการเดินของคนเชื่อมต่อระหว่างบ้านและพื้นที่ต่างๆ เช่น สวนยางด้านหลัง ห้องส้วมที่อยู่นอกบ้าน เป็นต้น บริเวณทางเดินด้านหน้าบ้านมีการปลูกไม้พุ่มจำพวกไม้ประดับแทรกกระหว่างไม้ผลต่างๆ เช่น โกสน หนากผู้หนากเมียบ บริเวณใต้ถุนเรือนมีการใช้ประโยชน์เพื่อเก็บของและจอดจักรยาน มีร่องน้ำโดยรอบบ้านเพื่อรองรับน้ำฝนจากหลังคา บริเวณพื้นดินใกล้เรือนครัวมีการขุดบ่อน้ำเพื่อสำหรับใช้อาบน้ำและต่อท่อน้ำขึ้นไปใช้บนเรือนครัว บริเวณพื้นที่ข้างบ้านใกล้บ่อน้ำและเรือนครัวมีการปลูกพืชผักสวนครัว และมีต้นบอนขึ้นอยู่เป็นกลุ่มๆ มีการชิงเชือกเป็นราวตากผ้าโดยชิงระหว่างต้นไม้และเสาหลักไม้

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น :กรณีศึกษาเปรียบเทียบบริเวณพื้นถิ่นๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ถิ่นทองสกุลและคณะฯ

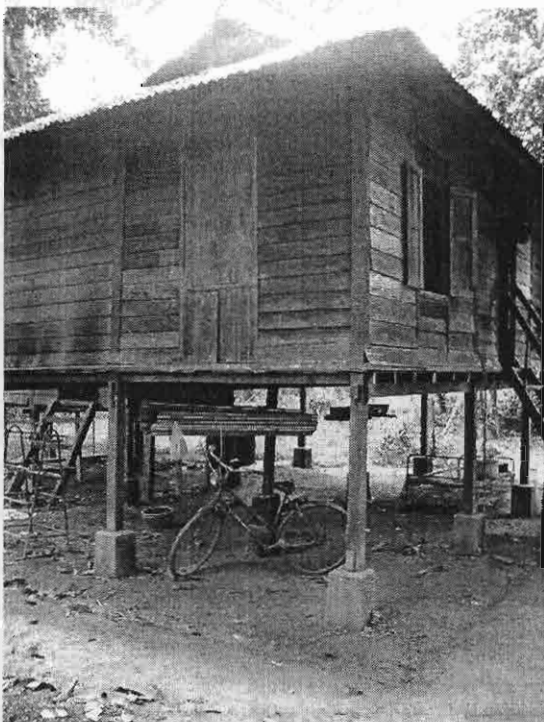
รูปที่ 3.53 ลานบ้าน

รูปที่ 3.54 ทางเดินเชื่อมไปสู่ห้องน้ำหลังบ้าน

รูปที่ 3.55 บ่อน้ำ

รูปที่ 3.57 การใช้ประโยชน์บริเวณใต้ถุนเรือน

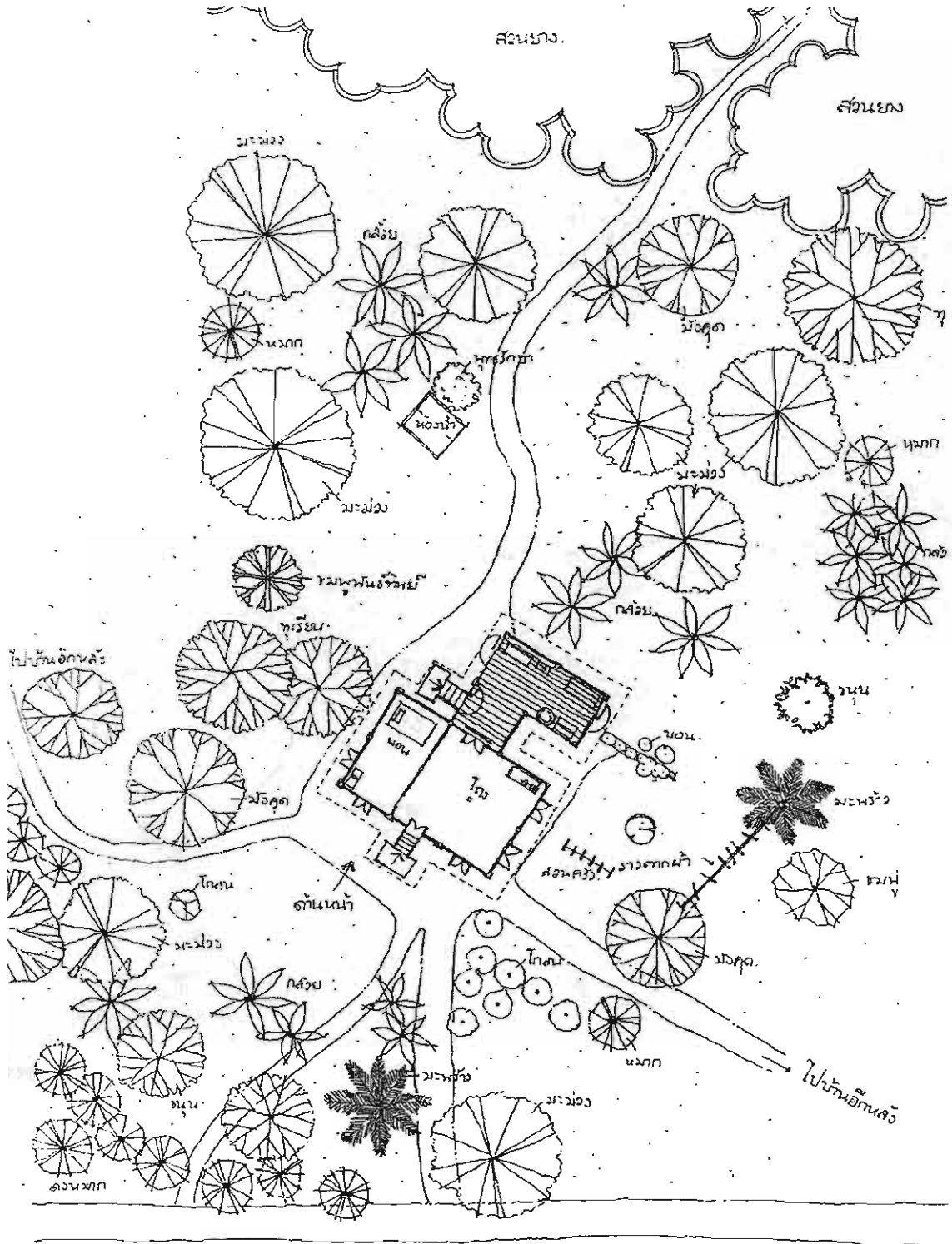

รูปที่ 3.56 ไม้ประดับที่ปลูกบริเวณหน้าบ้าน

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นดินฯ

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ถิ่นทองสกุลและคณะฯ

รูปที่ 3.58 ผังบริเวณเรือน Haji Abdulah Musa

สถาปัตยกรรม

เป็นเรือนชาวสวนขนาดเล็กพื้นที่ตัวเรือนประมาณ 50 ตารางเมตร ลักษณะของการใช้สอยพื้นที่มีการใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนเรือนสำหรับนั่งเล่นและประกอบอาชีพ พื้นที่เรือนด้านบนประกอบด้วยส่วนแม่เรือนและส่วนครัว ในส่วนแม่เรือนประกอบด้วยโถงทางเข้าจันทันด้านหน้าเรือนซึ่งมีหลังคาทึบลาดชันกะลิกคลุม และส่วนห้องนอนทางด้านทิศเหนือของเรือน พื้นที่ภายในไม่มีการประดับตกแต่งแต่อย่างใดพบเพียงการเขียนและติดกระดาษคำสอนของศาสนาไว้ที่ผนัง พื้นที่เรือนครัวด้านหลังเชื่อมต่อกับพื้นที่แม่เรือนด้วยส่วนเชื่อมต่อที่เรียกว่า Selang ซึ่งใช้เป็นที่ยืนเรือนของฝ่ายหญิงรวมทั้งเป็นที่นั่งพักผ่อนและประกอบกิจกรรมต่างๆของฝ่ายหญิงนอกจากการใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือน

ลักษณะขององค์ประกอบเรือน

เป็นเรือน โครงสร้างไม้ ใต้ถุนสูงประมาณ 1.80 เมตร ตั้งอยู่บนฐานเสาคอนกรีต เป็นเรือน
สองหลังเชื่อมติดกันด้วยส่วน Selang หลังคาเรือนรูปแบบทรงبرانอบบริเวณแม่เรือนและหลังคาจั่ว
บริเวณเรือนครัว วัสดุผนังหลังคาเป็นเป็นสังกะสี ไม่มีฝ้าเพดานพบว่ามีการใช้พลาสติกและถุง
พลาสติกปูใต้หลังคาเพื่อช่วยป้องกันความร้อนที่เข้าสู่ตัวเรือน บันไดทางขึ้นเป็นไม้แบบบันไดลิง
ทั้งทางด้านหน้าและด้านข้างเรือน บันไดด้านหน้ามีหลังคาทึบปิดกันฝนบริเวณทางขึ้น หน้า
อาคารเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ดแนวนอน มีช่องลมลายเรขาคณิตรูปแบบเส้นตารางทแยงบริเวณเหนือช่อง
เปิด พื้นภายในเรือนปูด้วยเสื่อสานสลับเสื่อน้ำมัน

รูปที่ 3.59 องค์ประกอบของแม่เรือนและเรือนครัว

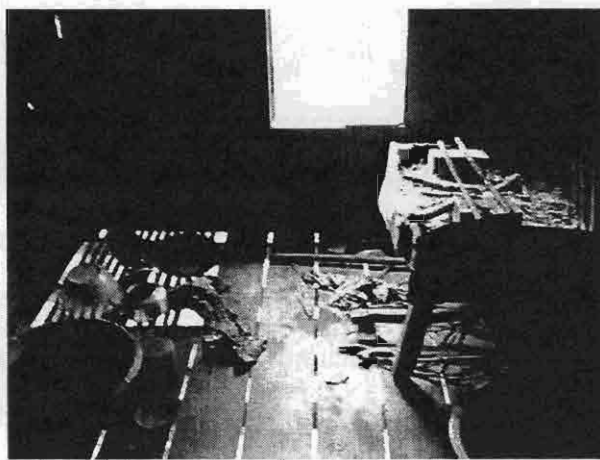
รูปที่ 3.60 พื้นที่สวนเชื่อมต่อแม่เรือนและเรือนครัว

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นดินฯ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ถิ่นทองสกุลและคณะฯ

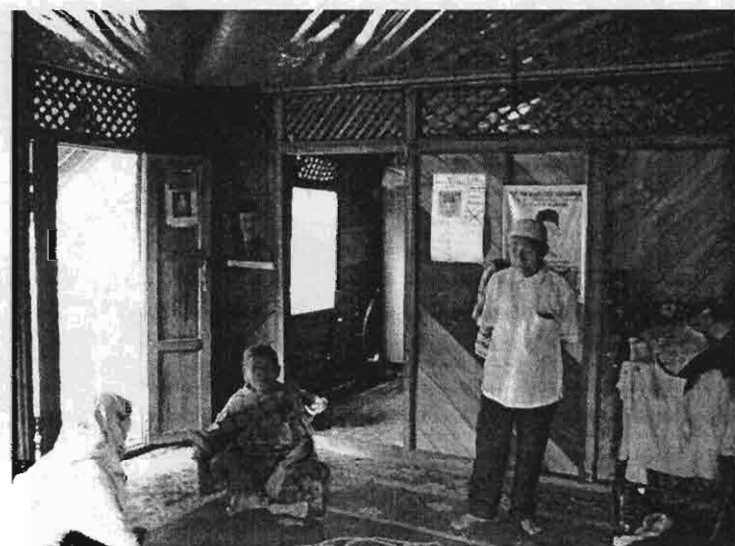

รูปที่ 3.61 พื้นที่ส่วนนั่งเล่น รับแขก ภายในแม่เรือน

รูปที่ 3.62 พื้นที่ส่วนครัวแสดงบริเวณประกอบอาหารและที่ตากจานชาม

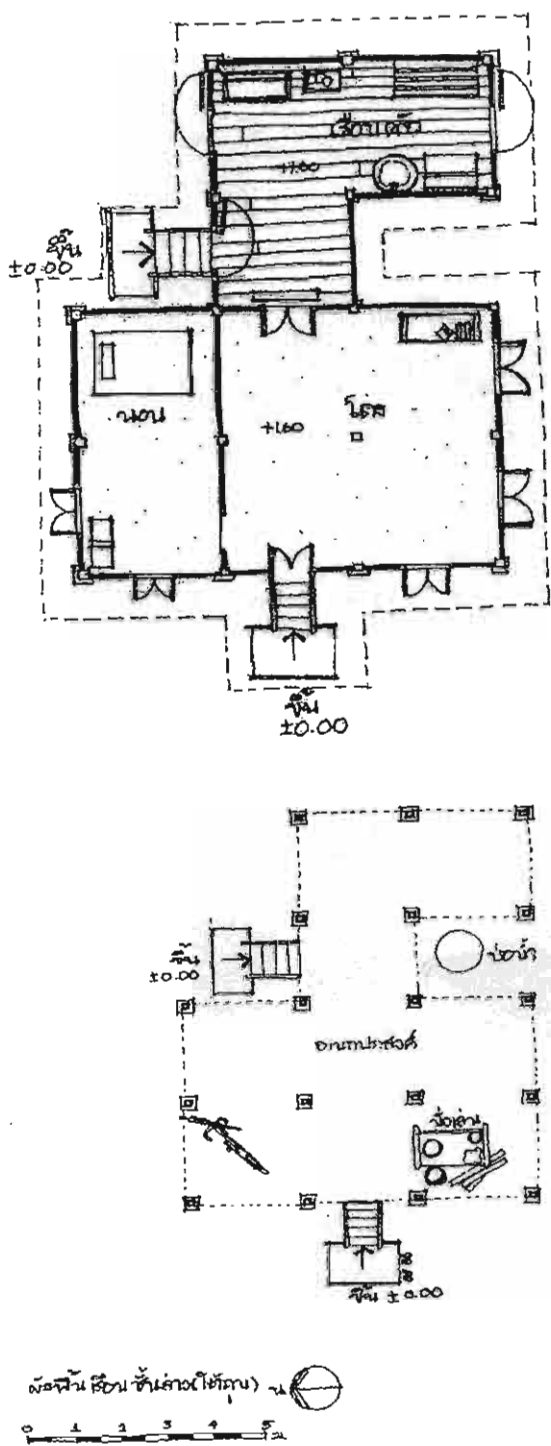
จากการสัมภาษณ์พบว่าเรือนหลังนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของตัวเรือนคือเริ่มจากการสร้างเรือนครัวเพื่อใช้ในการอยู่อาศัยในช่วงแรก และสร้างแม่เรือนด้านหน้าที่หลัง โดยเชื่อมต่อพื้นที่ทั้งสองส่วนด้วย Selang ซึ่งทำให้การต่อเติมของเรือนทำได้โดยไม่มีผลต่อการรื้ออาคารเดิมออกนั้นเป็นส่วนที่ช่วยให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนไม่เสียไป

รูปที่ 3.63 พื้นที่ภายในเรือนแสดงช่องระบายอากาศและผ้าพลาสติกปิดผ้าเพดาน

รูปที่ 3.64 ผังเรือนที่เป็นที่แขวนเสื้อผ้าและแปะโปสเตอร์ รวมถึงการเขียนคำสอนศาสนา

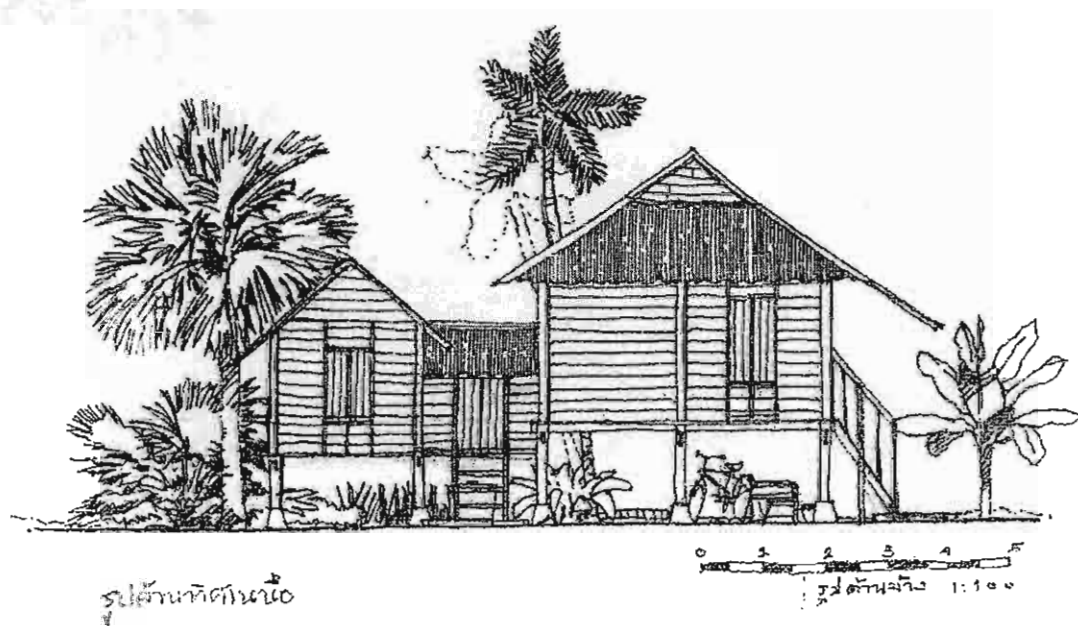

รูปที่ 3.65 ผังพื้นเรือนชั้นบนและใต้ดินเรือน

พื้นที่ใช้สอย		
พื้นที่ใต้ดิน	51.50 ตารางเมตร	
โถง	22.50 ตารางเมตร	
ส่วนนั่งเล่น	51.50 ตารางเมตร	
ส่วนนอน	11.50 ตารางเมตร	
ส่วนครัว	17.50 ตารางเมตร	

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 3.66 รูปด้านเรือน Haji Abdulah Musa

เรือน M2

เจ้าของเรือน ชื่อ Jamilah BT Sirat/Hassan Saari.
ที่ตั้ง 322 Mukim 1 Jalan Pulau, Betong, Penang.
สำรวจวันที่ 31 มีนาคม 2547

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมของบ้านหลังนี้เป็นลักษณะของบ้านชาวสวนที่เคยทำเกษตรกรรมแต่ปัจจุบันเจ้าของบ้านเป็นตำรวจที่เกษียณอายุแล้ว พื้นบ้านตั้งอยู่ในลักษณะภูมิประเทศที่ราบเชิงเขา โดยมีการทำนาและสวนยางเป็นส่วนใหญ่ การแบ่งอาณาเขตระหว่างบ้านไม่ชัดเจนนัก มีการปลูกต้นไม้ล้อมรอบอาคารเขตบ้าน มีถนนตัดผ่านด้านข้างบ้านทำให้มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นหน้าบ้านจากเดิมไป

รูปที่ 3.67 ด้านข้างบ้านที่หันสู่ถนน

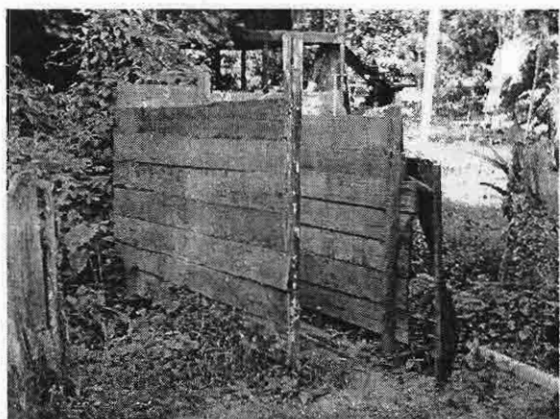

รูปที่ 3.68 การชิงรवादาดฝักระหว่างคันมะพร้าว

ภายในบริเวณพื้นที่บ้านประกอบด้วยตัวเรือนสำหรับอยู่อาศัยที่มีการต่อเติมและปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เหมาะสำหรับการอยู่อาศัยในปัจจุบัน โดยมีการทำโรงจอดรถ และห้องน้ำภายในบ้าน บริเวณรอบๆตัวเรือนเป็นลานมีลักษณะเป็นลานทราย บริเวณโดยรอบที่ล้อมรอบลานบ้านมีการปลูกไม้ผล ได้แก่ ชมพู่ ทุเรียน มะพร้าว มะม่วง กัลย หมากร มีห้องส้วมอยู่นอกบ้านอยู่ 2 จุดซึ่งแสดงถึงวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงคือ จุดที่ 1 เป็นส้วมหลุมที่มีการกั้นฝาเป็นผนัง ใช้ไม้กระดานพาดคร่อมร่องน้ำสำหรับนั่งถ่าย จุดที่ 2 เป็นส้วมซึม มีฝากั้นและหลังคา ตำแหน่งของส้วมทั้งสองนี้อยู่ต่างที่กัน อาจเกิดขึ้นเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของหน้าบ้านที่เปลี่ยนไปซึ่งเกิดจากการตัดถนนผ่าน นอกจากนี้ยังสามารถสังเกตได้จากตำแหน่งการวางไม้กระดานพาดไม้ดอกไม้ประดับที่มีการตั้งบริเวณด้านติดถนน ได้แก่ เฟื่องฟ้า เข็ม มีการชิงเชือกเป็นราวตากฝักระหว่างคันมะพร้าว มีโรงไม้เก็บของและที่เก็บฟืน

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นดิน
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 3.69 ส่วนหลุม

รูปที่ 3.70 ส่วนชั้น

รูปที่ 3.71 ลานด้านหน้าบ้าน

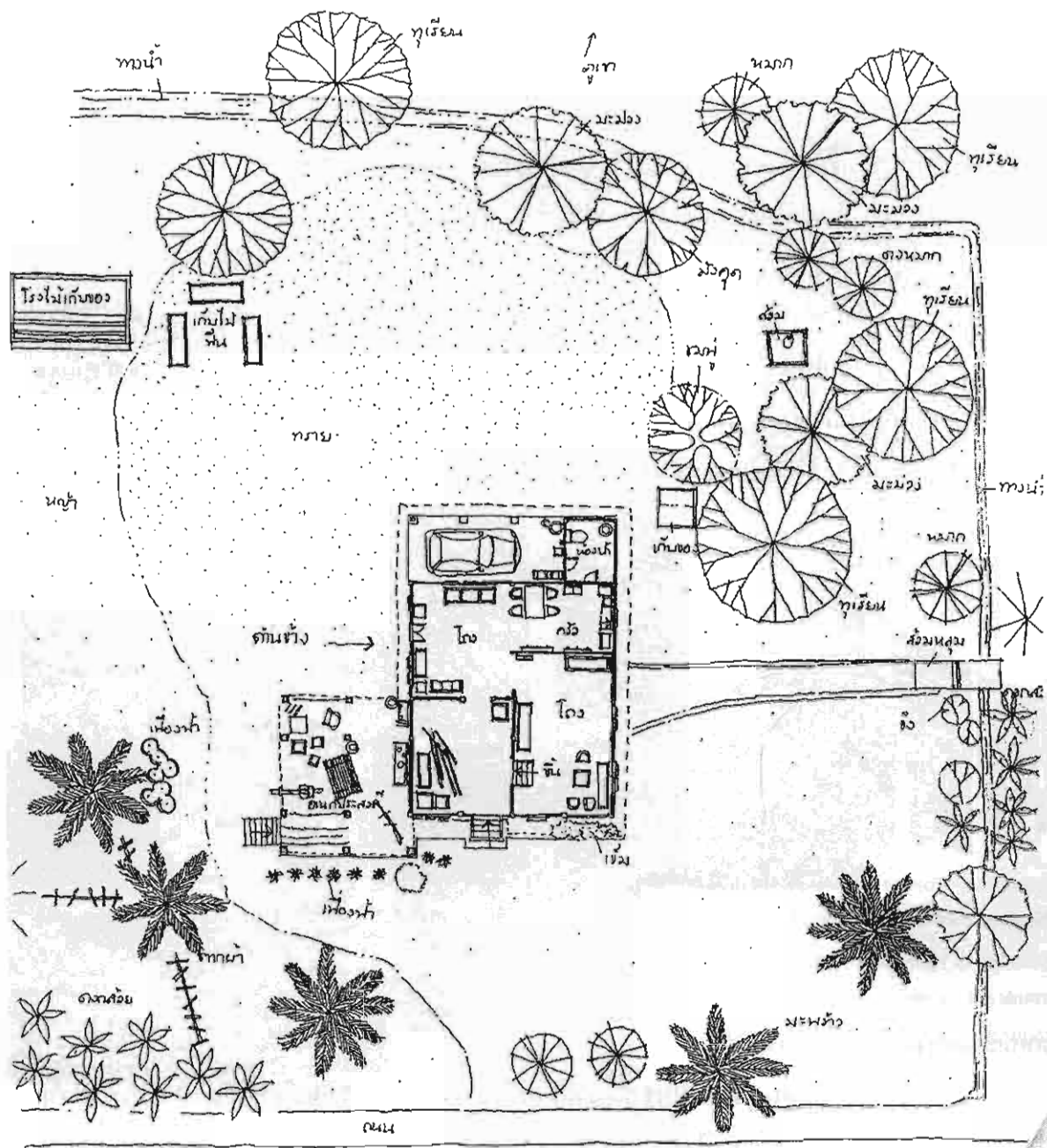

รูปที่ 3.72 ลานด้านหลังบ้าน

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นดินฯ

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

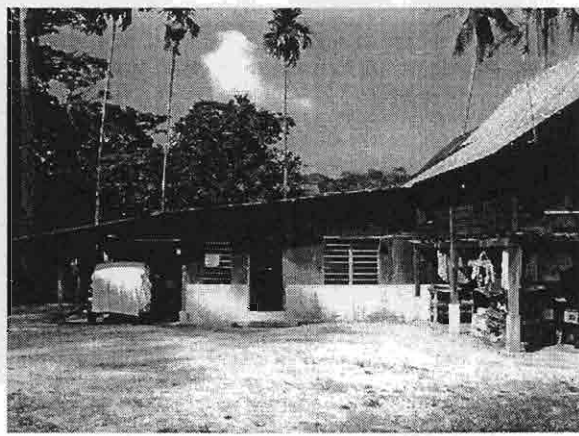
รูปที่ 3.73 ผังบริเวณเรือน Jamilah BT Siraj/Hassan Saari.

สถาปัตยกรรม

ลักษณะเป็นเรือนขนาดเล็กแต่มี การต่อเติมเรือนเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยค่อนข้างมาก เนื่องจากลักษณะการอยู่อาศัยที่มีความต้องการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ทำให้พื้นที่ด้านล่างหรือใต้ถุนเรือนถูกต่อเติม และสร้างเพิ่มเติมออกไปทางด้านข้างของตัวเรือน เป็นส่วนห้องครัวห้องน้ำและโรงสำหรับจอดรถ ซึ่งพื้นที่ที่เพิ่มใหม่นั้นมีขนาดสัดส่วนมากกว่าพื้นที่ของตัวเรือนเดิม ในส่วนของเรือนเดิมนั้นพื้นที่ใต้ถุนถูกปรับให้เป็นห้องรับแขกและพักผ่อนมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบตามการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ ด้านบนเรือนเป็นส่วนสำหรับพื้นที่ส่วนนอนซึ่งไม่ได้รับการอนุญาตให้ขึ้นไปสำรวจ ส่วนด้านหน้าเรือนยังคงให้เห็นลักษณะรูปแบบของการใช้พื้นที่ใต้ถุนบ้านและทางขึ้นทางด้านหน้าและด้านข้างอาคาร ซึ่งปัจจุบันมีการใช้งานน้อยลงเนื่องจากสามารถใช้บันไดขึ้นจากในบ้านได้โดยสะดวก

รูปที่ 3.74 เรือนเดิมบริเวณทางขึ้นด้านหน้า

รูปที่ 3.75 การต่อเติมพื้นที่ส่วนด้านล่างที่ต่อเนื่องกับเรือนเดิมเพื่อรองรับการใช้สอยตามชีวิตสมัยใหม่

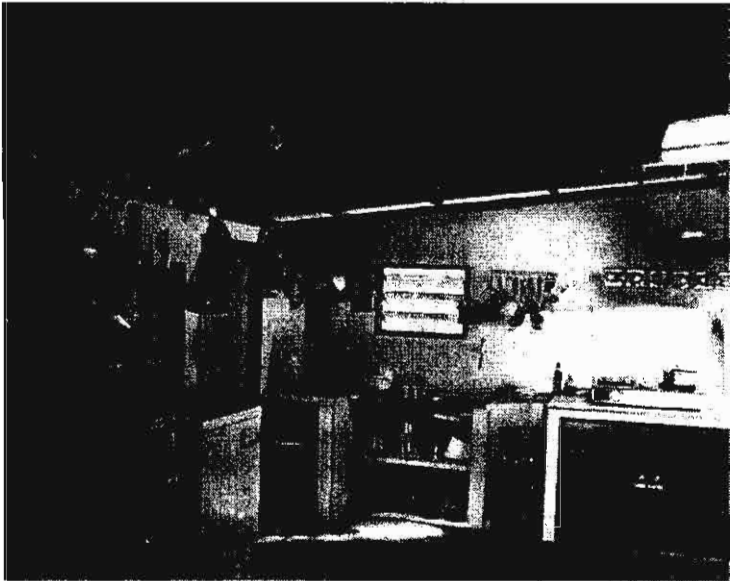
ลักษณะขององค์ประกอบเรือน

เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง วางบนฐานเสาคอนกรีต หลังคาแบบจั่วปีกนก มุงด้วยสังกะสี กันสาดทางเข้าบ้านและบริเวณหน้าจั่วปิดด้วยแผ่นสังกะสีเช่นกัน ผนังเรือนเป็นไม้ตีนอนซ้อนเกล็ดสลับสีธรรมชาติ ประตูหน้าต่างเป็นไม้บานทึบ เฉพาะด้านหน้าเรือนจะเจาะช่องเปิดจรดแนวพื้น ไม่พบการประดับประดาตกแต่งด้วยลายฉลุหรือแกะสลัก ในส่วนของพื้นที่ต่อเติมด้านล่างเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนสลับผนังไม้ วัสดุมุงเป็นสังกะสี โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ไม่มีการทำฝ้าเพดาน

จากลักษณะรูปแบบของเรือนแบบหลังคาปีกนกซึ่งเอื้อต่อการต่อเติมได้โดยง่ายโดยไม่เสียรูปลักษณะโดยรวมของเรือน ทำให้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นที่สามารถปรับ ขยายพื้นที่ให้เหมาะสมกับลักษณะการอยู่อาศัยที่เปลี่ยนไปได้เป็นอย่างดีแม้ว่าจะขาดความกลมกลืนทางด้านการเลือกใช้วัสดุซึ่งนิยมใช้วัสดุสมัยใหม่ที่หาได้ง่ายและมีความคงทนมากยิ่งขึ้น แต่ภาพรวมของเรือนหลังนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมุสลิมอยู่

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่นๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

รูปที่ 3.76 พื้นที่ส่วนครัวที่ต่อเติมใหม่ด้านหลังเรือน

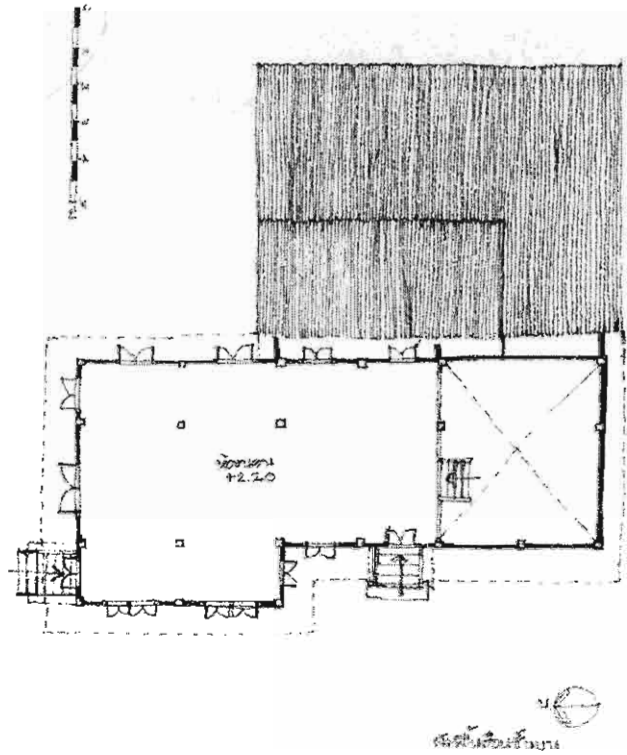
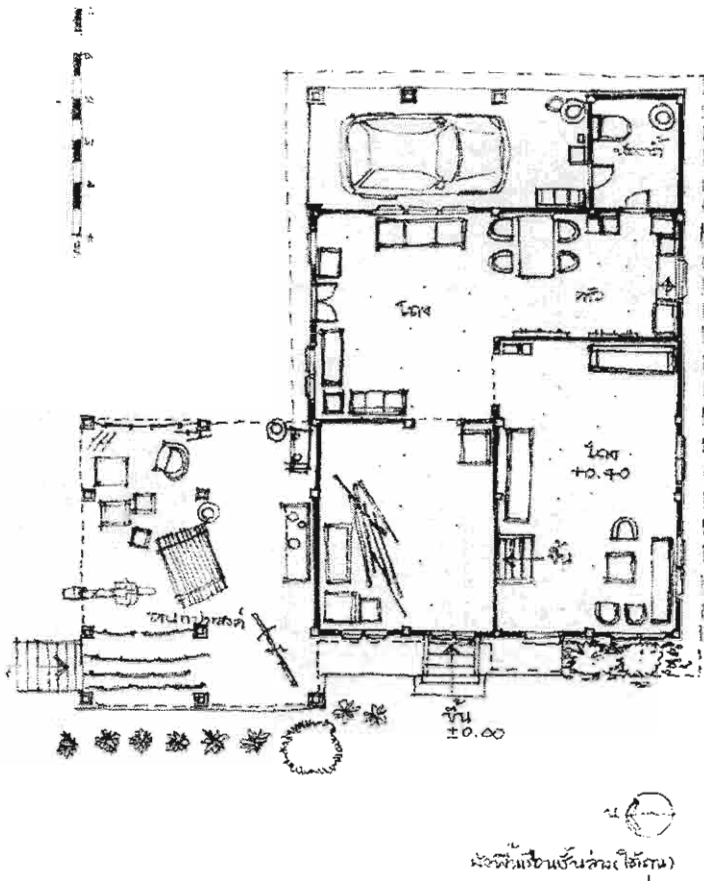
รูปที่ 3.77 ทางขึ้นด้านหน้าเรือน

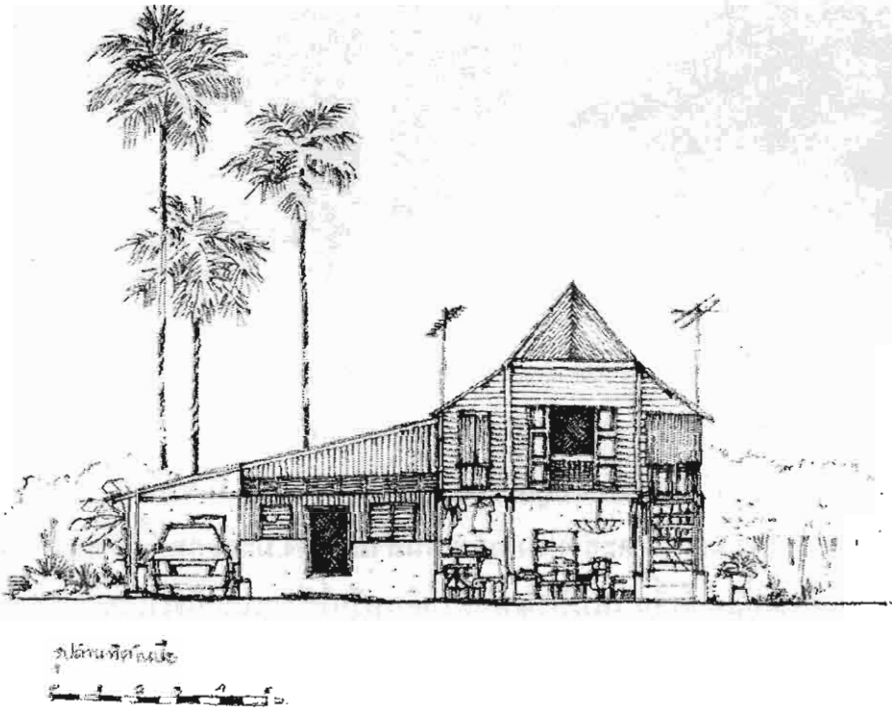
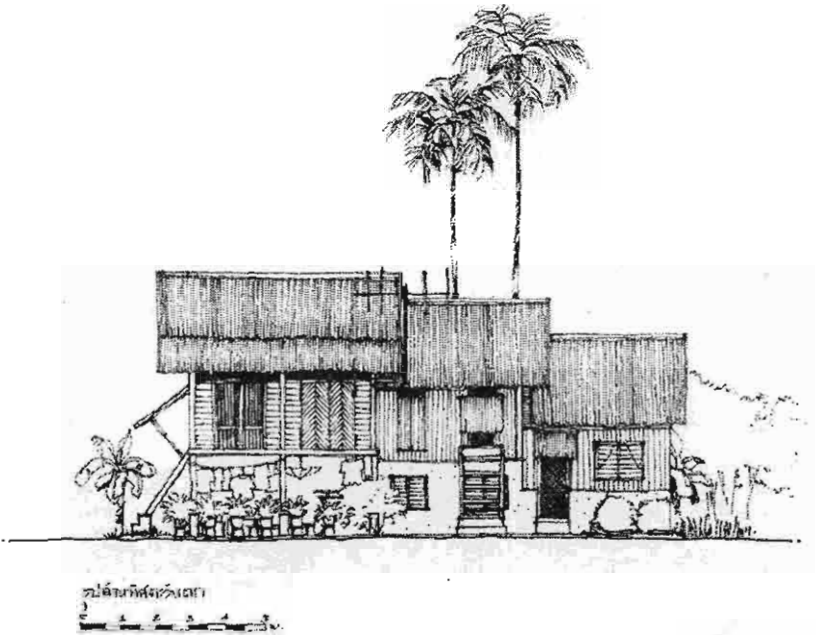
รูปที่ 3.78 การต่อเติมของเรือนซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของหลังคาปีกนกที่เอื้อต่อการ
ต่อเติมได้ง่าย

พื้นที่ใช้สอย

ส่วนพื้นที่ใต้ถุน	113.50	ตารางเมตร
โถง	64	ตารางเมตร
ส่วนเอนกประสงค์	32.50	ตารางเมตร
ส่วนนอน	52.50	ตารางเมตร
ส่วนครัว	12	ตารางเมตร

รูปที่ 3.79 ผังพื้นชั้นใต้ดินและชั้นบน เรือน Jamilah BT Sirat/Hassan Saari.

รูปที่ 3.80 รูปด้านเรือน Jamilah BT Sirat/Hassan Saari.

เรือน M3

เจ้าของเรือน ชื่อ Abdul Jalil.

ที่ตั้ง Jalan Utama, Peta Daerah, Selama, Perak.

สำรวจวันที่ 31 มีนาคม 2547

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมของบ้านหลังนี้เป็นบ้านของอิหม่าม โดยบ้านอยู่ตรงข้ามกับมัสยิด ในละแวกบ้านมีการสร้างบ้านในลักษณะเป็นกลุ่ม มีทางเดินเชื่อมต่อกันมายังมัสยิดได้ มีการแบ่งอาณาเขตกันค่อนข้างชัดเจนโดยใช้รั้วและแนวต้นไม้ ด้านหลังบ้านมีการตัดถนนผ่านทำให้ความเป็นหน้าบ้าน-หลังบ้านมีความเปลี่ยนแปลง

รูปที่ 3.81 ลานด้านหน้าบ้าน

รูปที่ 3.82 ลานด้านหลังบ้าน

ภายในบริเวณพื้นที่บ้านมีการสร้างตัวเรือนไว้กลางที่ ลักษณะตัวเรือนมีการแบ่งพื้นที่ตัวเรือนในลักษณะของบ้านแฝด แต่บริเวณโดยรอบบ้านนั้นไม่มีการแบ่งแยกออกจากกัน โดยพบว่ามีห้องส้วมอยู่นอกบ้าน 1 หลัง ตั้งอยู่บริเวณหลังบ้าน มีการปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณใกล้ห้องส้วมและร่องน้ำที่รับน้ำจากส่วนครัวเป็นพวก ตะไคร้ มะกรูด ตะลิงปลิง บอน มันสำปะหลัง มะละกอ พื้นที่ของอาณาบริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นที่ทรายที่มีหญ้าขึ้น ในบริเวณที่มีการเดินหรือใช้งานมากก็จะเป็นลานทรายธรรมดาที่ไม่มีหญ้าขึ้น มีการปลูกไม้ผลัดกระจัดกระจายและตามแนวเขตที่ดิน ได้แก่ มะพร้าว มังคุด มะม่วง กล้าย เป็นต้น จากการสัมภาษณ์พบว่าบริเวณด้านหลังบ้านแต่เดิมเป็นทุ่งนามาก่อน แต่ภายหลังมีการตัดถนนผ่านทำให้ด้านหลังบ้านจึงเป็นด้านที่หันสู่ถนน พบว่ามีการเปิดประตูรั้วทางเข้าใหม่ด้านหลังบ้าน มีการนำไม้กระดางพวกไม้ดอกไม้ประดับมาวาง ได้แก่ เฟื่องฟ้า กุหลาบหิน ซึ่งแต่เดิมนั้น จะมีเฉพาะพืชผักสวนครัวเท่านั้น

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นดินๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

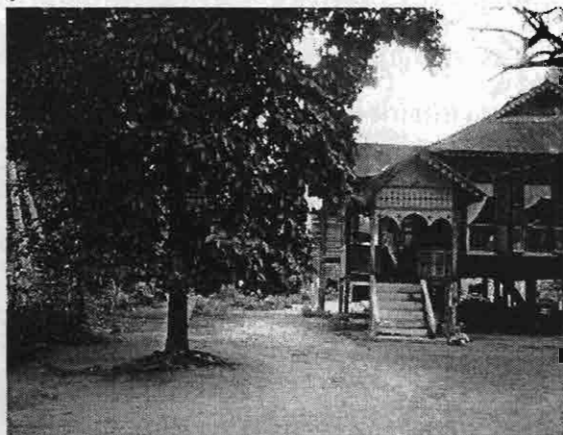
รูปที่ 3.83 ห้องน้ำ ห้องส้วม และแปลงผักสวนครัว

รูปที่ 3.84 แนวรั้วด้านข้างบ้าน

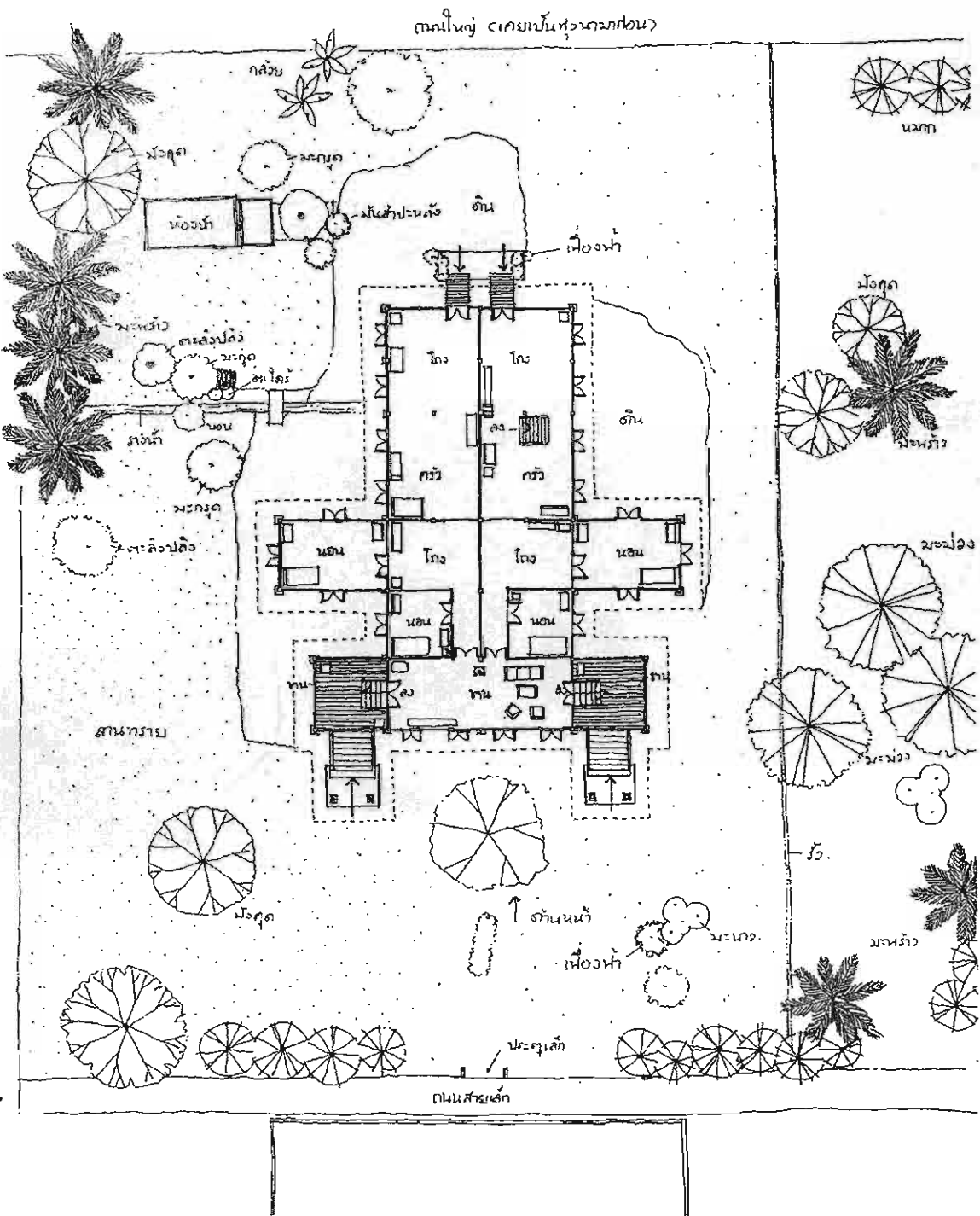
รูปที่ 3.85 ลานด้านข้างบ้าน

รูปที่ 3.86 ประตูไม้หลังบริเวณลานบ้าน

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นดินฯ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

รูปที่ 3.87 ผังบริเวณเรือนAbdul Jalil.

สถาปัตยกรรม

เป็นเรือนพักอาศัยขนาดใหญ่ เรือนตั้งอยู่ในพื้นที่ของกลุ่มหมู่บ้านที่มีการแบ่งพื้นที่ดินของกลุ่มเรือนชัดเจน ลักษณะพิเศษของเรือนเป็นเรือนแฝดสองเรือนติดกันเนื่องจากเจ้าของเรือนมีภรรยาสองคน การแบ่งเนื้อที่ใช้สอยจึงแบ่งออกเป็นเป็นลักษณะสมมาตรสองด้าน ประกอบด้วยส่วนทางขึ้นเรือนสองด้านเหมือนกัน ซึ่งเป็นพื้นที่ด้านหน้าเรือนที่เรียกว่า Anjung เป็นพื้นที่สำหรับรับแขกด้านหน้าบ้านซึ่งลดระดับจากพื้นเรือนประมาณ 1.00 เมตร เป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ด้านนอกและด้านในตัวเรือน ถัดจากส่วนทางเข้าจะเป็นส่วนแม่เรือนซึ่งประกอบด้วยชานหน้าซึ่งอยู่ภายตัวเรือนมีลักษณะยาวตลอดความกว้างด้านหน้าเรือน เป็นพื้นที่ที่ถูกประดับประดาอย่างสวยงามและสะอาด ถัดไปเป็นพื้นที่ส่วนนอนซึ่งแต่ละด้านประกอบด้วยห้องนอนสองห้อง ด้านหลังเรือนซึ่งเป็นส่วนครัวซึ่งปัจจุบันถูกปรับให้เป็นส่วนทางขึ้นบ้าน เนื่องจากการตัดถนนใหญ่บริเวณด้านหลังทำให้พื้นที่ส่วนครัวในปัจจุบันเสมือนเป็นพื้นที่ส่วนด้านหน้าบ้านอีกทางหนึ่ง ผนังห้องครัวที่กั้นระหว่างครัวของเรือนทั้งสอง สามารถยกออกขยายเป็นพื้นที่กว้างเพื่อใช้ในการจัดงานเลี้ยงและงานฉลองได้ ใต้ถุนเรือนยกสูงประมาณ 1.80 เมตร ไม่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใต้ถุนเรือน ห้องน้ำยังมีการใช้งานอยู่บริเวณนอกตัวเรือน

รูปที่ 3.88 แสดงลักษณะเรือนแฝดที่มีความสมมาตรเนื่องจากเจ้าของเรือนมีภรรยาสองคน

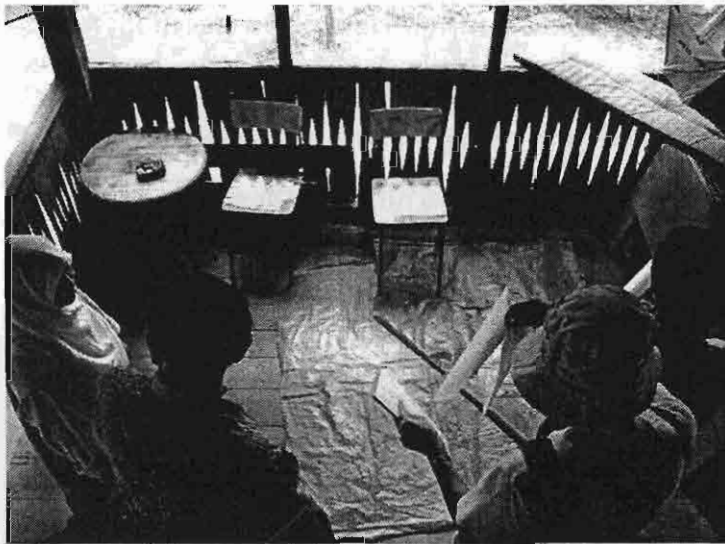
รูปที่ 3.89 เรือนครัวด้านหลัง ปัจจุบันเป็นเสมือนหน้าบ้านอีกด้านหนึ่ง เมื่อมีถนนใหญ่ตัดผ่านหลังบ้าน

ลักษณะขององค์ประกอบเรือน

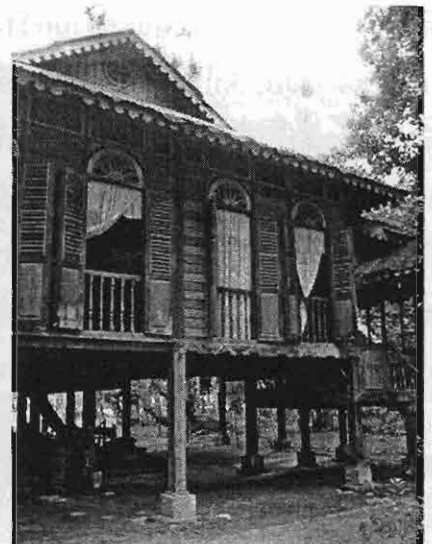
เป็นเรือนโครงสร้างไม้ ตั้งอยู่บนฐานเสาคอนกรีต ใต้ถุนสูงประมาณ 1.80 เมตร หลังคาเป็นทรงโบราณขนาดใหญ่และยื่นมุกออกสองด้านเป็นรูปกากบาท ส่วนเรือนครัวเป็นหลังคาปราณเช่นกันแต่มีช่องระบายอากาศด้านบน หลังคามุงด้วยสังกะสีทั้งหมด ไม่มีฝ้าเพดาน ผนังเรือนเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ดสีธรรมชาติ หน้าต่างด้านหน้าเป็นบานเปิดคู่มือมีเกล็ดระบายอากาศสูงตั้งแต่พื้นด้านบนเป็นช่องแสงกรุกระจกสีเหนือกระจกสีเป็นเกล็ดไม้ระบายอากาศ พื้นเรือนปูด้วยไม้และปูเสื่อน้ำมันทับ บันไดทางขึ้นเรือนด้านหน้าเป็นไม้และปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบันไดคอนกรีตรวมถึง

บันไดทางขึ้นด้านหลังเรือนเช่นกัน การประดับประดาตกแต่งพบการใช้กระเจ๊กสีและการแกะสลัก
ช่องแสงและช่องลมเหนือช่องเปิดทั้งภายในและภายนอกเรือน และหน้าจั่วของเรือนซึ่งเน้นลาย
แสงอาทิตย์เป็นส่วนใหญ่

ลักษณะทางสังคมของการอยู่อาศัยตามขนบธรรมเนียมของศาสนาได้มีผลต่อการจัดวาง
การใช้สอยพื้นที่เรือนและลักษณะของรูปมวลที่ปรากฏให้เห็นในเรือนหลังนี้อย่างชัดเจน ทั้งการ
แบ่งการใช้พื้นที่ออกเป็นสองส่วนเท่ากัน รูปมวลของเรือนที่มีลักษณะสมมาตรเท่ากันทั้งสองด้าน
โดยยังคงลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่นได้อย่างลงตัว

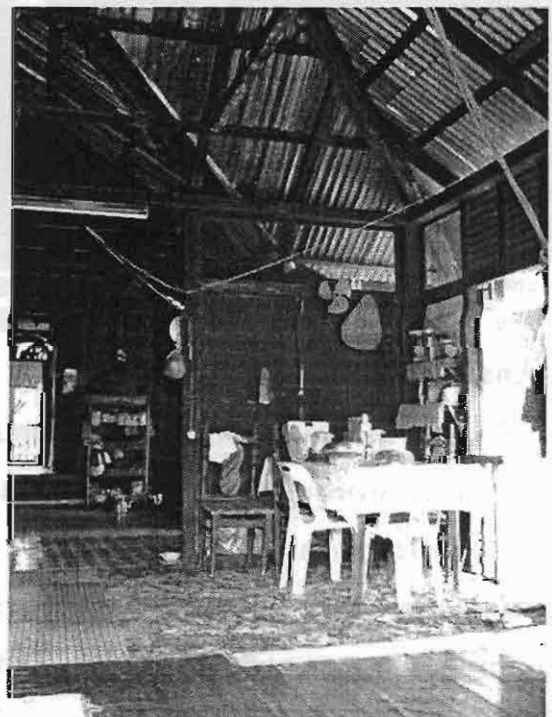
รูปที่ 3.90 แสดงพื้นที่ส่วน Anjung ซึ่งเป็นที่สำหรับรับแขกและเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างภายในและตัวเรือน

รูปที่ 3.91 แสดงช่วงเปิดบริเวณหน้าเรือนเห็นการเจาะช่องเปิดถึงพื้นเพื่อการระบายอากาศที่ดี

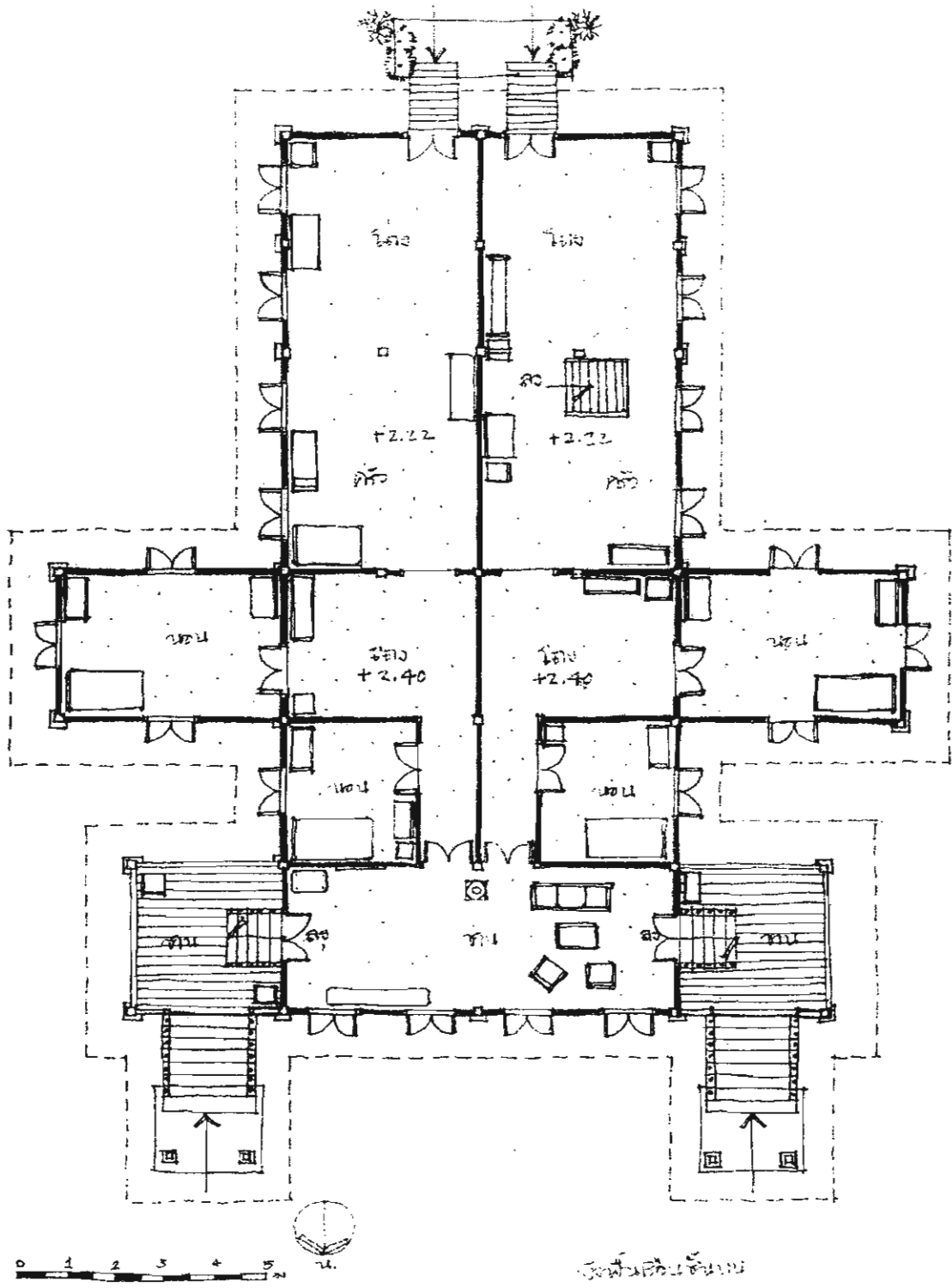
รูปที่ 3.92 พื้นที่ภายในบริเวณหน้าเรือนด้านบน

รูปที่ 3.93 บริเวณส่วนเชื่อมต่อระหว่างแม่เรือนและเรือนครัว ซึ่งใช้เป็นทั้งรับประทานอาหาร

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่นๆ
ในพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

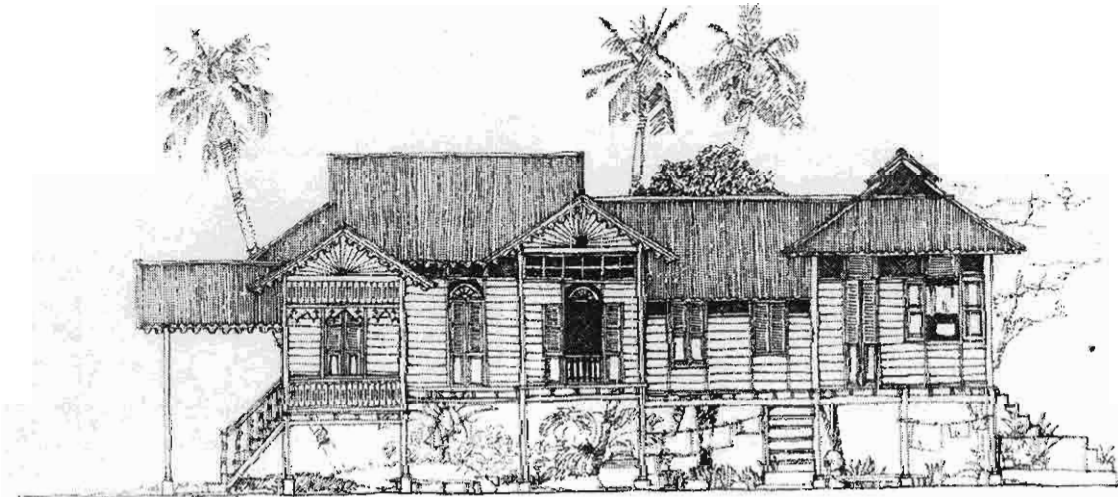
ศนึ ลีทองสกุลและคณะฯ

รูปที่ 3.94 ผังพื้นเรือน Abdul Jalil.

รูปถ่ายจริง

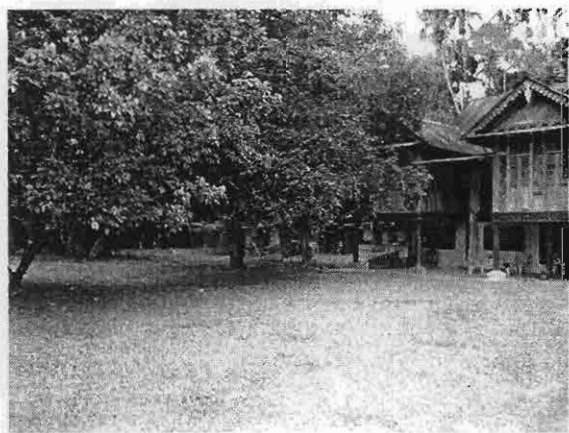
รูปถ่ายจริง

รูปที่ 3.95 รูปด้านเรือน Abdul Jalil.

เรือน M4

เจ้าของเรือน ชื่อ Haji Abdulah Musa.
ที่ตั้ง Kampung Guar, Perak.
สำรวจวันที่ 31 มีนาคม 2547

ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมของบ้านหลังนี้เป็นบ้านที่อยู่ท่ามกลางสวนผสมของไม้ผลนานาชนิด อาณาบริเวณบ้านมีการแสดงอาณาเขตระหว่างถนนกับที่ดินด้วยรั้วลวดหนาม ส่วนบริเวณด้านข้างใช้การปลูกต้นไม้

รูปที่ 3.96 สนามหญ้าหน้าบ้าน

รูปที่ 3.97 ทางเดินเข้าสู่ตัวเรือน

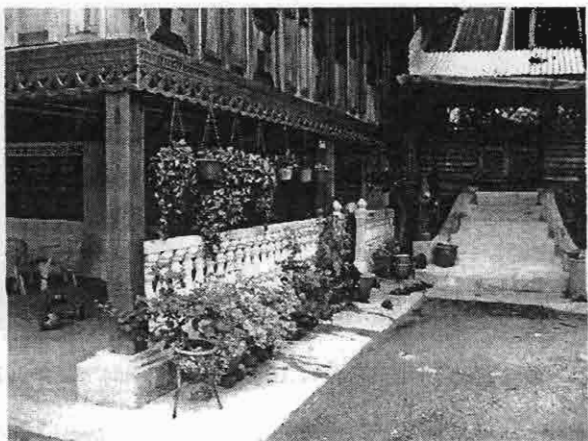
ภายในบริเวณบ้านมีเรือนสำหรับอยู่อาศัย โดยตัวเรือนไม่ได้เข้าสู่ถนนโดยตรง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าถนนตัดผ่านภายหลัง มีการทำบริเวณด้านหน้าบ้านเป็นสนามหญ้า มีทางเดินโรยกรวดเชื่อมจากถนนเข้ามายังบันไดทางขึ้นตัวเรือน ใต้ถุนเรือนมีการต่อเติมเป็นห้องและมีการทำเป็นพื้นคอนกรีตสำหรับนั่งพักผ่อนหรือรับแขก มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับบริเวณบันไดขึ้นเรือน ได้แก่ เฟื่องฟ้า วานหางจระเข้ โป๊ยเซียน หัวใจม่วง เป็นต้น โดยมีทั้งลักษณะปลูกลงดิน ไม้กระถาง และไม้แขวน มีการจิ้งจวดตากผ้าบริเวณริมทางเดินเข้าบ้าน บริเวณด้านหลังบ้านมีห้องน้ำ และห้องส้วมแยกจากกันภายนอกตัวเรือน มีโรงเก็บของและโรงเก็บไม้ ด้านข้างบ้านมีกรงเลี้ยงไก่ มีการปลูกไม้ผลด้านข้างและหลังบ้าน ได้แก่ มะม่วง ทุเรียน ขนุน หนาก ชมพุ่มาเหมียว เป็นต้น

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลี้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 3.98 ไม้ประดับกระถางบริเวณบันไดหน้าบ้าน

รูปที่ 3.99 ไม้ประดับกระถางบริเวณบันไดหน้าบ้าน

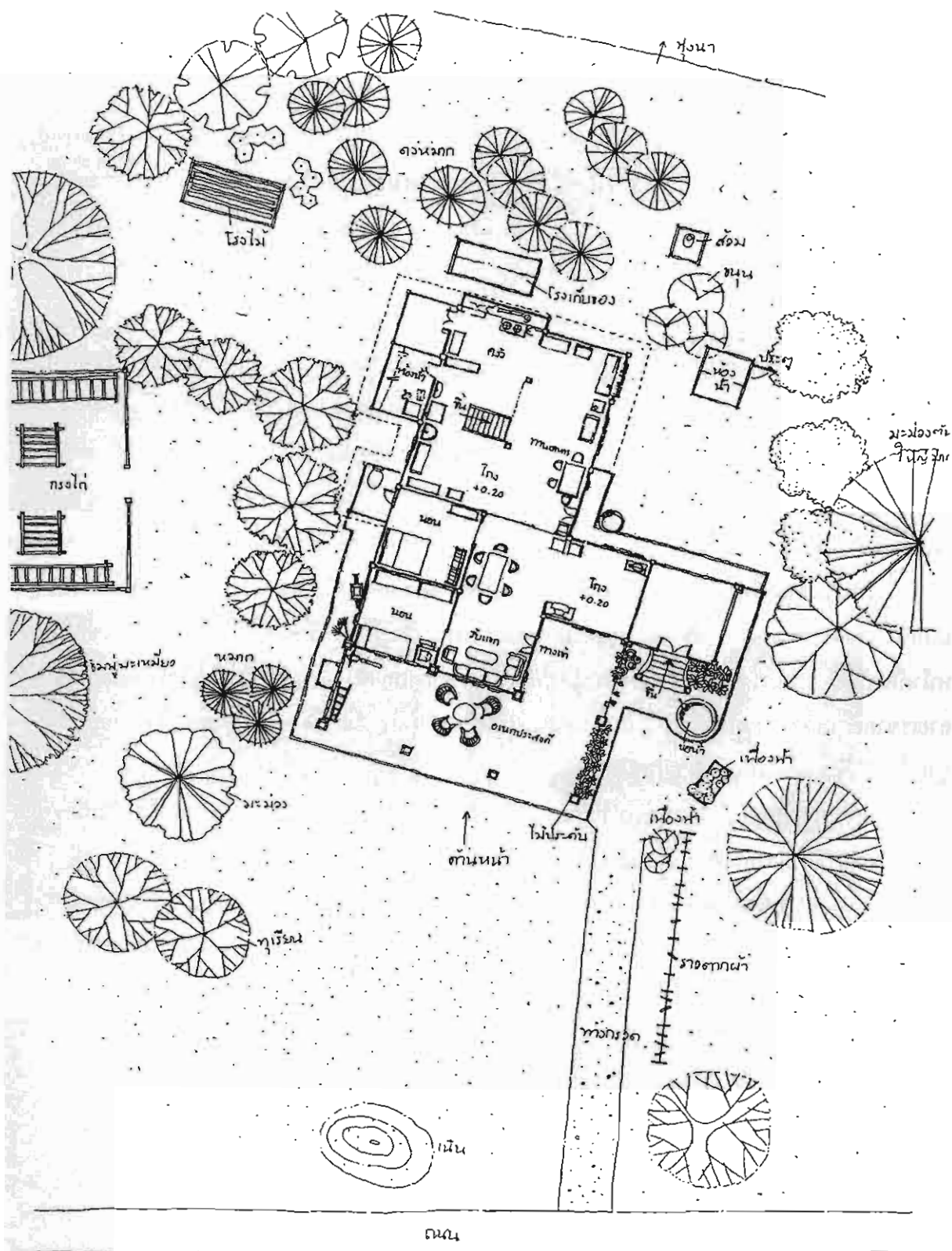
รูปที่ 3.100 กรงไก่

รูปที่ 3.101 ราวตากผ้า

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

รูปที่ 3.102 ผังบริเวณเรือน Haji Abdulah Musa.

สถาปัตยกรรม

เป็นเรือนที่ตั้งอยู่ติดถนนที่ใช้เป็นทางสัญจรหลัก ตัวเรือนล้อมด้วยสวนไม้ผล และเนินหญ้า ด้านหลังเรือนเป็นทุ่งนา เป็นเรือนพักอาศัยขนาดกลางมีการต่อเติมค่อนข้างมากโดยเฉพาะด้านล่างพบการต่อเติมและกันผนังเพื่อใช้ประโยชน์เต็มพื้นที่ การใช้สอยทั้งหมดแทบจะลงมาใช้ด้านล่างทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยส่วนรับแขก ห้องนอน ส่วนรับประทานอาหาร ส่วนครัว และห้องน้ำจำนวน 2 ห้อง โดยเฉพาะพื้นที่ส่วนครัวด้านหลังบ้านเป็นการรื้ออาคารเดิมออกบางส่วนและต่อเติมใหม่เป็นลักษณะพื้นที่โถงสูงสองชั้นลักษณะโครงสร้างเป็นโครงสร้างก่ออิฐฉาบปูน มีการต่อเติมห้องน้ำและส่วนซักล้างยื่นออกไปนอกแนวอาคาร พื้นที่ชั้นสองมีสภาพค่อนข้างทรุดโทรม ประกอบด้วยโถงกลางซึ่งเชื่อมจากทางขึ้นด้านหน้าเรือนซึ่งเป็นชานที่ลดระดับจากตัวเรือน และทางขึ้นจากส่วนครัวภายในบ้านซึ่งใช้เส้นทางขึ้นเรือนหลักในปัจจุบัน และห้องนอนอีก 3 ห้อง ซึ่งพบว่ามีการใช้งานเพียงห้องเดียว

ลักษณะขององค์ประกอบเรือน

ในส่วนของเรือนเก่าเป็นโครงสร้างไม้ วางบนฐานเสาคอนกรีตสูง 20 ซม. หลังคาเป็นทรงبرانอสองหลังคาบริเวณด้านหน้าและหลังคาبرانอสองขวางบริเวณกลางเรือน มุงด้วยสังกะสี ทางขึ้นด้านหน้าเป็นบันไดคอนกรีต มีราวกันตกเป็นปูนปั้นลักษณะผายออก ผนังเรือนเป็นไม้คิเป็นลวดลายประดับลายเรขาคณิตสวยงาม พื้นเป็นพื้นไม้ปูด้วยเสื่อน้ำมัน ในส่วนต่อเติมเป็น โครงสร้างสมัยใหม่ก่ออิฐฉาบปูน พื้นเป็นซีเมนต์ขัดมันปูด้วยเสื่อน้ำมัน

การประดับประดาตกแต่งเป็นลักษณะเด่นของเรือนหลังนี้ที่พบ คือ ในส่วนเรือนเดิมมีการประดับตกแต่งด้วยงานแกะสลักและฉลุไม้อย่างปราณีตงดงาม มีการประดับประดาตั้งแต่หน้าหน้าจั่ว ผนัง ช่องลม และช่องเปิดของเรือนทั้งภายในและภายนอกเป็นลวดลายพรรณพฤกษาและลายเรขาคณิต

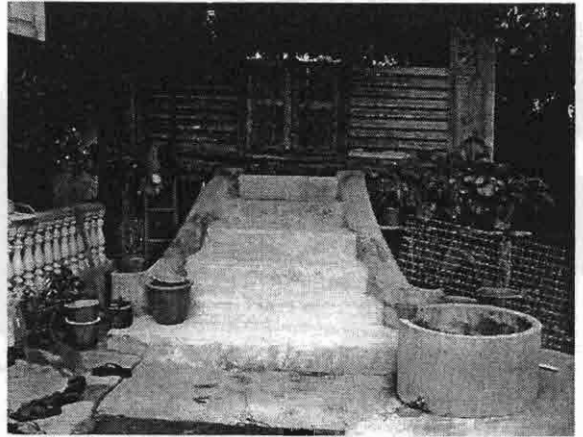
จากการสำรวจพบว่าลักษณะของการต่อเติมอาคารตามการใช้สอยปัจจุบันและการเลือกใช้วัสดุ โครงสร้างสมัยใหม่ของเรือนหลังนี้เป็นสิ่งที่ทำลายคุณค่าทางสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะคุณค่าทางงานศิลปกรรมของเรือนหลังนี้ ที่มีความประณีตอย่างยิ่ง โดยสิ้นเชิง

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 3.103 ลักษณะตัวเรือนเดิมที่มีการประดับประดาด้วยงานแกะสลัก
งาช้าง

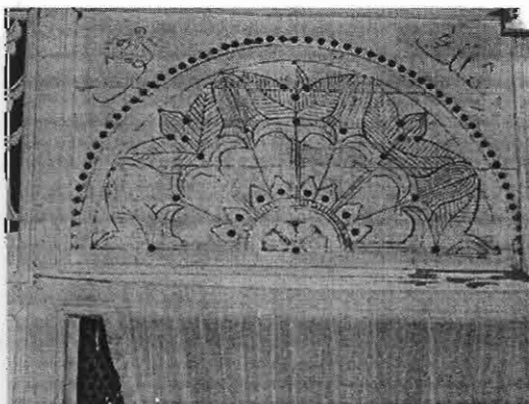
รูปที่ 3.104 บ้านโคทางขึ้นเรือนมีลักษณะผายออก ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบบ้านโค
มะละกา

รูปที่ 3.105 แสดงการเพิ่มเติมพื้นที่ภายในได้แก่เรือนเพื่อรองรับกิจ
กรรมและความเป็นอยู่สมัยใหม่

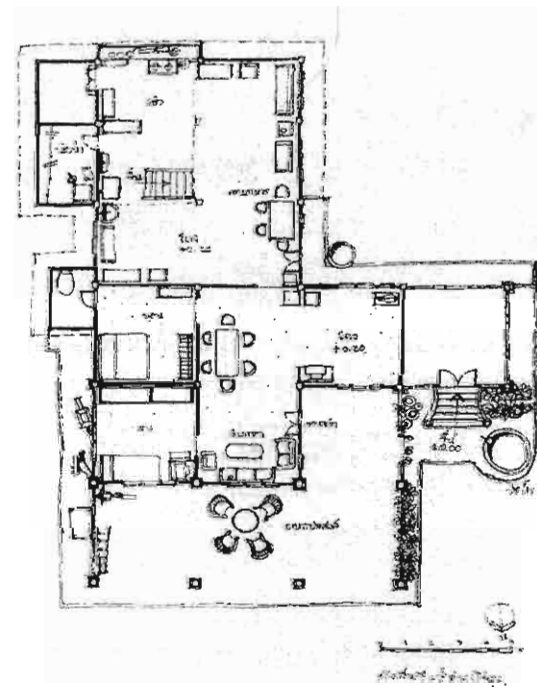
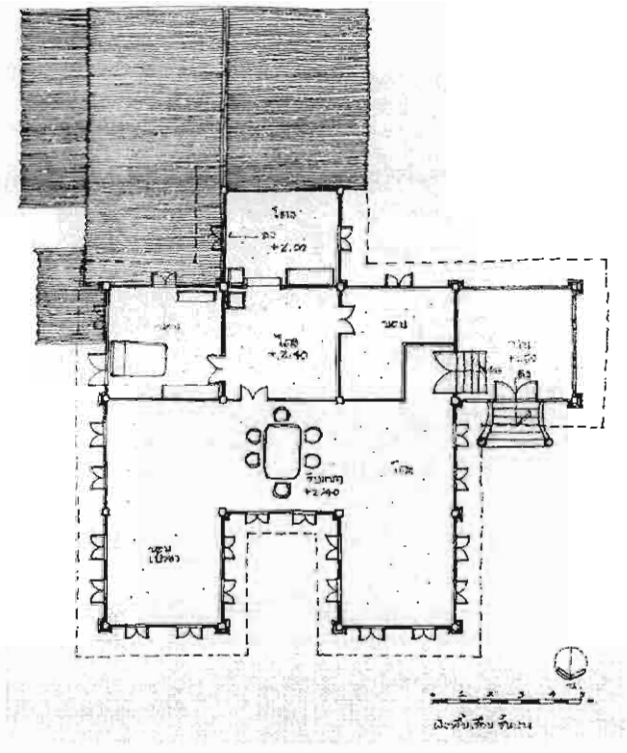
รูปที่ 3.106 แสดงพื้นที่ส่วนด้านหน้าเรือนซึ่งยังใช้เป็นพื้นที่นั่งพักผ่อนได้แก่เรือนแม้ว่า
จะมีการเพิ่มเติมในส่วนโครงสร้างและปรับพื้นที่เป็นคอนกรีตก็ตาม

รูปที่ 3.107 ลวดลายประดับงานแกะสลักงานฉลุและรูปแบบของคาน้ำ ช้องเปิดเป็นลวด
ลายพรรณพฤกษา

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่นๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะฯ

พื้นที่ใช้สอย	
โถง	183 ตร.ม.
นอน	76 ตร.ม.
อเนกประสงค์	64 ตร.ม.
ครัว	12 ตร.ม.
ชาน	16 ตร.ม.
พื้นเรือนชั้นล่าง (ใต้ถุน)	208 ตร.ม.
พื้นเรือนชั้นบน	152 ตร.ม.
พื้นที่ใช้สอยรวม	360 ตร.ม.

รูปที่ 3.108 ผังพื้นเรือน Haji Abdulah Musa.

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่นๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปภาพที่ 3.109 รูปด้านเรือน Haji Abdulah Musa.

บทที่ 4 การศึกษาเปรียบเทียบ

4.1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและลักษณะกายภาพหมู่บ้าน

หมู่บ้านไทยมุสลิมพื้นที่ภาคใต้

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอศิตของชุมชน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนล่าง ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล เป็นไปตามสภาพถิ่นที่อยู่ วิถีชีวิตและความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดชุมชนในลักษณะชาวถ้ำและชาวน้ำ (อมรา ศรีสุชาติ: 2544) ต่อเมื่อมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกและมีการพัฒนาด้านเกษตรกรรมเกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรจึงเกิดการเปลี่ยนวิถีชีวิตมาตั้งถิ่นฐานบนพื้นราบซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาไปสู่ชุมชนบ้าน-ชุมชนเมืองในปัจจุบัน

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่แถบนี้จะเห็นว่าพื้นที่ตั้งแต่เขตอำเภอเทพา จังหวัดสงขลามาทางตะวันออกจนถึงเขตอำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานีนั้น เป็นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำที่ไหลจากเทือกเขาสันกาลาคีรีทางทิศใต้ที่กั้นเขตแดนประเทศไทยออกจากประเทศมาเลเซีย แม่น้ำในบริเวณนี้มีอยู่หลายสาย เช่น แม่น้ำเทพา แม่น้ำปัตตานี และแม่น้ำสาบบุรีเป็นต้น ลำน้ำแต่ละสายไหลลงสู่ทะเลโดยมีปากแม่น้ำเป็นของตนเอง ซึ่งเกิดจากการทับถมของกรวดทราย โคลนตะกอน จากเทือกเขาและที่สูงอันเป็นบริเวณต้นน้ำ ทำให้เกิดที่ราบลุ่มที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและการเพาะปลูก โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำปัตตานีมีลักษณะเป็นที่กำบังคลื่นลมทะเลได้ดีกว่าที่อื่นๆจึงพัฒนาขึ้นเป็นเมืองท่าในเวลาต่อมา

ชุมชนมุสลิมมักตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชนและมีผู้นำ คือ อิหม่าม เป็นหัวหน้าในการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมต่างๆและดูแลชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ และคำสอนทางศาสนาอิสลาม การรวมกลุ่มหรือที่เรียกกันในภาษามลายูว่า” ก่าปง” จะมีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชน อาจจะเป็นมัสยิดหรือสุเหร่าก็ได้

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านไทยมุสลิมพื้นที่ภาคใต้แต่ละแห่ง มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่สภาพแวดล้อมและลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในหมู่บ้านนั้น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ สามารถแบ่งประเภทหมู่บ้านได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. หมู่บ้านที่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำ ชายทะเลหรือบริเวณป่าชายเลน
2. หมู่บ้านที่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่ม ที่ทำนา หรือสวนยาง
3. หมู่บ้านที่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานบนที่สูง หรือเชิงเขา

ผังชุมชนหมู่บ้านไทยมุสลิม จะมีลักษณะเด่น ซึ่งเป็นรูปแบบและกฎเกณฑ์ที่ไม่ตายตัวนัก โดยพื้นฐานแล้วการปลูกสร้างบ้านเรือนจะกระจายอยู่ล้อมรอบหมู่บ้านโดยมีศูนย์กลางคืออาคารทางศาสนา ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางชุมชน รูปแบบของศาสนสถานที่สมบูรณ์จะประกอบด้วย อาคารมัสยิด

อาคารเรือน และกุโบร์สำหรับฝังศพ ทั้งนี้จะปรับประยุกต์ตามความเหมาะสมกับที่ตั้ง โดยอาจใช้มัสยิดเป็นอาคารสอนศาสนา หรืออาจใช้กุโบร์ร่วมกับชุมชนอื่นๆก็ได้ ที่ว่างโดยรอบ อาจใช้เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมชุมชน เช่น ลานแข่งนก ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมหลักทางวัฒนธรรม โดยแต่ละบ้านมักจะเลี้ยงนก ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของผู้ชาย และแสดงฐานะทางสังคม ที่ว่างดังกล่าวจะเชื่อมต่อกับผังบริเวณบ้านแต่ละบ้านเป็นระบบโครงข่าย สามารถเดินไปมาหาสู่กัน ทำให้รู้จักกันหมดในระยาะใกล้เคียง และใช้เป็นทางผ่านไปศาสนสถานเพื่อทำพิธีประจำวัน เป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ในชุมชนให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในการดูแลรักษาชุมชนร่วมกัน เสมือนมีเวรยามรักษาความปลอดภัย อีกทั้งทำให้เกิดการทักทายและติดต่อไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ทั้งนี้เป็นเพราะแนวความคิดทางศาสนาที่มีหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ ซึ่งชาวไทยมุสลิมยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งนำมาใช้ในการกล่อมเกลাজิตใจ และเสมือนกฎสังคมในการจัดระเบียบชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติด้วยความสมัครใจร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากลักษณะทางกายภาพของผังชุมชนมีความสอดคล้องกับลักษณะการดำเนินชีวิตที่เวลาทำงานหรือประกอบอาชีพชาวบ้านจะแยกย้ายกันไปทำ แต่เมื่อถึงตอนเย็นหลังเลิกงานชาวบ้านจะมาอยู่ร่วมกัน ที่บริเวณมัสยิดหรือสุเหร่า ซึ่งใช้พบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนข่าวสาร ทำกิจกรรมร่วมกันหลังจากการปฏิบัติศาสนกิจเสร็จ โดยเฉพาะช่วงเย็นวันศุกร์ ถือเป็นการแก้ปัญหาชุมชนอีกรูปแบบหนึ่งที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน

เขต (2539) ได้กล่าวถึงหมู่บ้านที่อยู่ริมน้ำที่บางปลาหมอ จ.ปัตตานี ซึ่งมีอาชีพการทำประมงเรือเล็กพบว่า ผังหมู่บ้านจะวางตัวตามแนวริมน้ำเป็นหลัก ในลักษณะเรียงรายไปตามแนวชายฝั่ง (Linear) เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นก็มีการสร้างบ้านเพิ่มเติมในลักษณะครอบครัวแบบขยาย คือ เป็นบ้านหลายๆหลัง แต่อยู่ในแถวเดียวกัน สามารถเห็นความสัมพันธ์ของครอบครัวเดียวกันในแถวบ้านเดียวกัน ทุกหลังสามารถเข้าถึงพื้นที่ริมน้ำซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะได้ โดยจะมีที่จอดเรือของคนในชุมชนอยู่ นอกจากพื้นที่ริมน้ำจะเป็นของสาธารณะแล้ว ศูนย์กลางชุมชนทางศาสนาคือมัสยิดก็เป็นพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ในระดับกลุ่มบ้านจะมีลานกิจกรรมของกลุ่มบ้านก็เป็นพื้นที่สาธารณะของกลุ่มบ้าน ในการสำรวจหมู่บ้านชาวเลที่บ้านทอน จ.นราธิวาส พบว่าคนใน ชุมชนมีอาชีพทำประมงและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร การตั้งบ้านเรือนจะมีลักษณะกระจายอยู่ในสวนมะพร้าวริมทะเล บ้านแต่ละหลังมีขนาดกะทัดรัด มีการจัดระเบียบพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกให้ใช้สอยได้อย่างประหยัด ซึ่งอาจเป็นเพราะจุดกำเนิดที่มาจากความเป็น “ชาวเรือ” ที่ใช้ชีวิตทั้งชีวิตอยู่ในเรือล่องไปในทะเล ดังนั้น พื้นที่ที่จำกัดของเรือจะต้องถูกใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าที่สุด (เสาวลักษณ์, 2543)

ส่วนบ้านที่ อ.เกดรี จ. สตูล ที่มีอาชีพการทำเกษตรกรรมประเภทนาข้าว จะมีการวางผังหมู่บ้านในลักษณะอยู่ร่วมกันถึงแม้ว่าจะเป็นที่ราบที่มีพื้นที่อย่างกว้างขวางก็ตาม เป็นการตั้งถิ่นฐานชุมชนในลักษณะแบบกระจุก (Cluster village) (เขต, 2543) มีการแบ่งพื้นที่ของส่วนการประกอบอาชีพ

คือการทำนา ออกจากพื้นที่หมู่บ้านอย่างชัดเจน โดยใช้การปลูกพืชจำพวก มะพร้าว จาก กล้วย หมาก คั้น ระหว่างสองบริเวณ ทำให้เกิดความเป็นส่วนตัวของบ้าน

หมู่บ้านมาเลย์พื้นดินในพื้นที่มาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียประกอบด้วยคนหลายชนชาติ ได้แก่ คนมาเลย์ คนจีน คนอินเดีย เป็นต้น แต่ละชนชาติมีการแบ่งแยกพื้นที่การอยู่อาศัยออกจากกันชัดเจน คนมาเลย์ซึ่งเป็นคนพื้นดินที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ อยู่อาศัยในพื้นที่ชนบทเป็นส่วนใหญ่และในเมือง ส่วนคนจีน และอินเดียจะสามารถเป็นเจ้าของที่ดินอยู่อาศัยได้เฉพาะในเขตเมืองที่มีการประกาศเป็นพื้นที่อนุญาตสมัยเป็นอาณานิคมของอังกฤษเท่านั้น ในการศึกษาจะมุ่งศึกษาเฉพาะลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านและเรือนของคนมาเลย์

การตั้งถิ่นฐานของคนมาเลย์จะกระจายตัวอยู่ตามพื้นที่ชนบทเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น หมู่บ้านชาวประมงจะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่ริมน้ำ มีการทำอาชีพประมง ส่วนหมู่บ้านที่อยู่บนที่ราบจะมีการทำเกษตรกรรม เช่น ทำนา ส่วนหมู่บ้านเชิงเขามีการทำสวนผลไม้ เช่น สวนมะพร้าว สวนยาง สวนปาล์มน้ำมัน (Gibbs, 1987)

การสร้างหมู่บ้านของคนมาเลย์ที่เรียกว่า “Kampung” นั้น เริ่มต้นจากการสร้างบ้าน 1 หลัง ก่อน แล้วจึงขยายตัว สร้างเพิ่มเติมจนกลายเป็นหมู่บ้าน โดยมีผู้นำหมู่บ้านที่เรียกว่า “Penghulu” (Gibbs, 1987) ซึ่งทำหน้าที่เป็นอธิบามสอนศาสนาด้วย ผังของหมู่บ้านเกิดจากการวางตำแหน่งตัวบ้านตามความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน บ้านแต่ละหลังจะมีเจ้าของเป็นครอบครัวหนึ่งครอบครัว กลุ่มของบ้านที่อยู่ใกล้กันมักเป็นบุคคลที่เป็นญาติกัน ตั้งอยู่กระจัดกระจายไปตามลักษณะภูมิประเทศ บ้านหมู่บ้านชาวประมงตามริมน้ำจะมีความหนาแน่นมากกว่าหมู่บ้านบนที่ราบ มีการเรียงตัวตามแนวยาว (Linear) ตามแนวพื้นที่ริมน้ำ ส่วนหมู่บ้านชาวนาชาวสวนบนที่ราบ จะมีการเรียงตัวของบ้านเป็นกลุ่ม (Cluster) (Yuan, 1987)

ลักษณะเด่นทางกายภาพของหมู่บ้าน คือความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยรอบคือ มีการสร้างบ้านแทรกตัวอยู่ระหว่างต้นไม้ ซึ่งสามารถนำต้นไม้เหล่านี้มาใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหาร และใช้สร้างบ้านเรือนด้วย ส่วนบริเวณพื้นรอบๆตัวบ้านที่มีลักษณะเป็นพื้นดินหรือพื้นทราย จะได้รับการปิดกวดให้เรียบและสะอาด ฝนที่ตกลงมาหรือน้ำจากการใช้สอยของคนก็สามารถซึมผ่านลงใต้ดินได้ พื้นที่ของบ้านหรือหมู่บ้านจะมีลักษณะการซ้อนทับของการใช้พื้นที่หลากหลายกิจกรรม ไม่สามารถที่จะบอกถึงขอบเขตได้อย่างชัดเจน โดยมีพื้นที่สาธารณะใช้ร่วมกันบางส่วน เช่น บ่อน้ำบาดาล ซึ่งลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ของคนในหมู่บ้านในลักษณะด้อยที่ด้อยอาศัยและพึ่งพากัน

การศึกษาเปรียบเทียบ

โดยสรุปเมื่อเปรียบเทียบลักษณะการตั้งถิ่นฐานและผังหมู่บ้านของหมู่บ้านไทยมุสลิมพื้นที่ภาคใต้และหมู่บ้านมาเลย์พื้นถิ่นในพื้นที่มาเลเซีย พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน โดยมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานและผังหมู่บ้าน สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศเหมือนกัน ซึ่งสะท้อนถึงอาชีพและวิถีความเป็นอยู่ โดยหากหมู่บ้านตั้งอยู่ในภูมิประเทศแบบชายฝั่ง ก็มักมีลักษณะผังหมู่บ้านเป็นแบบแนวยาว (Linear) และชาวบ้านมีการประกอบอาชีพการทำประมง หากหมู่บ้านตั้งอยู่ในภูมิประเทศเป็นที่ราบจะพบว่ามีลักษณะการผังหมู่บ้านเป็นแบบกลุ่มหรือกระจุก (Cluster) และชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา ทำสวน นอกจากนี้ ความคล้ายคลึงอีกประการหนึ่งคือศาสนสถาน ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานทั้งในหมู่บ้านไทยมุสลิมพื้นที่ภาคใต้และหมู่บ้านมาเลย์พื้นถิ่นในพื้นที่มาเลเซีย เนื่องจากชาวมุสลิมมีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่จะต้องไปมัสยิดเป็นประจำ ดังนั้นจึงถือได้ว่า มัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

4.2 คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรม ภูมิปัญญาพื้นถิ่นและคุณลักษณะสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม

4.2.1 ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม

บ้านไทยมุสลิมในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการสำรวจพบว่าลักษณะพื้นที่บริเวณบ้านของชุมชนที่มีลักษณะต่างๆ คือ ชุมชนตามแนวชายฝั่ง (Linear) และชุมชนลักษณะแบบกระจุก (Cluster Village) ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในเชิงขนาดของพื้นที่ โดยพบว่าบ้านของชุมชนตามแนวชายฝั่งจะมีขนาดของพื้นที่ค่อนข้างเล็กเมื่อเทียบกับบริเวณบ้านของชุมชนลักษณะแบบกระจุกซึ่งมีบริเวณที่กว้างกว่า แต่เมื่อสังเกตถึงลักษณะการใช้งานพื้นที่ก็พบว่ามีแนวคิดที่เหมือนกัน คือ มีการแบ่งผังบริเวณบ้านเป็นพื้นที่หน้าบ้านและหลังบ้าน โดยพื้นที่หน้าบ้านจะมีลักษณะต้อนรับผู้มาเยือน มีการตกแต่ง จัดวางสิ่งต่างๆในลักษณะสวยงาม เรียบร้อย ยกตัวอย่างเช่น ไม้กระถางจำพวกไม้ดอกไม้ประดับ กรงนกเขา เป็นต้น

รูปที่ 4.1 ไม้ดอกไม้ประดับหน้าบ้าน ที่ตำบลลิง จ.ยะลา

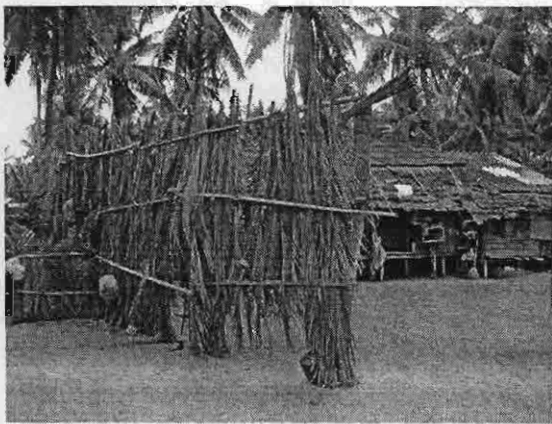

รูปที่ 4.2 พื้นที่หลังบ้าน

ส่วนบริเวณพื้นที่หลังบ้านจะมีลักษณะที่แสดงความเป็นอยู่ของคนในบ้านมีที่อาบน้ำ ส้วม มีการปลูกพืชผักสวนครัว มีที่เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ในแต่ละพื้นที่อาจมีลักษณะองค์ประกอบของผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันตามการประกอบอาชีพและวิถีการอยู่อาศัย

ตัวอย่างการใช้พื้นที่ตามลักษณะการประกอบอาชีพที่น่าสนใจคือหมู่บ้านชาวเลที่บ้านทอน จ.นราธิวาส มีการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยรอบบ้านแต่ละหลังในเชิงการประกอบอาชีพคือมีพื้นที่สำหรับตากปลา โดยมีลักษณะเป็นแผงไม้ชั่วคราว สามารถถอดเก็บได้เมื่อไม่ใช้งาน ส่วนการใช้ประโยชน์ในเชิงการอยู่อาศัย มีพื้นที่สำหรับอาบน้ำ มีบ่อน้ำ ที่ตากผ้าโดยจึงราวตากผ้าระหว่างต้นมะพร้าว มีสวนไม้ประดับประเภทกระถางอยู่บริเวณหน้าบ้าน และสวนครัวบริเวณหลังบ้าน ซึ่ง

ได้ความชุ่มชื้นจากการใช้น้ำ การอาบน้ำทำให้ต้นไม้เจริญงอกงาม นอกจากนี้ลักษณะเด่นของบ้านเหล่านี้จะมีแผงกันลม ซึ่งทำจากทางมะพร้าวเพื่อลดความแรงของลมในการปะทะกับตัวบ้าน

รูปที่ 4.3 แผงกันลม ที่บ้านทอน จ.นราธิวาส

อีกตัวอย่างหนึ่งคือหมู่บ้านชาวนา อ.เกตรี จ. สตูล ที่มีอาชีพการทำเกษตรกรรมประเภท นาข้าวมีการแบ่งพื้นที่ของส่วนการประกอบอาชีพคือการทำนา ออกจากพื้นที่หมู่บ้านอย่างชัดเจน โดยใช้การปลูกพืชจำพวก มะพร้าว จาก กล้วย หมาย เพื่อกั้นอาณาเขตระหว่างพื้นที่ทั้งสองออกจากกัน ทำให้เกิดความเป็นส่วนตัวของบ้าน ซึ่งพืชที่ปลูกขึ้นเหล่านี้ก็มีประโยชน์สามารถนำมาใช้งานต่างๆ ได้ เช่น ใช้ใบจากมาทำเป็น คับจากเพื่อมุง ซ่อมแซมหลังคา ทุกส่วนของมะพร้าว กล้วย หมาย ก็สามารถนำมาใช้อุปโภคและบริโภคได้ทั้งสิ้น ในบางบ้านก็มีการปลูกสวนยางระหว่างพื้นที่บ้านและทุ่งนา การปลูกพืชเป็นแนวเพื่อกั้นพื้นที่ดังกล่าวทำให้บริเวณพื้นที่รอบบ้านเกิดเป็นพื้นที่โล่งที่สามารถประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันได้ มีพื้นที่อาบน้ำและห้องส้วมอยู่ห่างจากตัวบ้าน มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์ คอกสัตว์พวกไก่ วัว อยู่ใกล้บ้าน มีขุ้งข้าว มีการปลูกต้นไม้ตามความเชื่อของไทย คือ ปลูกต้นไม้มงคล เช่น ปลูกมะขาม มะยม บริเวณลานหน้าบ้าน ปลูกพืชไว้ใช้งานและบริโภค เช่น ปลูกต้นนุ่น เติย กล้วย น้อยหน่า หมาย จาก มะพร้าว

รูปที่ 4. 4 บริเวณบ้านชาวนา ที่เกตุริ จ.สตูล

รูปที่ 4. 5 ลานเลี้ยงนกเขาชาว ที่บางปลาหมอ จ.ปัตตานี

ส่วนการใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมรวมกลุ่มระหว่างบ้านก็มีให้พบเห็นเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ เช่นที่หมู่บ้านชาวประมงเรือเล็กริมน้ำที่บางปลาหมอ จ.ปัตตานี ซึ่งพบว่ามีพื้นที่รวมของแต่ละกลุ่มบ้านเป็นลานสำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆร่วมกัน เช่น ลานเลี้ยงนกเขา เป็นต้น

บ้านมาเลย์พื้นถิ่นในพื้นที่มาเลเซีย

การวางผังบริเวณของบ้านมาเลย์พื้นถิ่นนั้นอาศัยหลักของความเชื่อทางศาสนาและความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่เป็นเกณฑ์ ลักษณะของผังบริเวณโดยรอบตัวบ้านจะมีการแบ่งแยกพื้นที่หน้าและหลังบ้าน ซึ่งตอบรับกับทิศทางของตัวบ้าน โดยสามารถสังเกตลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ได้ว่าพื้นที่หน้าบ้านจะประกอบด้วยพื้นที่ที่มีลักษณะค่อนข้างแคบ คือมี

ความเรียบง่ายและมีการประดับพื้นที่ด้วยการปลูกไม้ประดับหลายชนิด มีการใช้ไม้กระดาน ส่วนพื้นที่หลังบ้านจะประกอบด้วยพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเรือนครัวและห้องส้วม มีการปลูกพืชสวนครัว บางบ้านจะวางหลังบ้านหันไปทางที่มีแหล่งน้ำเพราะว่าครัวเป็นพื้นที่ต้องมีการใช้น้ำ จึงมีความสะดวกกว่าที่จะหันไปในทิศทางนี้ บางบ้านมีการเปลี่ยนแปลงในด้านความเป็นหน้าบ้านและหลังบ้านเนื่องจากในอดีตเมื่อสร้างบ้าน หน้าบ้านจะหันเข้าสู่ส่วนที่เป็นทางเดินของหมู่บ้านและมัสยิด แต่ต่อมามีคนใหม่ตัดผ่านด้านหลังบ้านจึงได้มีการทำประตูและรั้วที่หลังบ้าน ในส่วนของครัวที่หันสู่หลังบ้านนั้นยังคงเป็นครัวอยู่ ยังคงมีสวนครัว แต่มีการนำไม้ประดับใส่กระถางมาตั้งบริเวณบันไดทางขึ้นครัวทั้งนี้เพื่อประดับให้ส่วนที่เป็นหลังบ้านสวยงามเช่นเดียวกับด้านหน้าบ้าน บ้านบางหลังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาที่มีผลต่อผังพื้น ตัวอย่างเช่น กรณีศึกษาบ้าน M3 ที่เจ้าของเป็นโต๊ะอิหม่ามมีภรรยา 2 คน โดยตามหลักศาสนาอิสลามนั้นอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาได้ 4 คน จึงมีการสร้างเรือนเป็นลักษณะเรือนแฝด มีพื้นที่ใช้สอยเหมือนกันทั้ง 2 ข้างทุกประการ เพื่อแสดงความเท่าเทียมกันของภรรยาทั้ง 2 คน

รูปที่ 4.6 เปรียบเทียบลักษณะพื้นที่หน้าบ้านและหลังบ้านที่มีการปรับเปลี่ยนเมื่อสภาพพื้นที่โดยรอบเปลี่ยนไป

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังพบว่า การวางผังบริเวณนั้นมีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัย จากการสำรวจสังเกตพบว่าบ้านทุกหลังมีการแบ่งแยกพื้นที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่สำหรับการประกอบอาชีพโดยอาศัยการปลูกต้นไม้ที่ค่อนข้างหนาแน่นเป็นแนวกันระหว่างพื้นที่นา สวนยาง และพื้นที่บ้าน โดยพืชที่เลือกมาปลูกนี้จะเป็นพืชที่สามารถนำมาใช้รับประทานหรือใช้ประโยชน์ในการเป็นส่วนประกอบในการก่อสร้างของตัวเรือน

ภูมิสถาปัตยกรรม

จากการสำรวจพบว่าบ้านไทยมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้และบ้านมาเลย์พื้นถิ่นในพื้นที่มาเลเซียส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สำคัญและคล้ายคลึงกัน ดังนี้

บ่อน้ำ จากการศึกษาโดยเขต (2543)กล่าวว่า เมื่อสร้างเรือนเสร็จมักจะนิยมขุดบ่อน้ำทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ หรือมุมด้านซ้ายบนเมื่อยืนหันหน้าออกจากตัวบ้าน โดยสังเกตทำเลในการขุดบ่อน้ำจาก สภาพแวดล้อมของพื้นที่ เช่น บริเวณที่มีหญ้าขึ้นในฤดูแล้ง มีจอมปลวก และใช้กะลามะพร้าวว่าทิ้งไว้ตลอดกลางคืนเมื่อหงายดูจะมีหยดน้ำเกาะอยู่ถือว่ามีความเหมาะสม เป็นต้น เรื่องของน้ำสำหรับการอุปโภคมีความสำคัญ แต่เดิมจะมีการขุดบ่อน้ำเพื่อนำน้ำได้ดินขึ้นมาใช้ ไม่นิยมเก็บน้ำฝน แต่เนื่องจากปัจจุบันมีการใช้ส้วมซึม จึงทำให้น้ำบ่อกลายเป็นน้ำที่ไม่บริสุทธิ์เพียงพอสำหรับการบริโภค ปัจจุบันจึงมีการปรับตัวเพราะเนื่องจากภาคใต้มีฝนตกชุก จึงมีการนำน้ำฝนมาใช้ โดยมีการเก็บน้ำฝนจากหลังคาบ้าน โดยสร้างแท่งค้ำน้ำขนาดใหญ่เพิ่มเติมไว้รองรับ

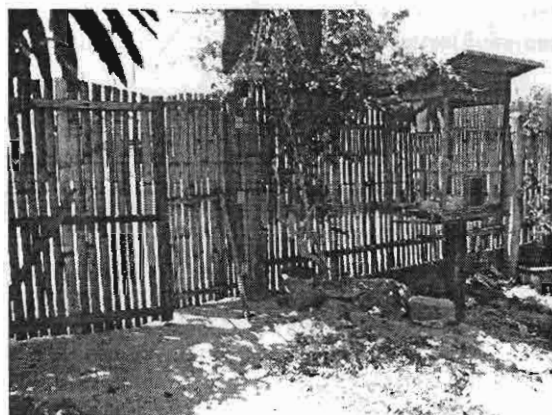

รูปที่ 4. 7 บ่อน้ำที่บ้านทอน จ.นราธิวาส

รูปที่ 4. 8 บ่อน้ำ ที่มาเลเซีย

รั้ว นิยมทำรั้วบ้านที่เป็นธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ พืชสวนครัวหรือแนวต้นไม้ ซึ่งมักเป็นไม้ยืนต้น ไม้ผลที่สามารถเก็บเพื่อรับประทานเป็นอาหารได้

รูปที่ 4. 9 รั้วบ้านทำด้วยไม้ไผ่และแนวต้นไม้

ที่เลี้ยงสัตว์ ในบริเวณรอบตัวเรือนจะมีกรงเลี้ยงนกเขาชวา และเลี้ยงแพะซึ่งชาวบ้านจะปล่อยให้เดินหาเศษอาหารกินเป็นการกำจัดขยะโดยวิถีธรรมชาติ นอกจากนี้ การเลี้ยงสัตว์จำพวก

เปิด ไม้ บริเวณใต้ถุนเรือนก็เป็นการกำจัดเศษอาหาร เศษพืชผักจากการประกอบอาหาร โดยจะถูกโยนทิ้งมาจากเรือนครัว ทำให้ได้ประโยชน์ทั้งเป็นอาหารสัตว์และเป็นการกำจัดขยะในครัวเรือน

รูปที่ 4. 10 การเลี้ยงนกเขาชวา บางปลาหมอจ.ปัตตานี

รูปที่ 4. 11 พื้นที่เลี้ยงไก่

เรือนข้าวเปลือกหรือขี้ข้าว บางบ้านอาจมีอาคารประกอบเพื่อประโยชน์ใช้สอยด้านการอาชีพ เช่นกระท่อมเก็บข้าวเปลือก ชาวบ้านเรียกว่า เรือนข้าวเปลือก (เขต, 2537) ลักษณะเป็นกระท่อมเล็กๆ ไม่มีหน้าต่าง หรือ อาจมี แต่จะมีขนาดเล็ก ยกพื้นสูง มุงสังกะสี และมีประตูเปิด-ปิด ด้านเดียว เรือนนี้เมื่อเลิกใช้งานหรือมีการสร้างเรือนข้าวเปลือกใหม่ก็จะยกให้ลูกชายไว้อยู่อาศัย

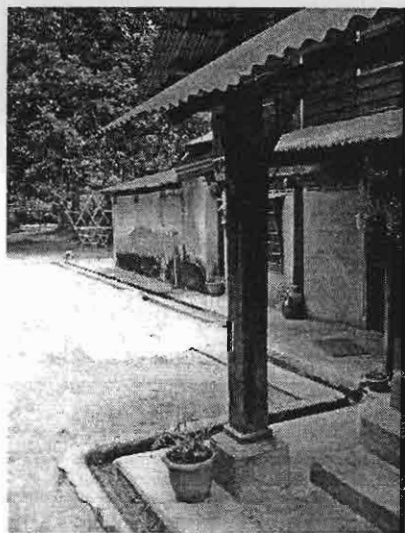

รูปที่ 4. 12 บ้านซำ

รูปที่ 4. 13 เรือนซำเปลือกที่ถูกดัดแปลงเป็นบ้านที่ อ.เกตุ จ.สตูล

ร่องระบายน้ำ ในเรื่องของการระบายน้ำ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับพื้นที่ที่มีความชื้นสูง ผ่นตกรุก ทุกบ้านที่สำรวจจะมีการคำนึงถึงการระบายน้ำ โดยขุดร่องน้ำไว้รอบบ้านเพื่อระบายน้ำฝน เพื่อไม่ให้ไหลเข้าไปในพื้นที่ใช้งานใต้ถุนเรือน ในส่วนของน้ำที่มาจากครัวและห้องน้ำจะทำเป็นรางให้น้ำไหลไปสู่บริเวณสวน หลังบ้าน ซึ่งประกอบด้วยพืชสวนครัว เช่น ตะไคร้ โหระพา เตย ฯลฯ ซึ่งมีผลประโยชน์ทำให้ต้นไม้เจริญงอกงาม อีกทั้งยังเป็นการบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติโดยใช้พืชช่วยดูดซับสิ่งปฏิกูลเหล่านั้น

รูปที่ 4. 14 ร่องระบายน้ำ

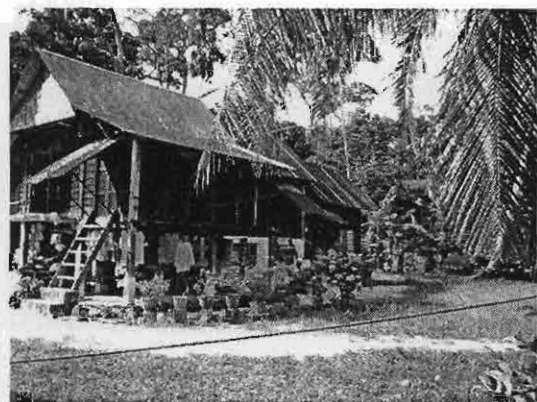
การศึกษาเปรียบเทียบ

จากการสำรวจพบว่าผังบริเวณบ้านของบ้านพื้นถิ่นมุสลิมทั้งสองพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกันในการแบ่งผังเป็นพื้นที่หน้าบ้านและหลังบ้าน โดยพื้นที่หน้าบ้านจะมีลักษณะต้อนรับ

ผู้มาเยือน มีการตกแต่งจัดวางสิ่งต่างๆในลักษณะสวยงาม เรียบร้อย ยกตัวอย่างเช่น ไม้กระถาง
จำพวกไม้ดอกไม้ประดับ กรงนกเขา เป็นต้น ส่วนบริเวณพื้นที่หลังบ้านจะมีลักษณะที่แสดงความ
เป็นอยู่ของคนในบ้าน มีที่อาบน้ำ ส้วม มีการปลูกพืชผักสวนครัว มีที่เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

รูปที่ 4. 15 เปรียบเทียบพื้นที่บริเวณหน้าบ้านและหลังบ้านของบ้านไทย
มุสลิมพื้นที่4จังหวัดชายแดนภาคใต้

รูปที่ 4. 16 เปรียบเทียบพื้นที่บริเวณหน้าบ้านและหลังบ้านของบ้านมาเลย์พื้นถิ่นในพื้นที่มาเลเซีย

นอกจากนี้ ผังบริเวณของบ้านพื้นถิ่นมุสลิมทั้งสองพื้นที่ สามารถแสดงคุณลักษณะของ
สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน รวมทั้งแสดงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น คอบสนองการอยู่
อาศัย การใช้ชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบกล่าวคือ มี
การสร้างบ้านแทรกตัวอยู่ระหว่างต้นไม้ ซึ่งต้นไม้เหล่านี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเป็น
อาหาร และใช้สร้างบ้านเรือนด้วย ในการวางตัวบ้านบริเวณพื้นที่รอบๆตัวบ้านที่มีลักษณะเป็นพื้นดิน
หรือพื้นที่ทรายจะได้รับการ ปัดกวาดให้เรียบและสะอาด ฝนที่ตกลงมาหรือน้ำจากการใช้สอยของ
คนก็สามารถซึมผ่านลงใต้ดินได้ พื้นที่ยของบ้านหรือหมู่บ้านไม่สามารถที่จะบอกถึงขอบเขตได้อย่าง
ชัดเจน จะมีลักษณะของการซ้อนทับของการใช้พื้นที่ พื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่สาธารณะเช่น บ่อน้ำ

ซึ่งลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ของคนในหมู่บ้านในลักษณะด้อยที่ด้อยอาศัยและพึ่งพากัน เรื่องของน้ำสำหรับใช้ในการอุปโภคมีความสำคัญ แต่เดิมจะมีการขุดบ่อน้ำเพื่อนำน้ำได้ดินขึ้นมาใช้ ไม่นิยมเก็บน้ำฝน แต่เนื่องจากปัจจุบันมีการใช้ส้วมซึม จึงทำให้น้ำบ่อกลายเป็นน้ำที่ไม่บริสุทธิ์เพียงพอสำหรับการบริโภค ปัจจุบันจึงมีการปรับตัวเพราะเนื่องจากภาคใต้มีฝนตกชุก จึงมีการนำน้ำฝนมาใช้ โดยมีการเก็บน้ำฝนจากหลังคาบ้าน โดยสร้างแท้งค์น้ำขนาดใหญ่เพิ่มเติมไว้รองรับ

4.2.2 ผังพื้น การใช้พื้นที่ มวลและรูปลักษณะของมวล

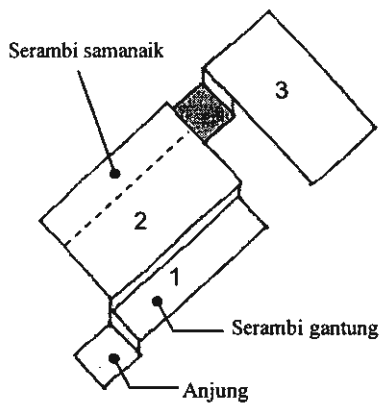
จากการศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในทั้งสองพื้นที่พบว่ามีความเหมือนกันของแนวความคิดในการอยู่อาศัยที่มีระบบระเบียบและมีแบบแผน สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อนุภูมิภาคในการอยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและคติความเชื่อทางสังคม ตลอดจนเทคนิคการก่อสร้างที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อลักษณะของรูปทรงของเรือนนั้นมาจากลักษณะของภูมิประเทศ ภูมิอากาศและปัจจัยทางด้านสังคม โดยเฉพาะการนับถือศาสนาอิสลาม

ลักษณะของผังพื้นและการใช้สอยพื้นที่

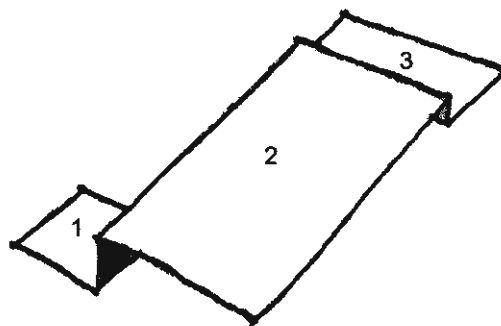
จากลักษณะของผังเรือนที่มีลักษณะโปร่งเพื่อให้ภายในเรือนมีการระบายอากาศที่ดี การแบ่งพื้นที่ใช้สอยของเรือนมุสลิมใช้ความแตกต่างของระดับพื้นเป็นตัวกำหนดการใช้งาน โดยใช้ในการจัดวางเฟอร์นิเจอร์ การใช้เสื่อน้ำมันในการกำหนดขอบเขต การใช้ม่านในการแบ่งพื้นที่ใช้สอย กระทั่งการกันห้องในส่วนที่ต้องการความเป็นส่วนตัวสูง เป็นลักษณะที่พบเห็นในการแบ่งการใช้สอยของเรือนมุสลิมทั้งในมาเลเซียและไทย

แม้ว่าผังพื้นของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมจะมีลำดับการจัดวางที่แตกต่างกันส่งผลให้มีรูปลักษณะของมวลโดยรวมที่แตกต่างกันออกไปซึ่งสังเกตได้อย่างชัดเจนในรูปทรงของหลังคาแต่ในภาพรวมนั้น ผังพื้นของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมสามารถแยกองค์ประกอบหลักได้เป็น 3 ส่วนได้แก่

1. ส่วนพื้นที่ด้านหน้า
2. ส่วนพื้นที่เรือนหรือแม่เรือน
3. ส่วนพื้นที่ครัว

รูปที่ 4. 17 ภาพแสดงองค์ประกอบหลักของผังพื้นในเรือนพื้นถิ่นมุสลิม ที่พบในประเทศมาเลเซีย (ดัดแปลงจาก Yuan: 1987)

รูปที่ 4. 18 ภาพแสดงองค์ประกอบหลักของผังพื้นในเรือนพื้นถิ่นมุสลิม ที่สำรวจพบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

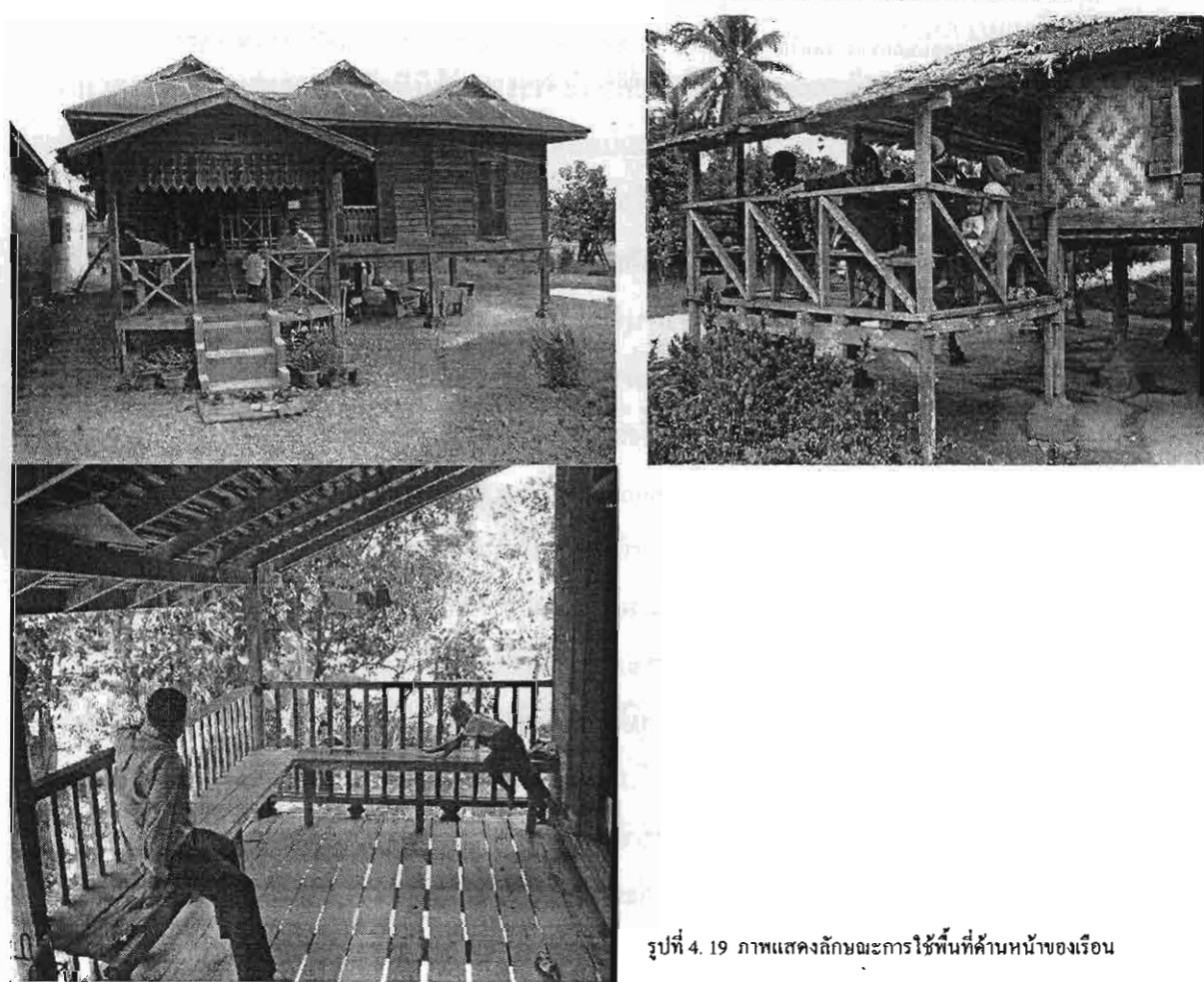
จากการสำรวจเป็นที่น่าสนใจพบว่าผังพื้นเรือนที่มีลักษณะดังรูปภาพที่ 4.17 นั้นจะมีหลังคาเป็นทรงจั่วปีกนก ในขณะที่ผังพื้นเรือนที่มีลักษณะดังรูปภาพที่ 4.18 จะมีหลังคาที่เป็นลักษณะอื่นเช่น บรานอ ปั้นหย่า และจั่ว โดยจากการสำรวจพบว่าเรือนที่มีลักษณะหลังคาแบบจั่วปีกนกก็มีลักษณะเด่นชัดขององค์ประกอบผังพื้นที่ทั้งสามส่วน และมีองค์ประกอบของชานหน้าเรือน (Serambi gantung) และชานด้านในเรือน (Serambi samanaik) โดยชานที่มีลักษณะเป็นชานหรือระเบียงมีหลังคาคลุมด้านหน้าเรือนมีลักษณะเป็นพื้นที่ยาวตลอดด้านหน้าเรือนและมีระดับพื้นที่ต่ำกว่าพื้นแม่เรือน พื้นที่ส่วนนี้มีลักษณะโปร่งโล่งเย็นสบายอากาศถ่ายเทสะดวก ส่วนชานด้านในเรือนมีลักษณะเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ที่ต่อจากแม่เรือนโดยไม่แยกระดับ ใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์เช่นสวนคมนต์ (Yuan: 1987) และเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปถึงส่วนครัวโดยผ่าน Selang ชานในพื้นที่ด้านหน้าของเรือนมุสลิมอาจจะมีลักษณะที่ปรากฏแตกต่างออกไปเช่น บางเรือนพบพื้นที่รับแขกก่อนขึ้นตัวเรือนเรียกว่า Anjung เป็นพื้นที่ใช้รับแขกหรือใช้เป็นที่นั่งเล่นลักษณะกึ่งในกึ่งนอกบ้านของเจ้าของบ้านโดยมีลักษณะเปิดโล่งทั้งสามด้านและต่ำกว่าพื้นแม่เรือนประมาณ 1.00 เมตร บางเรือนพบทั้ง Anjung และ Serambi gantung เรียงตัวตามลำดับจากนอกเข้าสู่ในเรือน เป็นที่น่าสนใจว่าเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในมาเลเซียยังคงรูปแบบของการมี Anjung ที่ชัดเจนกว่าที่พบในพื้นที่ของประเทศไทย เมื่อพิจารณาพื้นที่ทั้งสามส่วนอย่างละเอียดพบว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

ส่วนพื้นที่ด้านหน้า

เป็นพื้นที่รับแขกก่อนขึ้นตัวเรือน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แขกไม่ต้องเข้ามาในแม่เรือนหรือเรือนหลักและใช้เป็นที่นั่งเล่นลักษณะกึ่งในกึ่งนอกบ้านของเจ้าของบ้าน มีการระบายอากาศที่ดีและเป็น

พื้นที่เชื่อมต่อกับ พื้นที่ด้านนอกตัวเรือน โดยมีการลดระดับพื้นจากแม่เรือนประมาณ 1.00 เมตร (Yuan:1987) โดยปรากฏให้เห็นชัดเจนในเรือนที่มีลักษณะหลังคาแบบจั่วปีกนกในประเทศมาเลเซีย ซึ่งพื้นที่ส่วนนี้เรียกว่า Anjung จากการสำรวจภาคสนาม พบว่าแม้ว่าลักษณะแม่เรือนจะมีลักษณะของผังพื้นที่แตกต่างกันเพียงใด เรือนเกือบ ทุกหลังที่สำรวจจะมีส่วนของ Anjung อยู่ทางด้านหน้าของเรือนบริเวณทางขึ้นเรือนเสมอ

พื้นที่ด้านหน้าของเรือนมุสลิมที่สำรวจพบในประเทศไทยส่วนใหญ่ จะมีลักษณะที่ปรากฏแตกต่างออกไปคือมีลักษณะเป็นชานหรือระเบียงที่มีหลังคาคลุมด้านหน้าเรือนมีลักษณะเป็นพื้นที่ยาวตลอดด้านหน้าเรือนแต่ยังคงมีการแบ่งแยกจากพื้นที่ส่วนตัวเรือนด้วยระดับที่แตกต่างกัน

รูปที่ 4. 19 ภาพแสดงลักษณะการใช้พื้นที่ด้านหน้าของเรือน

ส่วนพื้นที่แม่เรือน

เป็นพื้นที่ที่มีการใช้สอยมากที่สุด โดยปกติจะมีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยโดยการกั้นห้องในส่วนของ ห้องนอนซึ่งจะอยู่มุมใดมุมหนึ่งของตัวแม่เรือนด้วยฝาไม้ ซึ่งจะตีฝาห้องระดับเหนือศีรษะ เหนือขึ้นไปเป็น ช่องระบายอากาศสูงจรดแนวหลังคาทำด้วยไม้หรือไม้ไผ่สานซึ่งจะมีการทำ

ลวดลายของช่องระบายอากาศ เป็นลายดอกไม้ ลายเรขาคณิต ลายอักษรคำสอนของศาสนาอิสลาม และรูปสัตว์มงคลวัน

ส่วนพื้นที่ที่เหลือของแม่เรือนมีลักษณะโปร่งโล่ง ใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนั้นยังสามารถเป็นพื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางสังคมการพบปะสังสรรค์ และประเพณีต่างๆของศาสนาได้อีกด้วย จึงเป็นพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นสูงในการใช้งาน และใช้พื้นที่ค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับการใช้งานทั้งหมดของเรือน และลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของการใช้สอยพื้นที่บริเวณแม่เรือนของเรือน พื้นถิ่นมุสลิม คือการกำหนดพื้นที่ส่วนหนึ่งของแม่เรือนไว้เป็นพื้นที่การทำละหมาดโดยชาวมุสลิมจะประกอบพิธีละหมาด 5 ครั้งต่อวัน พื้นที่บริเวณนี้จะได้รับการดูแลประดับตกแต่งอย่างสวยงาม สะอาดและมีระเบียบเรียบร้อยเป็นหนึ่งในศาสนสถานในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะถ้าเป็นเรือนของ อิหม่าม หรือคนสอนศาสนาด้วยแล้วพื้นที่ส่วนนี้จะมีขนาดใหญ่และมีองค์ประกอบที่ใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนา ได้แก่ อ่างล้างมือ และตัวอักษรในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ดังปรากฏให้เห็นจากการประดับตกแต่งช่องแสงและช่องระบายอากาศในตัวเรือน

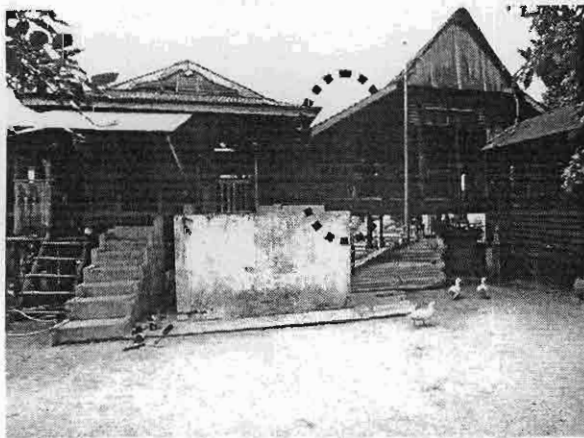

รูปที่ 4. 20 แสดงองค์ประกอบและลักษณะการใช้สอยพื้นที่ส่วนแม่เรือนในเรือนพื้นถิ่นไทย-มุสลิม

ส่วนพื้นที่ครัว

เป็นลักษณะที่เด่นชัดอีกประการของเรือนมุสลิมในด้านการใช้พื้นที่ของเรือนกล่าวคือพื้นที่เรือนครัวจะเป็นลักษณะพื้นที่ที่แยกออกไปจากแม่เรือนด้วยระดับต่ำกว่าแม่เรือนประมาณ 20 ซม. มีหลังคาที่แยกออกจากตัวแม่เรือน การเชื่อมต่อของพื้นที่ส่วนแม่เรือนกับเรือนครัวที่พบจากการสำรวจมีสองลักษณะคือ

1. การขึ้นของชายคาเรือนครัวและแม่เรือนมาชนกันตรงกลางซึ่งเป็นแนวรางน้ำซึ่งใช้เป็นพื้นที่ทางขึ้นเรือนด้านข้างและเป็นตำแหน่งทางขึ้นเรือนของฝ่ายหญิง(รูปภาพที่ 4.21)
2. การมีพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างเรือนครัวและแม่เรือนเรียกว่า Selang เป็นตัวเชื่อมต่อจากแม่เรือนและเป็นตำแหน่งทางขึ้นเรือนของฝ่ายหญิงรวมถึงเป็นที่นั่งพักผ่อนหรือรับแขกของฝ่ายหญิงด้วย และยังเป็นส่วนที่ป้องกันไม่ให้ไฟลามไปสู่ตัวแม่เรือนได้ง่าย ในกรณีที่เกิดไฟไหม้บริเวณครัว (Yuan:1987) ซึ่งจากการสำรวจพบเฉพาะในเรือนพื้นถิ่นมาเลเซีย (รูปภาพที่ 4.22)

รูปที่ 4. 21 ลักษณะการเชื่อมเรือนโดยการขึ้นชายคาต่อกัน

รูปที่ 4. 22 ลักษณะการเชื่อมเรือนโดยใช้ Selang

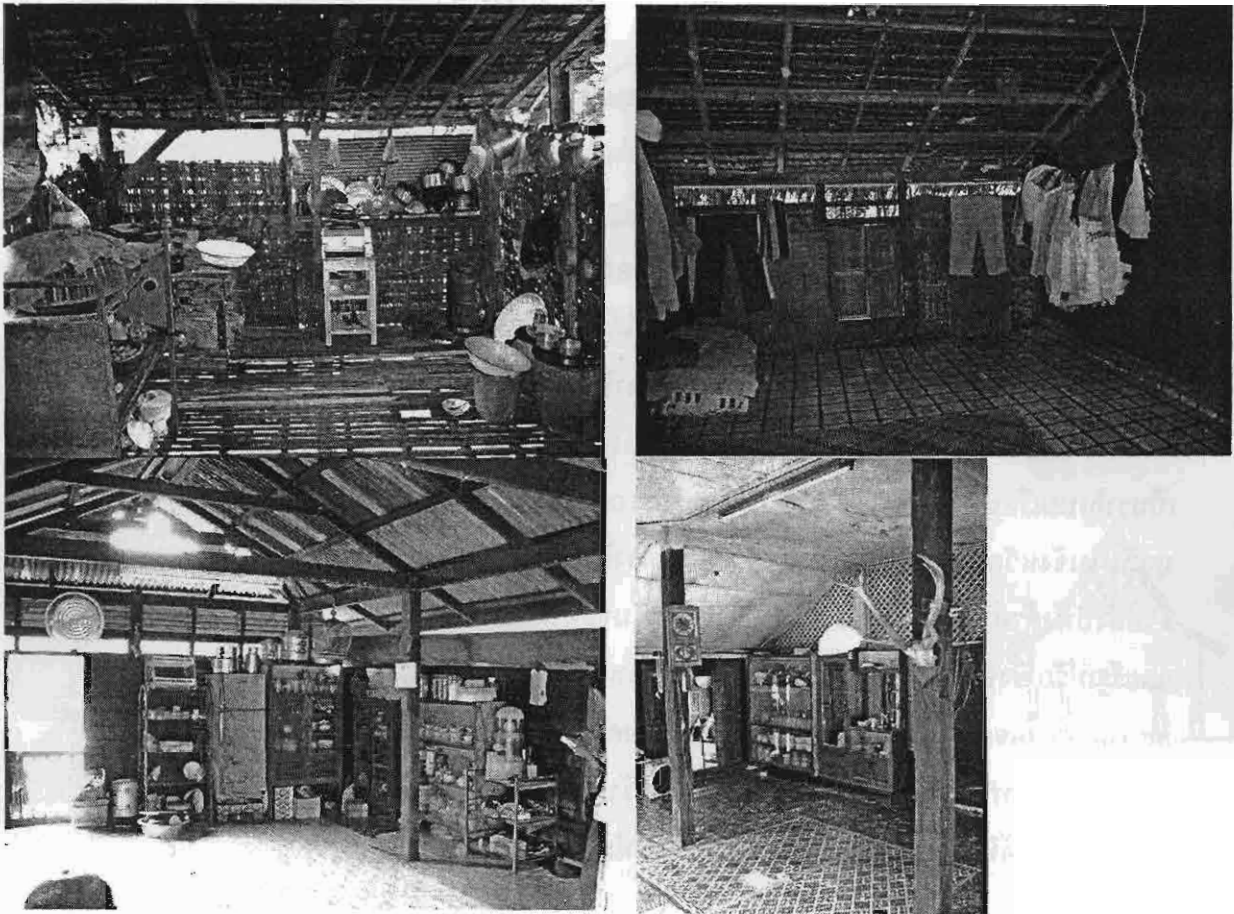
สำหรับกิจกรรมการประกอบอาหารและล้างภาชนะต่างๆ จะมีการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนโดยอยู่ในส่วนของพื้นที่เตรียมและประกอบอาหารและพื้นที่ซักล้าง โดยในส่วนที่พื้น

เตรียมและประกอบอาหารจะใช้ไม้ตีเว้นร่องสำหรับระบายอากาศและเทน้ำล้างภาชนะหรือน้ำทิ้งจากการประกอบอาหารลงด้านล่างได้ ในส่วนพื้นที่ซักล้างถ้าไม่ใช้ร่วมกับพื้นที่ประกอบอาหารก็จะแยกออกไปเป็นลักษณะชานโล่งนอกตัวเรือนซึ่งจะมีบันไดลงสู่บริเวณ ด้านหลังบ้าน บริเวณใต้ถุนสำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน แตกต่างกันตามอาชีพ เช่น สานเสื่อ กระจุก เก็บของ นั่งเล่น เพาะต้นไม้ โดยบางส่วนกันไว้สำหรับเก็บอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้

การเก็บของใช้ในบ้านจะนิยมใช้พื้นที่บริเวณผนังเป็นที่แขวน เกวหรือเสียบภาชนะ และเสื้อผ้า หรือใช้การผูกมัดหรือเชือกระหว่างผนังเพื่อใช้แขวนเสื้อผ้า แวนกรงนก ซึ่งจะพบได้

ในเรือนพื้นถิ่นในชนบท สำหรับเรือนที่มีฐานะหรือเรือนคหบดี จะมีตู้สำหรับใส่ของเป็นสัดส่วน โดยเฉพาะตู้ใส่ถ้วยชามจะพบเห็นใน ทุกเรือนที่สำรวจ

สำหรับเรือนที่เจ้าของมีอาชีพทำสวนยาง จะมีพื้นที่มุมหนึ่งของครัวเป็นพื้นที่ที่ใช้ตากแผ่นยางด้วย โดยใช้ไม้ไผ่วางพาดหลายระดับและเป็นที่ตากยางแผ่น และยังใช้เป็นที่สำหรับแขวนของต่างๆได้แก่กระบุง ตะกร้า

รูปที่ 4. 23 ลักษณะพื้นที่ส่วนครัวและลักษณะการใช้พื้นที่เก็บของของเรือนพื้นถิ่นมุสลิม

ลักษณะของรูปแบบเรือนพื้นถิ่นมุสลิม

รูปแบบของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมที่ทำการศึกษานีสองพื้นที่ มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง หลังคามุงด้วยจาก สังกะสี หรือกระเบื้อง ฝาเรือนประกอบด้วยฝาไม้ไผ่ขัดตะ ฝาระดานหรือสังกะสี ช่องเปิดนิยม ทำช่องเปิดถึงพื้นเพื่อให้ภายในอาคารมีการระบายอากาศและระบายความร้อนได้ดี

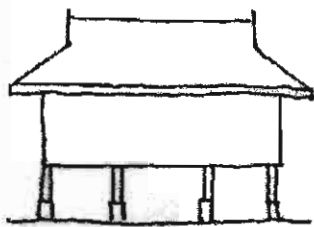
การก่อสร้างมีการก่อสร้างแบบแยกส่วน และนำมาประกอบเป็นตัวเรือน ขนาดและรูปทรงของเรือนสามารถยืดหยุ่นตามรสนิยมและความต้องการของผู้อยู่อาศัย สามารถขยายตัวออกไปเพื่อให้เหมาะกับลักษณะที่เป็นครอบครัวขยาย โดยมีการสร้างตัวเรือนหลักก่อนแล้วจึงสร้างเฉลียงด้านหน้าและด้านหลังสำหรับใช้สอยและรับแขก จากกรณีศึกษาเรือนพื้นถิ่นในประเทศมาเลเซียพบการสร้างเรือนขนาดเล็กเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยก่อนและสร้างเรือนใหญ่เพิ่มเติมเมื่อครอบครัวขยายขึ้นและเปลี่ยนเรือนเล็กเดิมเป็นเรือนครัว

รูปลักษณะของมวลดเรือน

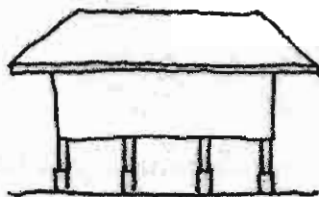
จากอิทธิพลของสภาพภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวและฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี รูปลักษณะที่เห็นได้อย่างเด่นชัดของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมคือรูปแบบของหลังคา ซึ่งจากการสำรวจและศึกษาจากข้อมูลทางเอกสารนั้นพบว่าทั้งสองพื้นที่ศึกษามีรูปแบบของหลังคาที่คล้ายคลึงกัน มีการยื่นของชายคาที่ยาวเพื่อกันแดดและ ฝนที่ตกชุกเกือบตลอดทั้งปี สามารถแบ่งแยกลักษณะรูปแบบของหลังคาที่เป็นลักษณะร่วมได้เป็น 3 ประเภทหลักได้แก่ หลังคาทรงبرانอหรือจัมมึนิลา ทรงปั้นหย่า และทรงจั่วปีกนก โดยจากการสำรวจพบหลังคาปีกนกเป็นส่วนใหญ่ในจังหวัดสตูลและรัฐปีนัง และจากเอกสารอ้างอิงของ Abdul Halim Nasir (1997) และ Yuan (1987) ที่กล่าวว่าหลังคาปีกนกเป็นรูปแบบเรือนพื้นถิ่นของมาเลย์นั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า รูปแบบหลังคาปีกนกในเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในจังหวัดสตูลน่าจะได้รับอิทธิพลจากทางฝั่งมาเลเซียด้านตะวันตกติดช่องแคบมะละกาซึ่งรวมถึงปีนังด้วย ในขณะที่หลังคาทรงبرانอนั้นจะพบมากในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และรัฐเปรัก ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงว่าปัตตานีเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมมลายู-อิสลามและแผ่ขยายออกไปทางฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายูรวมถึงรัฐเปรัก ดังนั้นกรณีหลังคาทรงبرانอที่พบมากในรัฐเปรักนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลจากทางฝั่งประเทศไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นอาณาจักรปัตตานีมาก่อน

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นดินๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

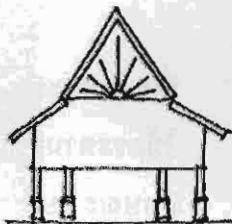
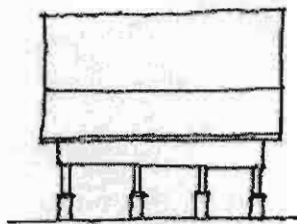
ศนิ ลีทองสกุลและคณะ

รูปที่ 4. 24 หลังคาทรงบรรานอ

รูปที่ 4. 25 หลังคาทรงปั้นหยา

รูปที่ 4. 26 หลังคาทรงจั่วปีกนก

2.2.3 โครงสร้างระบบการก่อสร้างและวัสดุ

ลักษณะโครงสร้างของอาคาร สะท้อนให้เห็นถึงการใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น จากการสำรวจพบว่าลักษณะร่วมของ 2 พื้นที่ที่ชัดเจนคือ อาคารส่วนใหญ่จะใช้ไม้เป็นโครงสร้างหลักของอาคาร รวมถึงส่วนประกอบอาคารต่างๆ ได้แก่ ประตู หน้าต่าง ผนัง ก็จะใช้ไม้ที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันไปตามการใช้งาน

ลักษณะของหลังคาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดรูปแบบของเรือนไทยมุสลิม โครงสร้างของหลังคาส่วนมากจะเป็นโครงสร้างไม้ ไม่นิยมตีฝ้าเพดาน ในอดีตนิยมใช้แฝกหรือจาก และมุงกระเบื้องดินเผาในส่วนเรือนพักอาศัย และจะมุงสังกะสีในส่วนครัว โดยวัสดุที่ใช้มุงหลังคา

จะแตกต่างกันไปตามฐานะเจ้าของเรือนและแหล่งที่หาได้ของวัสดุ ในปัจจุบันพบว่ามีการใช้แผ่นสังกะสีและกระเบื้องซีเมนต์ไยหินมาทดแทนการใช้แฝกหรือจากและกระเบื้องดินเผา เนื่องจากมีความคงทนและหาได้ง่ายมากกว่า แต่มีผลทำให้เกิดความร้อนเข้าสู่อาคารมากเนื่องจากเป็นวัสดุที่มีค่าสัมประสิทธิ์การนำความร้อนสูงทำให้เกิดการแผ่รังสีความร้อนเข้าสู่อาคารได้อย่างรวดเร็ว เป็นผลให้เรือนพื้นดินปัจจุบันส่วนใหญ่เริ่มทำฝ้าเพดานภายในบริเวณแม่เรือนโดยใช้แผ่นไม้อัด หรือผ้าใบ เพื่อป้องกันความร้อนที่เข้าสู่อาคาร

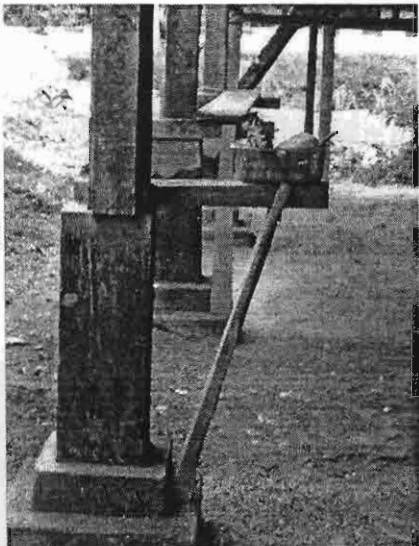
องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเด่นของเรือนพื้นดินมุสลิมที่มีความแตกต่างจากเรือนพื้นดินในบริเวณอื่นคือ ฐานเสาเรือนและบันได

ฐานเสาเรือน

เป็นลักษณะเด่นของเรือนพื้นดินมุสลิมรวมถึงเรือนพื้นดินไทยพุทธที่พบในภาคใต้ คือ ไม่ใช้เสาเรือนปักลงดิน แต่จะใช้ฐานคอนกรีตสำเร็จรูปรองรับเสาเรือน ฐานที่รองรับเสาเรือนจะวางบนพื้นดินซึ่งปรับไว้เรียบไม่ฝังในดิน ทำให้สามารถยกเรือนทั้งหลังขึ้นได้ จากการสำรวจในประเทศไทยพบมีการใช้คอกไม้สำหรับทำฐานเสาเรือนในเรือนชนบทบางหลัง

บันได

พบว่าจะมีบันไดทางด้านหน้าและทางด้านหลังของเรือน ลักษณะโครงสร้างของบันไดที่พบในการสำรวจมี 2 ประเภท คือ บันไดที่ทำด้วยไม้จะเป็นบันไดแบบโปร่ง ชั้นของบันไดทำด้วยไม้กระดานและไม้กลม ไม่มีลูกตั้ง และไม่นิยมทำราวจับ อีกประเภทเป็นบันไดก่ออิฐฉาบปูน ลักษณะที่พบมีทั้งลูกตั้งและลูกนอน ลักษณะโครงสร้างจะวางบนพื้นไม่ติดกับตัวบ้านซึ่งเป็นโครงสร้างไม้ โดยบันไดก่ออิฐฉาบปูนที่พบในมาเลเซียบางส่วนได้รับอิทธิพลจากมะละกา ซึ่งมีการประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสีและมีรูปทรงที่โค้งผายออกในส่วนทางขึ้น

รูปที่ 4. 27 ลักษณะฐานเสาคอนกรีต

รูปที่ 4. 28 ลักษณะบ้านโค โครงสร้างไม้และก่ออิฐฉาบปูน

การเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมที่สำรวจทั้งสองพื้นที่ พบว่าจากลักษณะความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปทั้งลักษณะการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมที่ลดน้อยลง และลักษณะความเป็นอยู่ที่ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า และยานพาหนะมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการต่อเติมและปรับเปลี่ยนการใช้งานของเรือน โดยเฉพาะการต่อเติมอาคารบริเวณใต้ถุนบ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยเป็นที่พบเห็นกันทั่วไปโดยเฉพาะเรือนที่เจ้าของค่อนข้างมีฐานะ โดยส่วนใหญ่ได้มีการนำวัสดุอุตสาหกรรม เช่นเสาคอนกรีต ผนังก่ออิฐฉาบปูน และกระจก มาใช้ในส่วนต่อเติม ที่น่า

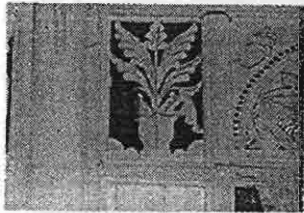
สังเกตคือการต่อเติมโครงสร้างใหม่นั้นส่วนใหญ่จะทำการก่อสร้างต่อเติมโดยไม่ได้มีผลกระทบกับโครงสร้างของเรือนเดิมแต่อย่างใด เป็นลักษณะการต่อเติมเพื่อใช้ประโยชน์ของพื้นที่ได้จนเรือนได้มากขึ้น แต่การใช้วัสดุสมัยใหม่ในการต่อเติมเรือนเหล่านี้ ส่งผลให้สภาวะน่าสบายอันเกิดจากการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น ตลอดจนคุณลักษณะของผังพื้นที่โปร่งโล่ง ลดน้อยลง

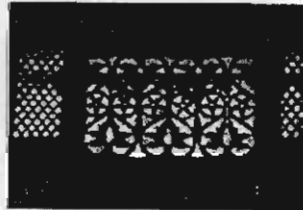
รูปที่ 4. 29 ลักษณะการต่อเติมของใต้ถุนเรือนที่พบเห็นโดยทั่วไป

4.2.4 งานศิลปกรรมและลวดลายประดับ

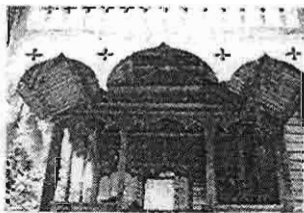
จากการศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาที่รังสรรค์ สุนทรียภาพซึ่งเป็นผลจากวัฒนธรรมของการอยู่อาศัย และประเพณีในการดำเนินชีวิต ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของศิลปสถาปัตยกรรม พบได้ว่า รูปแบบของลวดลายที่ประดับตกแต่งตัวเรือนจากการศึกษาทั้ง 2 วัฒนธรรม ไทย-มาเลเซีย นั้น มีความเหมือนและ มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันในเชิงวัฒนธรรมหลัก หากต่างก็เพียงแต่ฝีมือในเชิงช่างและการออกลวดลาย ซึ่งในความเหมือนนั้น ได้มีการแสดงองค์รวมของรูปแบบเฉพาะ มีเอกลักษณ์ของตนเองชัดเจน อันเกิดจากการถ่ายทอดด้านภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหลักที่มีธรรมเนียมในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามการดำเนินชีวิตตามศาสนบัญญัติอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้การประดับตกแต่งของตัวเรือนต้องอยู่ภายใต้กฎข้อห้ามของศาสนาอิสลาม ที่ห้ามไม่ให้แกะสลักรูปเหมือน(Realistic)ของคนและสัตว์

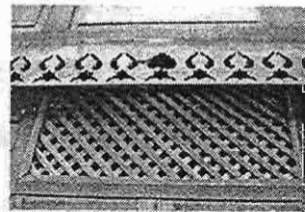
ลวดลายอักษรประดิษฐ์

ลวดลายพรรณพฤกษา

ลวดลายประดิษฐ์

ลวดลายเรขาคณิต

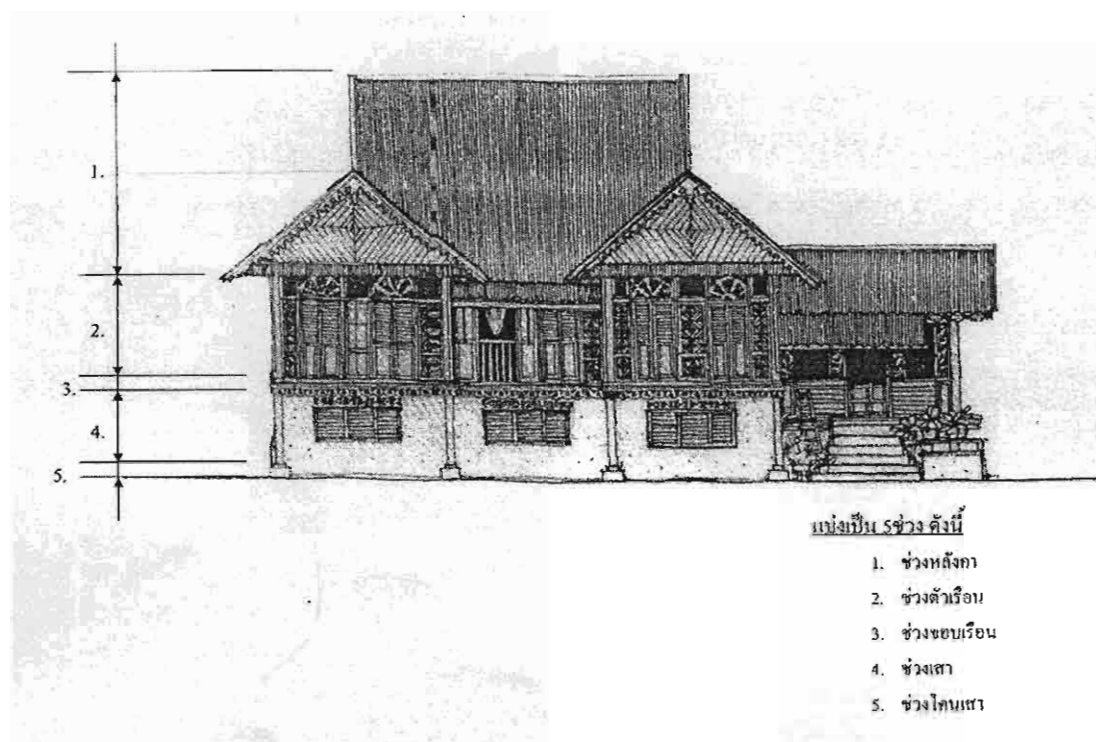
รูปที่ 4.30 ลวดลายที่พบจากการสำรวจ

ด้วยเหตุผลนี้จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรงานศิลปกรรมออกมาเป็น 4 กลุ่มหลักคือ

- ลวดลายอักษรประดิษฐ์
- ลวดลายพรรณพฤกษา
- ลวดลายเรขาคณิต
- ลวดลายประดิษฐ์ เลียนแบบธรรมชาติ

เทคนิคและวิธีการตกแต่งลวดลายศิลปกรรมประดับตัวเรือนหลากหลายวิธีได้แก่ เทคนิคการแกะสลักประเภทนูนต่ำและนูนสูง การฉลุไม้เป็นลวดลายต่างๆ การจัดเรียงแนวของไม้

เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายเรขาคณิต การฉลุโลหะ การจักสาน การทาสีตัวเรือน เทคนิคการพิมพ์ภาพสีลงบนกระจกหรือการใช้กระจกสี และกระจกขาวนูน จากการสำรวจตำแหน่งของลวดลายประดับที่ปรากฏบนตัวเรือนพบว่าแบ่งเป็น 5 ช่วงหลัก คือ ช่วงหลังคา ช่วงตัวเรือน ช่วงขอบเรือน ช่วงเสา และช่วงโคนเสา

รูปที่ 4.31 ตำแหน่งหลักของศิลปกรรมที่ปรากฏบนตัวเรือนในประเทศมาเลเซีย

ชาวมุสลิมมักจะตกแต่งตามส่วนต่างๆ ของตัวเรือนในบริเวณหลักที่สำคัญดังต่อไปนี้ เช่น สันหลังคา จากการสำรวจลวดลายมักเกิดจากการฉลุจากโลหะ และ จากไม้ ลักษณะของลวดลายที่ตกแต่งเป็นลายที่ต่อเนื่องกันและมีลักษณะเป็นแนวนอนหรือลวดลายที่มาจากเส้นโค้ง บางครั้งนิยมจัดองค์ประกอบร่วมกับดอกไม้และใบไม้ ฉลุเป็นลายเครือเถาเป็นต้น โดยแบ่งรายละเอียดตามองค์ประกอบได้ดังนี้

- หน้าจั่วและยอดจั่ว การตกแต่งส่วนนี้ใช้วิธีฉลุหรือแกะสลักไม้ ตีเกล็ดเป็นรัศมีตลอดจนลายฉลุไม้ทาสี เป็นต้น
- เเชิงชาย มักพบการใช้วัสดุ 2 ประเภท คือ โลหะและไม้ นำมาฉลุ นิยมจัดลวดลายไปทางแนวนอนและต่อเนื่องกัน หากทำด้วยไม้นิยมทาสีโดยรอบ
- ช่องลมใต้หลังคา มักพบการใช้วัสดุประเภทไม้และกระจกสี การตกแต่งส่วนนี้หากวัสดุเป็นไม้ นิยมลายฉลุโปร่ง

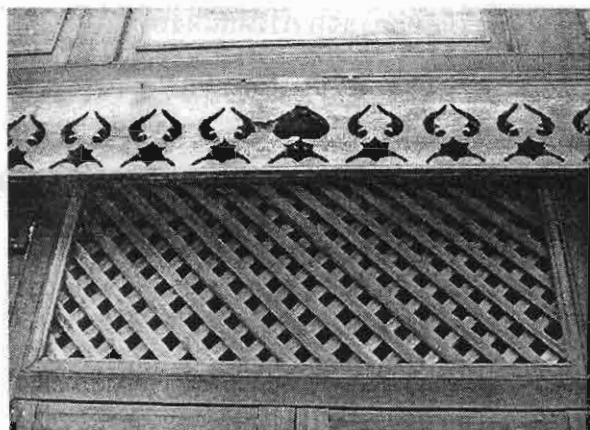
- ช่องลมเหนือประตูหน้าต่าง วัสดุตกแต่งมีทั้งไม้และกระฉก การตกแต่งบริเวณนี้ หากแกะสลักจากไม้จะแสดงความสูงต่ำ (Relief) และฉลุโปร่ง ทั้งนี้เพื่อต้องการให้มีแสงสว่างส่องเข้าไปภายในอย่างเพียงพอ
- ตัวเรือน การตกแต่งโดยรวมจะเป็นการเรียงแนวไม้ หรือ การจักสานที่ก่อให้เกิดลวดลาย และการแกะสลักประดับบริเวณเสาหลัก และขอบรอบตัวเรือน เป็นต้น
- คานส่วนบน ซึ่งประกอบด้วยยอดและตง เนื่องจากคำนึงถึงความแข็งแรงเป็นหลัก การตกแต่งโดยการแกะสลักกลึงในเนื้อไม้
- ลูกกระเบียง ใช้ไม้ระแนงตีตามยาวหรือไขว้กันเป็นลายเรขาคณิต เป็นต้น
- ดินเสา หรือ บาทเสา เป็นส่วนที่รองรับเสาบ้าน แต่เดิมใช้ไม้รองต่อมารองด้วยอิฐฉาบด้วยปูน หรือปูนปั้นประดับบาทเสา

สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเจ้าของเรือนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลถึงการตกแต่งตัวเรือนและกลุ่มช่างรวมถึงระดับฝีมือในการ ออกลายตกแต่งส่วนต่างๆ การเลือกใช้วัสดุ ช่างที่ตกแต่งเรือนจะออกแบบให้เรือนสวยงามมากขึ้นเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพในสังคม จากการสำรวจของทั้งสองประเทศพบว่าในมาเลเซียมีการตกแต่งและการเลือกใช้สีจัดจ้านกว่าในประเทศไทย ส่วนค่านิยมของเจ้าของเรือนแนวโน้มในการดำรงอยู่ของงานศิลปกรรมประดับตัวเรือนนั้น พบว่าการดำรงอยู่ของความเชื่อที่มีผลต่อการตกแต่งอย่างเข้มแข็ง หากเปลี่ยนก็คงเป็นเพียงแค่วัสดุที่นำมาประดับตกแต่งที่มีวิวัฒนาการตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

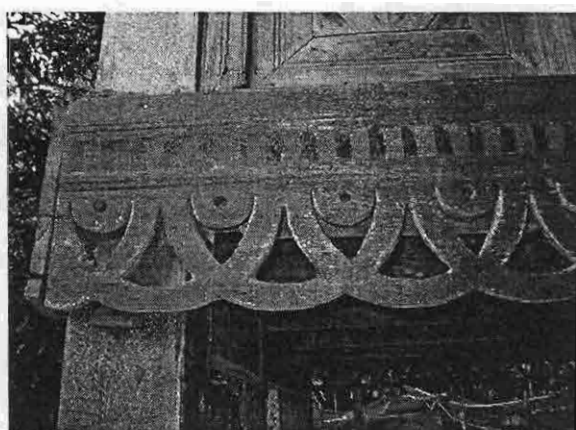

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น :กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 4. 32 ลวดลายฉลุโปร่ง และการจัดเรียงแนวไม้ลายเรขาคณิต

รูปที่ 4. 33 งานแกะสลักปูนต่ำลวดลายพันธุ์พฤกษา

รูปที่ 4. 34ลวดลายฉลุโปร่งพันธุ์พฤกษา ประกอบลวดลายเรขาคณิต

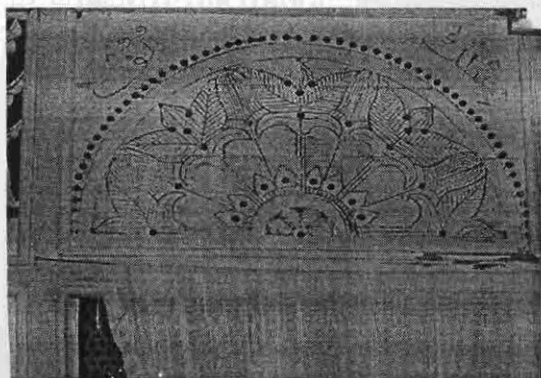
คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่น

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

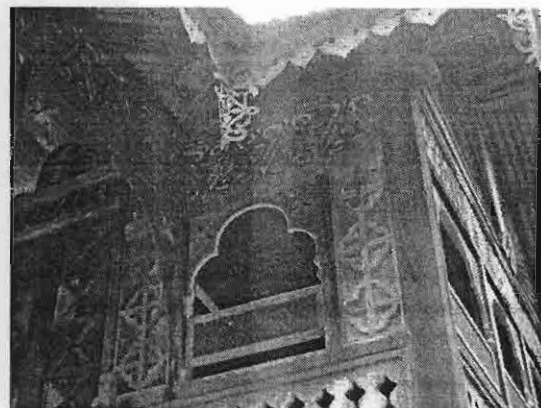
ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 4. 35 ลวดลายฉลุโปร่งพันธุ์พฤกษา ชนิดลายเครือเถา

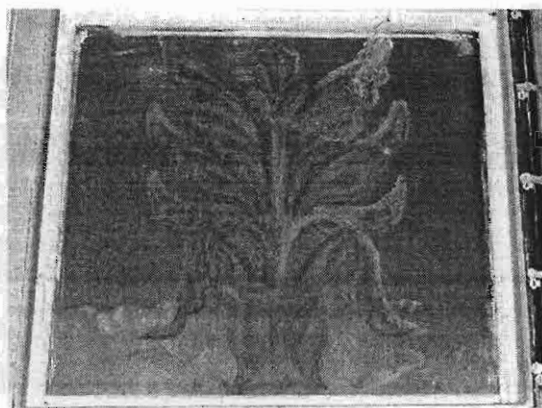
รูปที่ 4. 36 ลายฉลุและแกะสลักนูนต่ำ ลายพันธุ์พฤกษา ประกอบ
อักษรประดิษฐ์

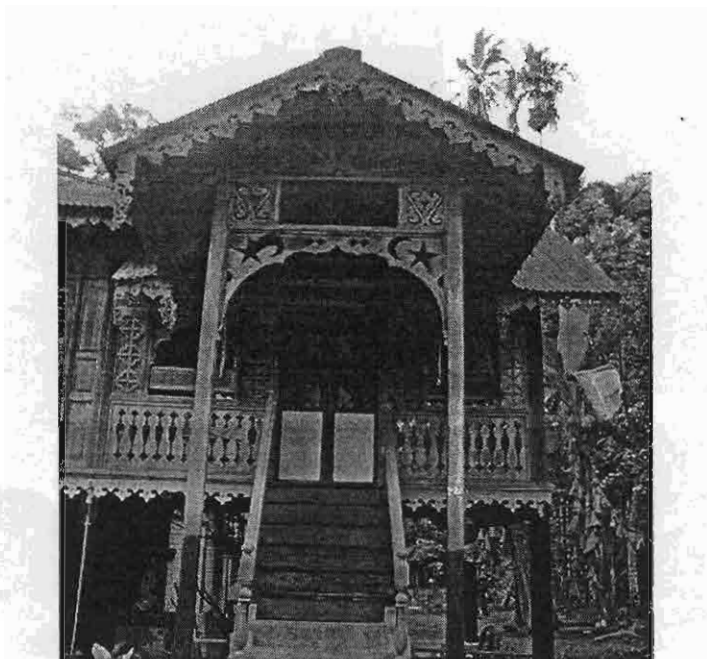
รูปที่ 4. 38 ลวดลายประดิษฐ์กรอบช่องลมรูปทรงหลังคาโคม และการ
ใช้กระจกที่ประกอบลายฉลุรูปทรงเรขาคณิต

รูปที่ 4. 37 การนำลวดลายประดิษฐ์หลายเทคนิคและหลายวิธีการมา
จัดให้เกิดความสวยงามบริเวณตัวเรือน

รูปที่ 4. 39 ลวดลายพิมพ์สีบนกระจกช่องแสง

รูปที่ 4. 40 ลวดลายฉลุโลหะประกอบส่วนหัวหลังคาและลายฉลุไม้วงกบทางขึ้นเป็น
สัญลักษณ์ทางศาสนา

แนวโน้มในการดำรงอยู่ของงานศิลปกรรมประดับตัวเรือนนั้น เมื่อพิจารณาองค์ประกอบ
ส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของชาวมุสลิมตามธรรมเนียมของหลักศาสนาอิสลาม พบว่ามีการ
ดำรงอยู่ของความเชื่อที่มีผลต่อการตกแต่งอย่างเข้มแข็ง หากมีการเปลี่ยนก็คงเป็นเพียงแค่วัสดุที่
นำมาประดับตกแต่งที่มีวิวัฒนาการตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ

4.3 วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สังคม ที่มีผลต่อการปรับสภาพแวดล้อมอยู่อาศัยและตัวเรือน

งานศึกษาชิ้นนี้มุ่งศึกษาวิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สังคม เพื่อนำมาพิจารณาว่ามีอิทธิพลต่อการปรับสภาพแวดล้อมอยู่อาศัยและตัวเรือนอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างไร อะไรที่เป็นอิทธิพลของการสร้างและรักษาคุณสมบัติสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่นของทั้งสองพื้นที่ให้คงอยู่ จากการศึกษพบว่าอิทธิพลของการเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยและพึ่งพาระบบของธรรมชาติแทนที่จะมุ่งเน้นการสร้างเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มุ่งดักดวงและเอาชนะกรรมของธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจระบบนิเวศวิทยาธรรมชาติและดำรงชีวิตอยู่อย่างสบายโดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตเหล่านี้ผ่านทาง คติความเชื่อ ประเพณีเกี่ยวกับการอยู่อาศัย และศาสนา เพื่อ สืบทอดให้คงอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยไม่ขาดหาย

คติความเชื่อและประเพณีการดำเนินชีวิตของชาวไทย-มุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้และชาว มาเลย์พื้นถิ่นนั้นเป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผีและอิทธิพลจากศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ ที่มีอิทธิพลในคาบสมุทรมาลายูมาก่อนที่อิทธิพลของศาสนาอิสลามจะเข้ามามีบทบาทและลดทอนพิธีกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องและจำเป็นออก แต่อย่างไรก็ตามยังมีร่องรอยของความเชื่อในการนับถือผีบางอย่างอยู่ ดังนั้นวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในสองพื้นที่ศึกษานี้จึงมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างการนับถือภูตผีวิญญาณและการนับถือศาสนาอิสลาม โดยจะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในธรรมชาติเช่น ป่า ภูเขา ดันไม้ แม่น้ำ หิน หรือสิ่งที่มีลักษณะแปลกลึกลับต่างๆ ส่วนการนับถือศาสนาอิสลามนั้นชาวมุสลิมจะประพฤติปฏิบัติตนภายใต้กรอบการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่ค่อนข้างเคร่งครัด จากการศึกษเปรียบเทียบพบว่าประเพณีคติความเชื่อและศาสนา อิสลาม ส่งผลต่อรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นและการวางผังของบ้านที่เคารพต่อธรรมชาติ ชาวมุสลิมจะมีคำจำกัดเกี่ยวกับการเลือกสถานที่ปลูกสร้าง ทิศทางการวางเรือน การเลือกตำแหน่งลงเสาเอก พิธียกเสาเอก และพิธีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งจากการค้นคว้าเอกสารอ้างอิง (เขต: 2537; Gibbs :1987; Yuan: 1987) พบว่าข้อปฏิบัติที่มีการบันทึกไว้ ที่ชาวไทย-มุสลิมและชาวมลายูพื้นถิ่นยึดเป็นหลักในการปลูกสร้างเรือนนั้น มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันมาก โดยสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ตลอดจนพลังของธรรมชาติที่ต้องเคารพโดยเฉพาะลมและแรงน้ำ เนื่องจากภาคใต้มีลักษณะเป็นคาบสมุทร จึงต้องเผชิญกับลมพายุมรสุมและน้ำท่วมอยู่เกือบตลอดปี ดังนั้นในการปลูกสร้างเรือนจึงมีข้อแนะนำเพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้โดยใช้อุบายด้านคติความเชื่อเพื่อเป็นคำแนะนำการจัดการสภาพแวดล้อมเช่น

- ไม่ตั้งบ้านเรือนคร่อมหุบเขาหรือทางน้ำ
- หลีกเลี่ยงการสร้างบ้านขวางทางลมโดยตรงเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะล่องลอยมากับสายลม กลางคืน
- หันหน้าบ้านไปยังทิศตะวันออกและหันหลังบ้านไปทิศตะวันตก
- บ้านควรตั้งอยู่บนเนินเขาหรือรายล้อมด้วยเนินเขาและหันหน้าบ้านไปประจันยอดเขาที่ล้อมรอบอยู่หนึ่งยอด
- ถ้าเป็นที่ราบ บ้านต้องหันหน้าประจันต้นไม้ใหญ่
- ถ้าเป็นที่ลาดเอียง บ้านต้องไม่หันไปยังทิศที่ต่ำกว่าโดยตรง หากจำเป็นต้องมีการปิดแกนเล็กน้อยหลีกเลี่ยงการสร้างบ้านขวางทางลมโดยตรงเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะล่องลอยมากับสายลม กลางคืน
- หันหน้าบ้านไปยังทิศตะวันออก หันหลังบ้านไปทิศตะวันตก โดยเฉพาะบ้านที่ตั้งอยู่เชิงเขาหรือปลายเนิน
- ประตูบ้านควรอยู่ทางทิศเหนือเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้าย และจะทำให้ญาติพี่น้องมาเยี่ยมเยือน
- ครวควรอยู่ทางด้านทิศตะวันตกและน้ำทิ้งจากครัวต้องระบายไปทางทิศตะวันตก หากไหลไปทางทิศตะวันออกจะทำให้เกิดการเจ็บป่วย
- ควรหันหัวนอนไปทางทิศเหนือ ห้ามหันไปทางทิศใต้ซึ่งเป็นทิศเดียวกับการวางตัวของหลุมศพ และมีความเชื่อว่าถ้าหันหัวนอนไปทางทิศใต้จะทำให้ลืมนพระอัลเลาะห์

ในการเลือกที่ตั้งเพื่อสร้างเรือนนั้น ชาวมาเลย์พื้นดินมีความเชื่อในผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในธรรมชาติซึ่งต้องแสดงความเคารพเมื่อมีการประกอบกิจกรรมที่อาจจะเป็นการรบกวนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ ดังนั้นจึงต้องมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อบวงสรวงและขอขมาโดยมีบุคคลพิเศษที่เรียกว่า “Bomoh” (Gibbs:1987, Yuan:1987) หรือ “Pawang” (Gibbs:1987) มีความรอบรู้ในบทสวดมนต์เพื่อบูชาพระอัลเลาะห์ โดยหลายกรณีที่ช่างไม้ผู้สร้างบ้านจะทำหน้าที่เป็น “Bomoh” หรือ “Pawang” ในการประกอบพิธีไปในตัว นอกจากนี้ชาวไทย-มุสลิมยังมีแบบแผนของการวางผังหมู่บ้านดังปรากฏในเอกสารทางวิชาการของเสกสรร (2529) ที่มีการกำหนดสัดส่วนของตัวบ้านและพื้นที่เปิดโล่งเพื่อการดำรงชีวิตอย่างละเท่าๆกัน แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจของชาวบ้านที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างกลมกลืนกับระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมธรรมชาติของพื้นที่

ทิศตะวันตก							
ปลูกต้น สะเดา	ปลูกต้น พิทูล	ปลูกต้นมะขาม				ปลูกต้น มะนาว	ปลูกต้น มะกรูด
	ทำปอน้ำ	ทำปอน้ำ-สวนผลไม้				ทำปอน้ำ	ปลูกต้นส้ม
ปลูกต้น มะม่วง	ทำสวน ไม้ผล	บ้านพักข้าราชการ	ตั้งโรงพยาบาล	ตั้งโรงพยาบาล	ที่ประชาชนอยู่		ทำปอน้ำ ทำสวน
		บ้านพัก หมอ	บ้านพัก เจ้าหน้าที่	โรงเรียน (โรงเรียน)	บ้านพักอาศัย ของคนจน		
		บ้านพักข้าราชการ	บ้านพักพ่อ ค้า	บ้านพักข้าราชการ	บ้านพักข้าราชการ		
		ที่พักผ่อน	บ้านพักข้าราชการ ผู้ใหญ่	บ้านพักข้าราชการ สตรี	บ้านพักสตรี		
ปลูกต้นไม้	ทำปอน้ำ สวนไม้ผล ไม้ดี	ทำสวน		และปอน้ำ		ปอน้ำ สวนไม้ผล	ต้นไม้
		ปลูกต้นไม้				ปลูกต้นไม้	ปลูกต้นไม้
ทิศตะวันออก							

รูปที่ 4. 41 แผนผังหมู่บ้านไทยมุสลิม โดยเสกสรร ศรีระเคน(2529)

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้โดยเฉพาะในด้านการวางผังของตัวเรือนและหมู่บ้านได้ลดน้อยลง ไม่มีใครยึดถือเนื่องจากสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นตามหลักสมัยใหม่ โดยหน้าบ้านจะหันหน้าไปยังถนนที่ตัดผ่านเป็นหลักซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าหลักความเชื่อเหล่านี้มีความพ้องกับหลักของการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมชัดเจน

ในส่วนของพิธีกรรมที่สำคัญสำหรับการปลูกสร้างเรือนพบว่าชาวไทยมุสลิมและชาวมลายูพื้นถิ่น ให้ความสำคัญในการเลือกตำแหน่งลงเสาเอก(Tiang seri)และการตั้งเสาเอกที่เหมือนกัน โดยในการเลือกตำแหน่งลงเสาเอกนั้น มีการใช้ดินไผ่อ่อนเป็นตัววัด โดยให้แม่บ้านของครอบครัว(Ibu rumah) ซึ่งถือว่าเป็น “แม่” ผู้ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวทุกคน นำดินไผ่อ่อนมาวัดความยาววา และทำเครื่องหมายไว้โดยใช้หวาย(ความยาววา)พันรอบตำแหน่งบนไม้ไผ่นั้น และนำไปปักลงบนตำแหน่งที่ตั้งใจว่าจะเลือกลงเสาเอก พร้อมกับนำดงไผ่น้ำปริ่มขอบวางบนจานรองอีกทีมาตั้งไว้ข้างๆและให้ผู้เชี่ยวชาญในการทำพิธีที่ทางมาเลย์เรียกว่า Bomoh สวดมนต์ปิดท้ายเป็นอันจบพิธีและทิ้งไว้หนึ่งคืน จนถึงรุ่งสางให้แม่บ้านมาตรวจสอบวัดความยาวของไม้ไผ่และหวายว่ายาวเพิ่มขึ้นหรือไม่ รวมถึงตรวจสอบระดับน้ำในดงว่าล้นออกมาสู่จานรองหรือไม่ หากอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวมาแสดงอาการดังกล่าวและอีกสองอย่างที่เหลือไม่แสดงอาการส่อในทางลบ ก็ถือว่าตำแหน่งที่ปักไม้ทดสอบนั้นเป็นตำแหน่งที่เหมาะสมในการลงเสาเอก (Gibbs:1987;

Yuan:1987)เห็นได้ว่าเป็นการทดสอบความอุดมสมบูรณ์ของน้ำในพื้นที่ตั้งเป็นหลักเนื่องจากน้ำเป็นส่วนสำคัญของการดำรงชีวิตในชุมชนเกษตรกรรม

จากเอกสารอ้างอิงนั้นพบว่าทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวมาเลย์พื้นดินนั้นมีความเชื่อในเรื่องผีบ้านผีเรือนซึ่งชาวมาเลย์พื้นดินเรียกว่า Semangat rumah โดยSemagatuแปลว่าพลังชีวิตอันเกิดจากดิน น้ำ ลม ไฟ ที่มีอยู่ในทุกคนและสิ่งธรรมชาติต่างๆ หากสิ่งมีชีวิตไม่มีSemangatก็จะอ่อนแอและตายในที่สุด (Gibbbs: 1987, Yuan: 1987) ดังนั้นจึงต้องมีการอัญเชิญผีบ้านผีเรือนเข้ามาสถิตย์อยู่ในบ้านเพื่อปกป้องคุ้มครองบ้านและผู้อาศัยให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วยการประกอบพิธีตั้งเสาเอก (Tiang seri) โดยBomohจะเริ่มจากพรมน้ำมันตลงบนเสาเอกและเสาอื่นๆของบ้าน(Bunga tiang)ที่วางเตรียมไว้กับส่วนประกอบอื่นๆของเรือน จากนั้นจะนำผ้าสีขาว สีดำ และสีแดงรูปร่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสมาวางซ้อนทับกัน(เรียกว่าBunga halang)และผูกติดที่หัวเสาเอกและเสาอื่นๆ โดยในส่วนของเสาเอกนั้นให้นาลูกมะพร้าวอ่อนมาผูกติดที่นอกกลางของเสาด้วยแถบผ้าสามสี จากนั้นเพื่อนบ้านที่มาร่วมงานฉลองขึ้นบ้านใหม่ก็จะช่วยกัน “ลงแขก”ตั้งเสาเอกโดยแม่บ้านจะทำการแตะที่หัวเสา ระหว่างการตั้งเสาอันหมายถึงว่าผู้หญิงคนนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในบ้านและดูแลบ้านให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย และในหลุมของฐานรากเสาเอก(Pelapik tiang)จะมีการหยอดเหรียญเงินหรือทองไว้ในหลุมเพื่อเป็นตัวแทนของโชคลาภเงินทองเพื่อผู้อาศัยจะไม่ประสบความยากจน จะนั่งอยู่บนก้อนเงินก้อนทองมีฐานะดี ส่วนมะพร้าวที่นำมาประกอบพิธีนั้นหากมีต้นอ่อน เมื่อเสร็จพิธีให้นำไปปลูกไว้ภายในบริเวณบ้าน ผ้าสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกันสามสี (Bunga halang)ที่อยู่บนหัวเสานั้นจะทำหน้าที่เสมือนยันต์ป้องกันสิ่งชั่วร้ายให้พ้นจากบ้านและผู้อาศัย โดยสีขาวคือความบริสุทธิ์ สีดำคือพลังลึกลับ และสีแดงเป็นตัวแทนของชีวิตและความกล้าหาญ (Gibbbs: 1987; Yuan: 1987) ปัจจุบันในมาเลเซียพิธีตั้งเสาเอกค่อย ๆ เลือนหายไปเนื่องจากไม่มีการสร้างบ้านเรือนพื้นดินที่เป็น โครงสร้าง ไม้ อีกต่อไป'

จากการสำรวจพบว่าปัจจุบันยังมีประเพณีและพิธีกรรมที่ประกอบบนเรือนอยู่ได้แก่ งานแต่งงาน สุหนัต ขึ้นบ้านใหม่ และอาบน้ำศพเป็นต้น กรณีที่เนื้อที่บนเรือนมีไม่เพียงพอที่จะมีการกางเต็นท์ผ้าใบโดยรอบบริเวณบ้านเพื่อต้อนรับแขกที่มาในงาน

¹ จากการสัมภาษณ์ Mohd Zambri Hussain ในการสำรวจภาคสนาม ประเทศมาเลเซีย

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบทำให้สามารถตอบคำถามในการวิจัยที่กำหนดไว้เบื้องต้นได้
ดังนี้

5.1 เรือนพื้นดินชาวมุสลิมในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีลักษณะเด่น ความ
เหมือน ความต่างกันอย่างไร อะไรคือสาเหตุของความสัมพันธ์เหล่านี้

พบว่าคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นดินชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดน
ภาคใต้และในรัฐเปรักและปีนังมีความคล้ายคลึงกันมากโดยมีลักษณะเด่นร่วมกันคือรูปทรงของหลังคา
คือหลังคาปีกนกอันเป็นรูปแบบหลังคาคงเดิมของเรือนพื้นดินมาเลย์และหลังคาทรงโบราณซึ่ง
สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นอิทธิพลของทางปัตตานี ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยทางสถาปัตยกรรมที่พบความ
แตกต่างเพียงเล็กน้อยได้แก่ บันไดขึ้นเรือนที่พบในเขตมาเลเซียจะได้รับอิทธิพลจากมะละกาเป็นโครง
สร้างปูนประดับลวดลายกระเบื้องและมีทรงผายออกด้านล่าง ส่วนพื้นที่เชื่อมแม่เรือนและเรือน
ครัว(Selang)นั้นจะปรากฏอย่างชัดเจนเฉพาะเรือนที่สำรวจในประเทศมาเลเซียเท่านั้น ส่วนในระดับของ
ผังหมู่บ้านพบว่าแต่ละหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นแบบกลุ่มหรือกระจุก จะมีโครงข่ายของพื้นที่เปิดโล่งที่มี
ลักษณะเส้นไหลต่อเนื่องกันตลอดทั้งหมู่บ้าน โดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง

เหตุผลของความคล้ายคลึงดังที่กล่าวมานี้ เมื่อพิจารณาแล้วน่าจะมาจาก

- การนับถือศาสนาอิสลามอันมีอิทธิพลต่อโลกทัศน์และวิถีการดำรงชีวิตของชาวมุสลิม
ในภาพรวม เพราะชาวมุสลิมจะยึดหลักการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามระเบียบแบบแผน
ตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม
- สภาพภูมิศาสตร์ของเขตร้อนชื้นใกล้เส้นศูนย์สูตรของพื้นที่คาบสมุทรมาเลย์ มีอิทธิพล
ต่อสถาปัตยกรรมพื้นดินอันเป็นสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองและโอนอ่อนผ่อนตามต่อ
สภาพแวดล้อม

เหตุผลอีกประการที่น่าสังเกตคือหากเราพิจารณาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จะพบว่าดิน
แดนทางส่วนเหนือของคาบสมุทรมาเลย์รวมถึงพื้นที่ทาง4จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยนั้น
เคยเป็นอาณาจักรเดียวกันมาก่อนคืออาณาจักรปัตตานีมีอายุนานเป็นพันปี ก่อนที่จะถูกแบ่งแยกอาณาเขต
เป็นสองประเทศด้วยเหตุผลทางการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นอาณาเขตในความหมายของภูมิศาสตร์การ
เมืองที่ปรากฏในแผนที่ แต่การแบ่งแยกนี้ไม่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของวัฒนธรรมทั้งสองพื้นที่แต่
อย่างใด

ดังนั้นเมื่อมีสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เหมือนกัน อยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน และมีวัฒนธรรมอิสลามเป็นวัฒนธรรมหลักของทั้งสองพื้นที่ จึงทำให้เรือนพื้นดินซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้มีความคล้ายคลึงกัน

5.2 สภาพแวดล้อมธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต คติความเชื่อและศาสนา ส่งผลต่อรูปแบบผังหมู่บ้าน การวางตัวเรือน และองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมระดับผังบริเวณของตัวเรือนอย่างไร

พบว่าสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบไปด้วยที่ราบลุ่มในแผ่นดิน พื้นที่ราบชายฝั่ง จะมีอิทธิพลต่อลักษณะกายภาพของผังหมู่บ้านและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ส่งผลให้เกิดผังของหมู่บ้านที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป คือ แบบกระจุก กระจาย และเรียงตัวเป็นแนวยาว โดยจะพบหมู่บ้านที่มีลักษณะแบบกระจุก กระจายในพื้นที่ราบในแผ่นดิน และพบแบบที่เป็นแนวยาวบริเวณชายฝั่งทะเลแม่น้ำ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบัน ถนนได้เข้ามามีบทบาทในการตั้งถิ่นฐานของผู้คนมากขึ้น จึงสามารถพบการตั้งถิ่นฐานใหม่แบบเป็นแนวยาวเกาะไปตามถนนเพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของอิทธิพลที่เกิดจากศาสนานั้น ยังสามารถพบเห็นร่องรอยการวางทิศทางของตัวเรือนในเรือนที่มีอายุเก่าแก่ประมาณ 80 ปีขึ้นไป โดยเรือนจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออกและหลังเรือนไปทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นทิศเดียวกับนครเมกกะ เพื่อเวลาประกอบพิธีละหมาดผู้เป็นแขกซึ่งอาจไม่คุ้นเคยกับเรือนสามารถจะทราบทิศทางและหันหน้าไปยังนครเมกกะได้โดยไม่ต้องมีการถาม แต่จากการสำรวจพบว่าการสร้างเรือนในปัจจุบันมิได้มีทิศเป็นข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอีกต่อไป แต่ในระดับผังยังพบว่าทุกชุมชนจะมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านเสมอและมักจะพบลานเปิดโล่งอยู่ในบริเวณเดียวกันซึ่งใช้เป็นที่รองรับการชุมนุมของชาวบ้านในการประกอบพิธีสำคัญทางศาสนาด้วย

5.3 ความเชื่อและศาสนาอิสลามมีผลต่อรูปแบบผังพื้นที่และองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องทางสถาปัตยกรรมอย่างไร

พบว่าศาสนาอิสลามมีผลชัดเจนต่อลักษณะการแบ่งพื้นที่ใช้สอยของเรือนที่แยกตามเพศ โดยพื้นที่ส่วนหน้าของเรือนเป็นที่ประกอบกิจกรรมของเพศชายในขณะที่พื้นที่ส่วนหลังของเรือนเป็นที่ประกอบกิจกรรมของเพศหญิง และจะมีการจัดแบ่งพื้นที่ภายในแม่เรือนสำหรับการละหมาดไว้อย่างเป็นสัดส่วนและชัดเจน เรือนของชาวมุสลิมทำหน้าที่รองรับพิธีสำคัญทางศาสนาในแต่ละช่วงของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายเช่นพิธีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การสุหนัต การแต่งงาน การตาย ตลอดจนงานรื่นเริงในโอกาสต่างๆเช่นงานขึ้นปีใหม่ ชาวมุสลิมถือว่าบ้านคือ ศาสนสถานเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงต้องมีการแยกพื้นที่สะอาดและแห้ง(แม่เรือน)ออกจากพื้นที่เปียก(ครัว ห้องน้ำ)อย่างชัดเจนตลอดจนมีการประดับตกแต่งองค์ประกอบของเรือนตามกำลังของเจ้าของบ้านด้วยลวดลายที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม ดังปรากฏ

ให้เห็นในลวดลายลูนงานไม้และโลหะ ลายพิมพ์สีบนกระจก ซึ่งเป็นลายที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ
ของธรรมชาติและลายที่เป็นอักษรประดิษฐ์แสดงคำสอนของศาสนาอิสลาม

5.4 มีการใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นเพื่อปรับตัวในการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม
อย่างไรและยังคงมีอยู่หรือไม่ในปัจจุบัน

ลักษณะของภูมิปัญญาพื้นถิ่นอันเด่นชัดที่พบในเรือนพื้นถิ่นมุสลิมคือความเป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกันกับสภาพแวดล้อม แสดงถึงความเข้าใจระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติอย่างต้องแท้ของผู้อยู่อาศัย
ด้วยการ

- เลือกตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณที่เป็นเนินหรือโคก เพื่อการระบายน้ำออกจากตัวเรือนให้
เร็วที่สุดป้องกันน้ำท่วม เนื่องจากอากาศเขตคาบสมุทรมันมีฝนตกหนักและชุกเกือบ
ตลอดปี
- เลือกใช้วัสดุพื้นถิ่นที่หาได้ภายในพื้นที่เพื่อปลูกสร้างเรือน ซึ่งวัสดุเหล่านี้มักจะมีกา
รอมความร้อนต่ำ ทำให้เกิดความสบายในการอยู่อาศัย
- เลือกรูปทรงของเรือนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เช่นเรือนชาวประมงจะมีการยก
ใต้ถุนที่ค่อนข้างเตี้ยป้องกันแรงพายุจากทะเลที่อาจจะพัดหอบเรือนไปได้
- มีการนำกลับมาใช้ใหม่ของวัสดุ(recycle) โดยการสร้างระบบถอดประกอบได้ของเรือน
ดั่งเห็นได้ชัดเจนในการต่อฐานเสาของเรือน ซึ่งทำให้สามารถเคลื่อนย้ายเรือนทั้งหลัง
ได้เมื่อมีภัยน้ำท่วมหรือเมื่อมีการขยายหรือแยกครอบครัว
- รักษาสภาพแวดล้อมให้คงอยู่ทั้งในระดับผ้งและระดับตัวเรือน โดยรักษาไม้ใหญ่
ดั้งเดิมเอาไว้ ตลอดจนวางผังหมู่บ้านที่ไม่ชิดกันจนเกินไปและไม่บังลมกัน ยกเว้นหมู่
บ้านในเมืองที่ความหนาแน่นสูง
- มีการผสมผสานกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้เป็นวงจรเดียวกันทำให้เกิดการพึ่งพาซึ่งกันและกัน
เช่น การเลี้ยงเป็ด ไล่ด้วยวัตถุดิบที่เหลือจากการประกอบอาหารจากบริเวณครัว การ
ปลูกพืชสวนครัวไว้บริเวณใกล้ลานซักล้างเพื่อรับน้ำได้โดยตรง
- มีการปลูกต้นไม้ ทำสวนอย่างผสมผสานเพื่อกระจายความเสี่ยง ทำให้นำมาผลิต
ผลมาใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง

แต่ในปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นถิ่นบางอย่าง เช่นการเลือกใช้วัสดุพื้นถิ่น การรักษารูปทรงเรือน
ที่เข้ากับสภาพแวดล้อม กำลังค่อยๆเลือนหายจากวิถีการใช้ชีวิตของชาวบ้าน เนื่องจากความเจริญ
เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ล้นหลามเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้เรือนมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมน้อยลง

5.5 คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเรือนพื้นถิ่นเป็นอย่างไร มีจุดเด่น
อะไรที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาแนวคิดในการออกแบบสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืนในอนาคต

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมคือการสร้างปฏิสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับสภาพแวดล้อมเพื่อรักษาสภาพน่าสบายให้คงอยู่ในตัวเรือน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างไม่ล้าสมัยโดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

- ระดับผังหมู่บ้าน มีการวางบ้านสอดแทรกไปกับไม้ใหญ่เดิมเพื่อรักษาความร่มรื่นและอุณหภูมิอากาศให้อยู่ในภาวะน่าสบาย ไม่มีการทำพื้นผิวคาดแจ้งบริเวณภายนอกซึ่งจะอมความร้อน ในทางตรงข้ามกลับรักษาพื้นดินเดิมให้มีลักษณะโล่งเตียนทำให้ลมพัดสู่ตัวบ้านสะดวกและเป็นลมเย็น เหมาะสมกับวิถีการอยู่อาศัยที่ส่วนมากเป็นการประกอบกิจกรรมกลางแจ้งในเวลากลางวัน
- ระดับผังบริเวณ เนื่องจากสภาพอากาศที่มีฝนตกชุกตลอดทั้งปีทำให้การสร้างเรือนเน้นการระบายน้ำออกจากตัวเรือนให้เร็วที่สุดโดยการตั้งเรือนบนที่สูงเช่น โคงหรือเนิน มีการรักษาพื้นดินบริเวณรอบบ้านให้มีลักษณะโล่งเตียน ทำร่องดินระบายน้ำแบบเปิดรอบตัวเรือนเพื่อระบายน้ำผิวดินออกจากบริเวณ โดยรอบตัวเรือนเมื่อเกิดฝนตก และพื้นดินตามธรรมชาติเปิดโอกาสให้น้ำสามารถซึมลงดินได้รวดเร็วลดการท่วมขัง ในส่วนของการวางทิศทางตัวเรือนนั้นหากพิจารณาตามความเชื่อดั้งเดิมที่กำหนดให้หน้าเรือนหันไปทางทิศตะวันออก พบว่าจะเข้ากับหลักการวางเรือนตามตะวัน โดยให้ด้านสกัดหันไปยังทิศเหนือได้ ทำให้ด้านยาวของบ้านไม่ปะทะกับความร้อนจากแสงอาทิตย์ตลอดวัน และด้านยาวของเรือนยังสามารถเปิดรับลมที่พัดผ่านเข้าตัวเรือนได้อย่างสะดวกด้วย
- ระดับตัวเรือน
 - เน้นการระบายความร้อน ป้องกันความร้อนสะสมและลดความชื้นของตัวเรือนด้วยการ ปรับพื้นที่บริเวณรอบตัวบ้านให้โล่งเตียน ยกได้สูง ทำช่องหน้าต่างยาวจรดพื้น และคงความโปร่งโล่งของผังพื้นเรือนโดยกันห้องเท่าที่จำเป็น ทั้งหมดนี้เพื่อให้ลมสามารถพัดเอาความร้อนและความชื้นออกจากตัวเรือนให้มากที่สุด
 - ยื่นชายคายาวคลุมตัวเรือนและระเบียงเปิด โล่งเพื่อป้องกันแดดและกันฝนที่ตกชุกตลอดปีสาดเข้าสู่ตัวบ้าน มีการสร้างระเบียง (Anjung) และชานหน้าเรือน (Serambi Gantung) ที่โปร่งโล่งเพื่อปรับสภาพการรับรู้ของผู้มาเยือนจากสว่างสู่สลัวและจากร้อนสู่เย็น
 - ใช้วัสดุธรรมชาติท้องถิ่นที่มีค่าสัมประสิทธิ์การอมความร้อนต่ำในการสร้างเรือนและสามารถย่อยสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติได้

- ใช้รูปทรงเพื่อเอื้อต่อการไหลของพลังงาน ได้แก่ การใช้หลังคาลาดชันเพื่อระบายน้ำฝนออกจากหลังคาให้เร็วที่สุดเพื่อถ่วงการสะสมความชื้นและการรั่วซึม มีการยกใต้ถุนสูงเพื่อยอมให้กระแสลมและกระแสน้ำพัดผ่านได้โดยสะดวก

5.6 เมื่อเวลาผ่านไป มีการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ทั้งในระดับผังหมู่บ้าน ผังของเรือนและตัวเรือนอย่างไร อะไรคือสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

ปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปตั้งแต่ระดับผังหมู่บ้านจนถึงระดับตัวเรือน

- ระดับผังหมู่บ้าน พบว่าถนนเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากถนนที่ตัดใหม่ทำให้หลังบ้านกลายเป็นหน้าบ้าน ทำให้ทุกบ้านปรับเปลี่ยน ตกแต่งผังบริเวณและองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมใหม่เช่นการสร้างประตูรั้วใหม่ การประดับทางขึ้นบันไดหลังบ้านด้วยกระเบื้องดินเผาเพื่อแสดงความเป็นหน้าบ้าน เป็นต้น
- ระดับตัวเรือน พบการต่อเติมเพื่อขยายพื้นที่ใช้สอยบริเวณใต้ถุนเรือนโดยใช้วัสดุก่อสร้างสมัยใหม่มาใช้ในส่วนต่อเติม ซึ่งไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปทรงมวลโดยรวมของเรือนอย่างเห็นได้ชัด แต่สิ่งที่นับวันจะสูญหายไปคือภูมิปัญญาเชิงช่างของการสร้างเรือนที่ใช้ไม้เป็นโครงสร้างหลัก เนื่องจากปัจจุบันไม่มีราคาแพง หายากเมื่อเทียบกับวัสดุอุตสาหกรรมสมัยใหม่ จึงทำให้ช่างฝีมือที่ชำนาญการสร้างเรือนแบบดั้งเดิมลดน้อยลงไปด้วย อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบว่าเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมอยู่ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้อยู่อาศัยในปัจจุบัน เหตุที่เป็นเช่นนั้นน่าจะมาจากการที่วัฒนธรรมอิสลามซึ่งเป็นวัฒนธรรมแข็ง มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวมุสลิมในทุกด้าน โดยชาวมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามหลักการศาสนาอิสลาม(pillars)แม้จะต้องเสียสละความสบายส่วนตัวก็ตาม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในมาเลเซียยังคงรูปแบบดั้งเดิมของผังพื้นที่มีลำดับขั้นของการแบ่งพื้นที่ก่อนข้างชัดเจน และมีการปรับเปลี่ยนน้อยกว่าที่พบในเขตประเทศไทยโดยเฉพาะที่จังหวัดสตูลที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยพุทธและไทยมุสลิมอย่างละเท่าๆกัน

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีแนวโน้มที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไปจากการเป็นสังคมเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวไปสู่สังคมเกษตรกรรมกึ่งเมืองที่ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่ผูกติดกับระบบเงินเดือนมากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นหนุ่มสาว ส่งผลให้การใช้พื้นที่บริเวณรอบตัวบ้านและใต้ถุนเรือนเพื่อกิจกรรมในการดำรงชีพเช่น ผ่าฝืน จักสาน ดากอาหาร ทำขนม ลดน้อยลง และเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่นเช่น จอดรถยนต์ เป็นต้น

หลักฐานที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนจากงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้คือ คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นคุณลักษณะสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมลายูมุสลิม ซึ่งเกิดจากโลกทัศน์ของชาวมลายูมุสลิมที่มีต่อธรรมชาติอย่างเคารพบนอบ อ่อนน้อมถ่อมตน อันเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง อย่างไรก็ตามในภาวะการณ์ปัจจุบัน สิ่งที่เป็นสิ่งคุกคามในการคงอยู่ของเอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นมลายูมุสลิมคือกระแสวัฒนธรรมทุนนิยม(pop culture)ที่หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงของการสื่อสารไร้พรมแดน อันนำเอาวัฒนธรรมการอยู่อาศัยสมัยใหม่ที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตสมัยใหม่เข้ามาสู่ชุมชน ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนผสมผสานรูปแบบขึ้น การดำรงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นมลายูมุสลิมนั้นจึงต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสำคัญ ในการที่จะยืนหยัดรักษาคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นถิ่นและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมและไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของตนเอง เนื่องจากลักษณะเด่นของชุมชนมุสลิมที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพากันเองเป็นระบบเครือข่าย โดยมีศาสนาอิสลามเป็นศูนย์รวมของชุมชน จึงทำให้อาจจะสันนิษฐานได้ว่าสิ่งใหม่ๆที่นำความเปลี่ยนแปลง เข้ามาสู่ชุมชนจะได้รับการขัดเกลา ผสมผสานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมอิสลาม ทำให้เกิดการปรับตัวที่ละเอียดละออน้อยอย่างมีรากฐานมากกว่าการก้าวกระโดดอย่างรวดเร็ว

บรรณานุกรม

- เขต รัตนจรณะ. เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537.
- เขต รัตนจรณะ. “เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.
- ครุณี บุญภิบาล. การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส กับ จังหวัดสตูล ซึ่งมีผลกระทบต่อการปกครอง. รายงานการวิจัย. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530.
- นิกอและ ระเด่นอาหมัด นันทา โรจนอุดมศาสตร์ วสันต์ ชิวสาธน์. “ลักษณะหมู่บ้านและเรือนพักอาศัยของชาวมุสลิม(การอภิปราย)”. เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.
- นันทวรรณ ภู่อ่าง. “ภาคใต้ในระบบวัฒนธรรมผสมผสาน : ไทย จีน มลายู” เอกสารการสัมมนาวิชาการ เรื่อง ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2544.
- เนตรนภิส นาควัชร. การศึกษาลักษณะการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐานบริเวณ จังหวัดภาคใต้. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการประชากรกับการพัฒนา เอกสารวิจัยที่ 17, 2524.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. “บทผนวกเกียรติยศ” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 317-356.
- ประวดี ศาสตร์ทองถิ่น: ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคใต้ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส พิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม, 2542
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์และกรีน มณีโชติ. เรือนไทยภาคใต้. รายงานการวิจัย. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2535.
- โมฮัมมัด อับดุลกาเดร์. “ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิม” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528. 60-69.
- ระวีวรรณ ชุ่มพุกภัย. “ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านไทยมุสลิม” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528. 41-59.

รัตติยา สาและ. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส.

กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2544.

รัตติยา สาและ. “ปัตตานี คารุสสะลาม(มลายู-อิสลาม-ปัตตานี) รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ

บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 235-276.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “ศรีวิชัยในรัฐปัตตานี” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ

: สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 133-220.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. “แหลมทองคำบสมุทรไทยมีรัฐปัตตานี” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ

บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 73-126.

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. กะเทาะสนิมกริช : แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัย, 2543.

สุนันท์ภทธีรา นิลแจ้ง. “ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิม(ศึกษาเฉพาะกรณี)” เอกสารการ

ประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.

ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี,
2528.25-40.

เสกสรร ศรีระเด่น “การสร้างบ้านเรือนของชาวไทยมุสลิมภาคใต้” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง

หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลา

นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2529. 100-109

เสาวลักษณ์ พงษ์ธา โปษะนันท์. “เรือนชาวเล.” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ความหลากหลาย

หลายของเรือนพื้นถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปา

กร, 2543.

อมรา ศรีสุชาติ. สายรากภาคใต้:ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย(สกว.), 2544.

อริศรี ปาณินท์. ปาฐกถาศิลป์ พระศรี ครั้งที่ 5 เรื่อง “ปัญญาสร้างสรรค์จากเรือนพื้นถิ่น”. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

อาทร เบญจสมัยและคณะฯ. “ประเพณีการปลูกเรือนไทยมุสลิม”. เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง

หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยว

กับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528. 281-292.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาทักษิณ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2544

Gibbs, Phillip. Building a Malay House. Singapore : Oxford University Press, 1987

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น :กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

Huassain, Mohd Zambri. The Traditional Malay House. A dissertation submitted for the Degree of
Master of Arts in Conservation Studies. University of York, 1997

Nasir, Abdul Halim and Wan Teh, Wan Hashim. The Traditional Malay House. Singapore : Kim Hup
Lee Printing Co. Pte. Ltd., 1997.

Wilson, Peter. A Malay Village And Malaysia. New haven : Harb Press, 1967.

Yuan, Lim Jee. The Malay House. Malaysia : Institute Masyarakat (Phoenix Press), 1987.